LUIS KAROL

Liza
në botën e çudinave

„Mustafa Bakija“

LUIS KAROL

LIZA
NË BOTËN E ÇUDINAVE

BIBLIOTEKA "HIVZI SULEJMANI"
PRISHTINË / PRIŠTINA
Sektori, doga P- vendlindjes
Nr. 16987-10

„MUSTAFA BAKIJA"
1953

Përkëthyen nga
anglishtja:
Beqir Çela dhe
Hysen Çela

Ky libër ribotohet me disa ndryshime të vogla orthografike dhe dialektore prej botimit të parë, shtypun në Tiranë më 1944... prej Shtëpís botuese „Ismail Mal Osmani", me qëllim unifikimi përkah ana gjuhësore.

Poashtu librit i janë shtue disa klishe prej tekstit të botuem në gjuhën sërbishte, që të dalë sa n.â i përsosun edhe përkah ana teknike.

Redaksija

PARTHANJE

Sod, lexuesave t'anë të vogjël u jepet në duert e veta edhe nji libër, kryevepër e letërsís fëminore, „Liza në botën e çudinave".

Që „Liza në botën e çudinave" âsht kryevepër letrare fëminore s'ka dyshin, e mu për këtê âsht përkëthye gati në të gjitha gjuhët e hueja.

Nuk duem me u futë hollësishht në përmbajtjen e këtij libri, mbassi gjykimin për vlerën e këtij kanë me e dhanë lexuesat t'anë të vogjël, por për me dhanun me pak fjalë karakteristikën e këtij libri, po citojmë vetëm atê që zonja Anna Eleonora Ruzvelt, ka shkrue në parthanjen e nji botimi amerikan: „...Si prrallëz, fëmijt e çdo breznije kanë me gjetë në librin të vërteta dhe marrina të blueme e të gërshetueme aq bukur, sa me mbetë për herë të kënaqun prej tyne; por kur fillojnë të rriten dhe lexojnë në të disa nga kuptimet mâ të holla që përmban për politikën dhe jetën përgjithësisht, e shijojnë ndoshta edhe mâ tepër...

Duhet të theksojmë se „Liza në botën e çudinave" âsht bâ edhe film, e kështu prrallza e Lizës âsht bâ e pavdekshëme.

Çarls Doxhsoni, që âsht emni i vërtetë i autorit, lindi në vjetin 1832 dhe vdiq më 1898. Ai i ka dashtë jashtëzakonisht fëmijt dhe ishte shpeshherë në shoqni me ta, shetiste, bisedonte, shkruente për fëmij dhe vizatonte për ta, mbassi krahas me të shkruemit merrej edhe me pikturë. Ishte psikolog i mirë dhe mund të ndjente e kuptonte lehtë gjanat që mund të mendojshin fëmijt, sendet që u interesojnë vetëm fëmijve.

Ai, n'udhëtimin e Lizës përshkruen gadi të gjitha kafshët, që fëmijt duen rëndom, kallxon se si ato bisedojnë ndërmjet tyne dhe me Lizën. Poashtu flet edhe

Për Princeshën në kopështin e saj, përshkruen shetín e saj nëpër kopësht etj.

Tue shkrue këtê libër ai i lejoi vehtes lirín mâ tê madhe, prandej në libër mund tê shofim gjithshka tê bukur, dhe gjithshka pozitive për Lizën, kurrgjâ tragjike për tê. Liza ngadhnjen gjithkund, mbërrin gjithënji qëllimin e saj, e kjo ndodhë pse fantazija e fëmijve âsht githënji pozitive, dmth. fëmija nuk lejon kurr që në fantazin e saj me pasë josuksese.

Në tê vërtetë Liza âsht nji prej fëmijve që ka dashtë Luis Karoli. Me tê ai shkonte shpeshherë me shetitë në lumin e afërmë dhe nji ditë Liza e vogël, që ishte tetë vjeçe u kot në prehën tê motrës së saj mâ tê madhe, e kur u zgjue i kallxoi Çarlsit andrrën e saj (atê që kallxohet në libër),që autori e përshkruen në mënyrë aq tê thjeshtë dhe fëminore sa që lexuesi kujton se me tê vërtetë fjalët e autorit janë fjalët e Lizës, i bâhet sikur shkruen Liza vetë.

Prishtinë 14. VIII. 1953 Redaksija

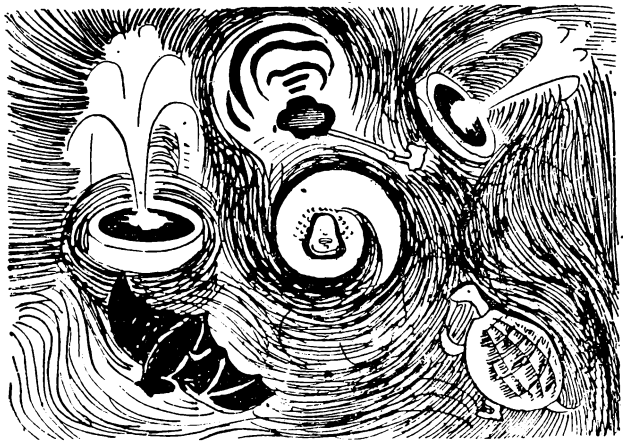

Në qetësi t'përgjumshëme
lehtë barka luhatë,
duert e vogla larojnë
mbi ujë me lopatë.

Rrolet janë ndërrue
n'lopatë e timon.
Janë endë dhe ndotue —
bregut, detit t'gjanë.

E mirë kur u lodhën
nji lojë të re kërkojnë:
„Prrallzat t'na ï tregojsh!"
e para merr me thanë.

„Sa mirë!... Të jenë me qesh!"
dyta e plotëson.
„Fillo tash me 'iherë!"
e treta urdhënon.

Kot e kot jam mprojtë,
ato tre më kanë mu.
Dhe kështu, ky varg prrallash
u nis, u vargu'.

Fjalët u kanë prajtë,
frymën ja u ka ndalë
të romit e Lizës
ikja e Leprit t'Bardhë.

Me këta ato janë endë
botës s'çudinave
edhe mirë kanë qeshë
të gjith ndodhinave.

Kanë ndëgjue biseda
qenjesh për çudi
madhësín e kanë ndërrue
prej pijesh me magji.

Tash dhe ty po të thërrasim:
— Hajde, shif dhe ti!
Vendi andrrash nderon
çdo mysafir të ri.

KAPTINA E I

PËRMES GROPËS SË LEPURIT

Liza kishte fillue me u mërzitë nga të ndejtunit kot, në breg, pranë së motrës. Dy tri herë e kishte shikue me bisht të synit librin, që po lexonte e motra, por ai s'kishte as fëtyra as bashkëfjalime. E „ç'vlen nji libër pa fëtyra e pa bashkëfjalime?" thonte Liza me vehte.

E po mendonte — sado që mendjen nuk e kishte fort të kulluet n'atê ças (se vapa e kishte turbullue dhe po i vinte gjum) — e po qe se thurte nji kunorë me lule-delesh, do t'u kënaqte aq sa mos me e ndi mundin e mërzitjen e mbledhjes së lulevet... Kur, papritë, i shkoi pranë nji Lepur i Bardhë me sy të kuqrimtë.

Kjo për Lizën s'qe ndonji gjâ fort e çuditshëme. As nuk iu duk dhe aq e pangjajshëme Lizës kur e ndëgjoi Lepurin që po thoshte me vehte: „Bubu! bubu! do të vonohem!" (Mbas disa ditësh, kur e gjykoi punën mâ hollë, e kuptoi se paska qenë vërtet për t'u çuditë; veç atypëraty iu duk gjâ e natyrshëme).

Por, kur nxuer Lepuri nji orë nga xhepi i jelekut dhe e shikoi, e pastaj iu dha kambëve me nxitim, Liza u çue, se i shkoi nëpër mend që asnjiherë tjetër nuk kishte pá Lepur me jelek e me orë. Prandë, me plot kurreshtje, rendi mbas tij, përmes fushës, dhe mbërrijti taman në kohë me e pá, kur po futej në nji gropë mjaft të gjanë, mbas ferrës.

Menjiherë u rras edhe Liza mbas tij në gropë, pa u mendue aspak se qysh do të dilte prap.

Gropa e Lepurit, deri diku, ishte e drejtë, si nji llagam. Por pastaj këthehej përnjiherë teposhtë, në nji mënyrë kaq të papritun, sa që Lizës s'i mbeti kohë mâ me u mendue për t'u ndalë, veç se kur e pá vehten që po

binte nëpër nji *humnerë*, që i dukje si ndonji pus shum i fellë.

Ase pusi ishte vërtet tepër i fellë, ase ajo po binte fort ngadalë, sepse pati kohë mjaft me vërejtë përqark dhe me mendue se ç'kishte për ti ndodhë mâ tutje.

Njiherë i u dha me shikue poshtë, për të kuptue

se ku po vente, por ishte shum errët e s'shifej gjâ. Pastaj, vërejti anët e pusit dhe pá se andej ishin varë, nëpër kuja, fëtyra e harta gjeografike.

Tue kalue, muer prej nji shtretheje nji qyp me mbishkresën „Reçel portokalli". Por ky, për fatin e saj të keq, ishte pa gjâ. Nuk e lëshoi përduersh; nga friga se mos vritte ndokend atje poshtë, por mujti me e vû në nji shtrethe tjetër.

„Ej!..." mendonte Liza me vehte: „Mbas nji rrokullisje si kjo, s'kam për t'ua vû mâ veshin rrëximeve prej shkallës! Sa trimneshë kanë me më quejtë të gjithë njerëzit e mij! Moj po unë s'kisha me u ankue mâ edhe sikur të bijsha prej pullazit të shtëpís!" (Dhe kishte mjaft të drejtë).

Hajt, hajt, hajt, hajt!... Po a s'do të mbaronte kurrë kjo ramje?

„Sa kilometra, thue, do të kem bâ deri tash?" tha me za të naltë. „Do të jem tue mërrijtë andej nga qendra e Tokës... Prit njiherë të shohim: Sa kilometra bâhet mesi i Tokës?... Nja 6000 kujtoj..." (Se Liza kishte nxanë shum këso sendesh në shkollë; dhe, sado që këtu s'ishte vendi me shitë mend, pse s'kishte kush ta ndëgjonte, prap përsëritja i dukej nji stërvitje e mirë). „...Po, 600 ase aty afër. Mirëpo në *ç'rreth gjatësije e gjanësije* ndodhem?" (Liza s'merrte erë fare nga rrathët e gjatësís e të gjanësís, por mjaft që këto i tingllojshin në vesh si fjalë të mëdha e të bukura).

Mâ tutje filloi prap me folë: „A thue kam për t'i dalë tej mb'atë anë Lamshit të Tokës?! Sa qejf ka për të qenë kur të dal te njerzit që ecin me kokë teposhtë! *Kokë teposhtët* më thotë mendja do t'i quejnë..." „Këtu i erdh mirë që s'kishte kend pranë me e ndëgjue, se kjo fjalë iu duk krejt pa vend). „...Mirëpo mue ka me m'u dashtë me i pyetë se si quhet vendi i tyne: — Të lutem, Zonjë, më thuej a âsht kjo Zelanda e Ré apo Australija? (Këtu u mundue me u përkulë, në shej nderimi! Merrnie me mend: me bâ lëvizjet e përshëndetjes tue ra nëpër ajr! A e keni provue ju?) „Dhe sa të marrë ka me më kujtue ajo Zonja po të pyes. Jo, pra, s'âsht mirë me pyetë. Por ndoshta kam me e gjetë të shkrueme ndokund emnin e këtij vendi."

Ik, ik, ik!... Mbassi s'dinte se çka të bâjë tjetër, Liza ia nisi prap me folë:

„*Dina* ka me u mërzitë shum pa mue sonte!" (Dina ishte maca e saj). „Shpresoj se nuk do të harrojnë me ia dhanë gotën e zakonshëme me qumësht mbas-dite... E shkreta Dinë! Sa fort më ka marrë malli që ta kem këtu me vehte! Vërtetë nuk ka mij n'erë, por do të mundshe me zanë ndonji lakuriq-nate, e ti e din se këta u ngjajnë shum mijvet. Por macat a i hanë, vallë, lakuriqat?" Këtu Lizës filluen t'i randohen pak syt dhe vijoi të thotë, me nji zâ të përgjumshëm: „A i hanë macat lakuriqat?... a i hanë macat lakuriqat?..." Bilé,

nganjiherë, thonte të kundërtën: „A i hanë lakuriqat macat?...“ Sepse — mbassi nuk dinte me iu përgjegjë asnjanës pyetje: „Dinë, moj thuejmë të drejtën: A ke hangër ndonji herë lakuriq?“... kur, papritë, *brram! brram!* u rrëxue përmbi nji grumbull karthijash e gjethësh të thatë. Do me thanë se të ranët kishte marrë fund!

Liza nuk u vra aspak. At ças u çue në kambë. Kqyri përpjetë: Errësinë. Përpara saj shtrihej nji tjetër rruginë e gjatë, dhe Lepuri i Bardhë shifej endé tue ngá nëpër të. Koha s'duhej humbë kot: Pra, Liza iu turr mbrapa, tue rend si era, dhe memzi mërrijti në kohë me e ndëgjue, kur po thonte: „Ah, mor ju veshë e ju musteqe, sa vonë po më bâhet!“ Ajo qe afër tij kur u këthye në nji brryl të rrugës, por pastaj s'e pá mâ. Liza e gjeti vehten në nji sallë të gjanë e t'ultë, e cila ndriçohej nga nji rrjesht llampa të varuna në tavan.

Salla kishte dyer nga të dy anët, por këto ishin të tana mbyllë. Liza u përpoq me i çelë. Mâ në fund, e dëshprueme, erdh e po sillej kah qendra e sallës.

Menjiherë i shkuen syt te nji tryezë trikambëshe krejt prej qelqi. Mbi të s'kishte asgjâ, përpos nji çelsi të vogël prej florini. Liza përplasi duert nga gëzimi, se kujtoi që ky çels do t'ishte i ndonjanës derë. Por — ah! — çelsi ishte shum i vogël o dryjt ishin shum të mëdhej, mbassi dyert s'hapeshin që s'hapeshin. Porse, kur po iu sillej për së dyti, diktoi në nji qoshe nji perde t'ultë, të cilën s'e kishte pasë pá mâ parë. Mbrapa kësaj ishte nji derë nja 40 cm. e naltë. Liza e provoi çelsin në të dhe me kënaqsi të madhe vuni ré se i binte taman! E hapi, pra, derën dhe pá se kjo të nxirrte në nji rrugicë të vogël, jo mâ të gjanë se nji gropë mijsh. Liza ç'të shofi! Atje mb'atë anë ishte mâ i bukuri kopësht që kishte pá në jetën e saj. Ah, sa i pëlqente me dalë nga ajo sallë e errtë e me u endë nëpër ato lule të bukura e kroje të freskta! Mirëpo brima s'i nxinte as kokën. „Po edhe sikur të mundem me e shty e me e rrasë me zor kokën“, mendonte Liza me vehte, „sa pare bân kryet pa shpatulla! Ah, sikur të mundesha me u palosë si *teleskop*!... Dhe besoj se kisha me mujtë,

veçse s'dij se qysh me ia nisë punës". Sepse — shikoni! — kaq shum gjana të çuditshëme e të pabesueshme i kishin ndodhë tash së fundi, sa që Lizës kishte fillue me iu mbushë mendja se vetëm fort pak sende ishin me të vërtetë të pamundshëme me u bâ.

Si kuptoi se s'dilte gjâ nga të pritunit pranë derëzës, Liza shkoi te tryeza përsëri, me gjysëm shprese se ndoshta do të gjente ndonji çels tjetër ase, të paktën, ndonji libër rregullash se si me u zvoglue. Këtê herë, mbi tryezë gjeti nji shishe, („e cila, sigurisht, nuk qe këtu mâ parë" tha Liza). Shisheja rreth qafës kishte nji letër me fjalët *„Më pi"*, të shkrueme hijshëm e me shkroja të mëdha.

Leht âsht me thanë *„Më pi"* por, Liza e mendshëme nuk do të bante këtê në rrëmbim e sipër. „Jo, do

të vërej njiherë", tha ajo, „se mos âsht shënue *helm*". Sepse Liza kishte lexue përralla të bukura për asi fëmijsh, të cilët ishin djegë, ngranë prej bishash të frigshëme, ase kishin pësue gjana tjera të papëlqyeshme,

vetëm pse s'kishin dashtë me mbajtë mend rregullat e thjeshta që iu patën mësue shokët, si: nji mashë e skuqun të djeg n'âsht se e mban shum kohë;... po ta presish gishtin shum fellë me brisk, të del gjak;... dhe Liza s'e kishte harrue kurrë që, po të pijsh shum prej nji shishes së shënueme „helm", âsht pothuej krejt e sigurtë se shpejt a vonë ke me u ndryshue.

Sidoqoftë, kjo shishe nuk kishte ndonji asi shënimi. Prandej, Liza guxoi me e shijue langun e saj dhe, tue iu duk shum i mirë, (në të vërtetë shishja kishte nji gjellë të përzieme e të përbame me qershija, gajgana, mollë-sheqeri, gjel të pjekun, ratafije dhe bukëza të kuquna me tëlynë), për pak kohë e mbaroi të tanë.

„Sa çudi!" tha Liza me vehte. „Më bâhet se po vij tue u mbështjellë si nji teleskop!" Dhe kështu po ndodhte vërtetë: Tash ajo kishte mbetë vetëm nji pëllambë e naltë. I qeshi fëtyra kur mendoi se, mâ në fund, kishte madhësín e duhun për me kalue nëpër atê dorëz të vogël e me hy n'atê kopësht të bukur. Megjithëatê, priti pak kohë për të pá nëse do të zvoglohej edhe mâ. Nga ky shkak u nxe pak. „Pse, a di?, kam frigë se mos shkrihem fare, si qiriu", tha Liza me vehte. „Çuditem se kujt kisha me i ngja atëhere?" pyette me habí, dhe mundohej me parafëtyrue se qysh po dukej flaka e qiriut, kur ky të jetë shue vetë. Nuk i kujtohej ta kishte pá ndonjiherë nji gjâ të tillë.

Mbas pak kohe, tue pá se nuk po i ndodhte tjetër gjâ, vendosi me shkue menjiherë në kopësht. Por — ah, fat i zi i Lizës! — kur shkoi te dera i ra ndër mend se kishte harrue çelsin e florijtë. Kur u këthye te tryeza me e marrë qe aq e vogël, sa pá se s'mund ta mërrinte. E shifte pothuej nëpër xham. Prandej, u mundue, me të tanë shkathtësín e vet, me u ngjitë në njanën nga kambët e tryezës; por tryeza ishte tepër e rrëshqitshëme... Si u lodh së përpjekuni, e shkreta voglushë u ul e qau.

„Çou! S'vjen dobi prej së qames kësisoji!" i tha Liza vehtes, pak si me t'egër. „Të këshilloj të pushojsh këtê ças!" Përgjithësisht ajo i jepte vehtes këshilla shum të mira (megjithë që i shtinte në punë rrallë), dhe nga-

njiherë e shante vehten kaq randë, sa që i mbusheshin syt me lot. Madjé mbante mend që, nji ditë, kishte dashtë t'u bjeri në grush veshëve të vet nga shkaku se ia kishte bâ vehtes me hile në nji lojë doçesh që po luente vetëmevehte. Kësaj vajze të çuditshëme i pëlqen-

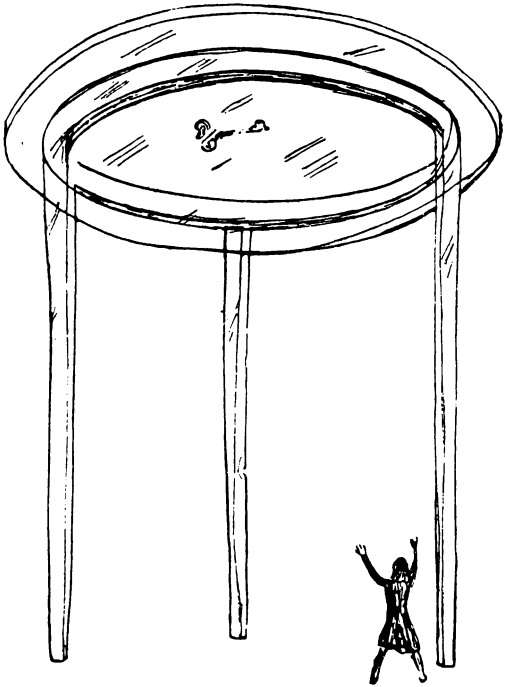

te shum me e kujtue vehten si me qenë dy vetë! "Por âsht kot tash", tha Liza, „me mendue se jam dy vetë: sikur s'po shof unë vehten që s'kam mbetë as sa për nji?!"

Shpejt i shkuen syt te nji shishe gastarje nën tryezë: E hapi këtê dhe pa se mbrendë kishte nji pastë shum të vogël, mbi të cilën ishin shkrue fjalët *„Më ha!“* me shkroja të bukura. „Shum mirë, do ta ha“, tha Liza, „dhe: në qoftë se më rrit, do të mundem të mërrij çelsin; kurse, po qe se më zvoglon, do të mundem të kaloj përfund plasës së derës. Pra, sido që të bâhet, në kopësht nji herë po dal!... Pastaj le të bâhet ç'të bâhet“.

Hagri nji copë dhe i tha me kureshtje vehtes: „Eee nga po shkon: nalt a poshtë?!, gjithënji tue e mbajtë dorën mbi tepe të krés, për të kuptue ndryshimin që do t'i ndodhte. Por, u habit shum kur vuni ré se po mbetej ashtu si qe. Dhe patjetër: pse, zakonisht, asgjâ s'i ngjet njeriut kur han pasta. Mirëpo Lizës i kishin ndodhë kaq gjana të jashtëzakonshëme, sa që tash jeta i dukej e thatë dhe e marrë po qe se ndiqte nji udhë krejt të thjeshtë e të ndryshëme.

Ia hyni, pra, punës dhe, fort shpejt, e mbaroi së ngrani të tanë pastën.

KAPTINA E II

PELLGU I LOTËVE

„Çudi edhe mâ!" (Liza deshti me thanë „Çudi e madhe!" Por, nga habija, atê çast të thuesh se kishte harrue me folë si duhet). „Tash jam tue u hapë me të vërtetë si teleskopi mâ i madh i botës! Lamtumirë kambë!"... (Se, kur i ra ndër mend me shikue kambët, sa m e m z i mundej me i pá: kaq fort po i largoheshin). „Ah, të shkretat kambë të vogla! Kush ka me ju a mbathë këpucët mbas sodit?" Unë sigurisht, jo, pse kam me qenë shum larg e nuk kam me pasë se si. Më vjen keq, por duhet të bani çka mundeni vetë...

„Veç duhet të siellem mirë me to", shtoi Liza. Përndryshe kam frigë se nuk ndëgjojnë me ecë andej nga të due unë! Palé nji herë: Kam me iu falë nga nji palë këpucë të reja për çdo ditë feste"... Pastaj, filloi me u mendue se qysh do të mundej me ua çue. „Do t'ia jap postjerit" tha mâ në fund. Dhe shtoi: „Sa çudi ka për t'u dukë: me iu çue njeriu dhurata kambëve të veta! E sa e mrekullueshëme ka për të qenë adresa:

Së ndershëmes
Kambës së djathtë të Lizës
Mbi qylym,
Afër votrës!
M e d a s h u n i nga:

L I Z A

„Oh, qyqja unë, çfarë marrish jam tue folë!"

Mu në këtê ças iu përpoq kryet në pullaz, pse tash ishte bâ afro tri metra e gjatë. Me të shpejtë muer çelsin e vogël florini dhe vrapoi te dera e kopështit.

E shkreta Lizë! E vetmja gjâ, që mund të bânte, ishte me u mbështetë mbi njanin krah dhe me e kqyrë kopështin së largu. Se, sa për me hy mbrenda, tash ishte nji punë edhe mâ e pamundshëme se përpara. Prandej u ul dhe filloi përsëri me qâ.

„Duhet të kesh turp nga vehtja!“ tha Liza: „Nji vajzë e madhe si ti...“ (këtê tash mund ta thoshte me të drejtë) „me qâ kështu! Pusho me të shpejtë po të them!“ Mirëpo prap viioi me derdhë kazana lotësh, derisa u formue nji pellg i vërtetë përqark saj, gadi 10 cm. i fellë, që mbuloi gjymsën e shtresës.

Mbas nji kohe ndëgjoi zhurmë kambësh së largu dhe me të shpejtë i preu lotët, për të pâ se kush po vinte. Ishte Lepuri i Bardhë, që po këthehej i veshun mrekullisht. Në nji dorë mbante nji palë dorëza të bardha fëmijsh dhe në tjetrën kishte ni' freskore. Vinte tue hofë me nxitim dhe pëshpëritte me vehte: „Oh, Dukesha! Dukesha!... Bubu! sa ka me u zemrue po qe se do të më ketë pritë!“ Liza, nga dëshprimi i madh, ishte gati me kërkue ndihmë prej kujtdo. Kështu, kur i erdhi Lepuri pranë, u drejtue me nji zâ t'ultë: „Kini mirësin, Zotni...“ Lepuri u tremb fort: Lëshoi dorëzat me gji-

thë freskoren dhe u arratis n'errësinë, sa mâ shpejt që mundi.

Liza i muer dorëzat dhe freskoren e, mbassi dhoma ishte e nxehtë, nisi me flladitë vehten, ndërsa vijonte gjithënji të flasë: „Qyqja, murgesha! sa e çuditshëme âsht sod çdo gjâ!... E, pra dje punët vejshin mbarë, si gjithmonë. A thue mos jam ndërrue natën?! Kur u ngrita, sod në mëngjes, a isha vallë si përpara? Më ngjanë sikur e ndijsha vehten pak si të ndryshueme. Por, në mos qofsha ajo që kam qenë, atëherë vjen pyetja tjetër: Kush dreqi, thue, jam unë?" Tash Liza filloi me sjellë ndërmend të gjithë fëmijt e moshës së saj (të gjithë ata që njifte), për të pá se mos ishte shkëmbye me ndonjanin prej tyne.

„Jam e sigurt që s'jam Adda", tha: „sepse ajo i ka flokët kaçurrel, kurse unë nuk i kam ashtu. Sigurisht që s'jam as Mabela, pse unë dij gjithfarë gjanash, e ajo — oh ajo! — din fare pak! Veç kësaj, *ajo* e unë jam unë... E shkreta unë se ç'po më vjen mendja vërdall! Do të provoj nji herë në se i mbaj mend të gjitha ato që dijsha. P. sh. Katër herë pesë bâjnë 12; katër herë gjashtë bâjnë 13, dhe katër herë shtatë bâjnë... Oh, e mjera, po unë s'kam me mbërrijtë kurrë në 20 në këtê mënyrë! Sidoqoftë, nga tabela e shumzimit s'mund të provohet gjâ. Pa të shofim gjeografín: Londoni âsht kryeqyteti i Parisit, Parisi âsht kryeqyteti i Romës, dhe Roma... Jo, jam e sigurtë se i thashë krejt gabim. Pra, do të jem ndërrue me Mabelën! Le të thom nji herë vjershën e krokodilit". Këtu kryqzoi duert mbi prehën, sikurse t'ishte tue thanë ndonji mësim, dhe filloi vjershën. Mirëpo zani i dilte i ashpër dhe si i huej e fjalët s'i vijshin mbarë si përpara:

Qysh mund i vogli krokodil
Ta mirasoj' t'shkëlqyeshmin bisht;
Dhe derdh aj ujt e lumit Nil
Përmbi çdo pàrez të florisht?

BIBLIOTEKA "HIVZI SULEJMANI"
PRISHTINË - PRIŠTINA

Sa mę gazmend t'ngërdheshet di,
Sa pastër dhambët i rrëfen;
Dhe t'vegjlit peshq, për bukuri,
I pret në gojën që — i shkëlqen.

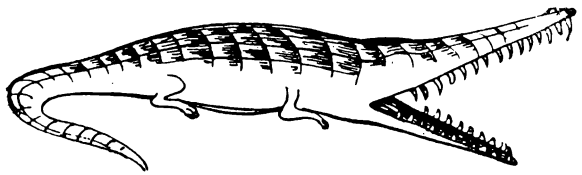

„Sigurisht nuk ka qenë me këto fjalë" tha Liza e ngratë, dhe syt iu mbushën prap me lotë. „Pra, medoemos jam bâ Mabel, dhe ka me m'u dashtë me jetue në shtëpizën e saj të vogël: të thuesh pa asnji kukull për me luejtë dhe, oh!, kushdi sa mësime për të nxanë! Jo, m'âsht mbushë mendja kështu. Në qofsha bâ me të vërtetë Mabel, do të mbetem këtu poshtë. Le të vijnë sa të duen njerzit e mij e të zgjasin kryet te gryka e pusit, tue më thirrë: „Ec, moj e dashtun, ec e këthehu te na". Unë vetëm do të ngrehi kryet përpjetë e do të pyes: „Kush jam unë? Më kallxoni njiherë këtê e, mbasandej, në më pëlqeftë të jem ajo që thoni se jam, do të vij atje nalt; për ndryshe do të qëndroj këtu poshtë, derisa të bâhem dikush tjetër"... Mirëpo, sidoqoftë" ,përfundoi Liza, „le të vijnë nji herë e ta nxjerri kryet, në mos tjetër, se u mërzita shum tue ndejtë krejt vetëm!"

Tue thanë kështu, s'dij se si vërejti njiherë duert dhe u çudit kur pá se, ndërsa kishte qenë tue folë, kishte veshë njanën nga dorëzat bardhoshe të lepurit. „Qysh paskam mujtë me e bâ këtê" pyeti vehten. „Ndoshta do të jem tue u zvoglue prap!" U çue dhe shkoi te tryeza, që të matej, dhe kuptoi — me sa ia pritte mendja — se tash ishte nja tri pëllambë e gjatë, dhe se po vazhdonte gjithënji me u zvoglue me shpejti të madhe. Mbas pak pá se shkaku i këtij shtërrimi ishte

freskorja që mbante në duer! Prandej e flaku me nxitim; pse, për ndryshe, edhe për pak do t'ishte shkrî fare.

„Ky qe nji shpëtim i mrekullueshëm!" tha Liza, mjaft e trembun nga ndërrimi i përnjihershëm, por shum e kënaqun që ishte endé e gjallë. „Tash yrysh për në kopësht!" Dhe ngau me vrap te dera e vogël. Por kjo, për fat të keq, ishte e mbyllun përsëri dhe çelsi i vogël florini ishte prap mbi tryezë, si përpara. „Pra punët janë mâ keq se kurrë!" pështpëriti e shkreta vajzë. „Unë s'kam qenë asnjiherë kaq e vogël sa tash... jo, kurrë! S'ka si bâhet mâ keq!"

Kur po thoshte këto fjalë, i rrëshqiti kamba dhe *pllum* ra deri në fyt n'ujë të njelmtë. Sëpari Liza kujtoi se do të kishte ra në det „dhe, po të jetë kështu, do të mund të këthehem me tren," tha me vehte. (Liza kishte qenë njiherë në jetën e saj në breg të detit dhe i ishte mbushë mendja se kudo, ndër skelet inglize, gjinden makina që lundrojnë në det e fëmij që gërmojnë në ranë me lopata druni; pastaj nji rresht bujtina dhe, mbas tyne, nji banë (stacjon) hekurudhe). Porse shpejt u kujtue se ishte në pellgun e lotëvet, që pat derdhë, kur qe tri metra e gjatë.

„Mâ mirë të mos kisha qá aq fort!" thonte me vehte, ndërsa notonte rreth e rrotull tue u mundue me gjetë ndonji rrugë për të dalë. „Bâna gabim, pra, dhe si dënim tash duket se po mbytem në lotët e mij! Kjo pa fjalë kishte me qenë nji gjâ e jashtëzakonshëme! Por, sidoqoftë, të tana punët kështu kanë shkue sod: mbrapësht".

Këtu ndëgjoi se diçka po lëvizte n'anën tjetër të pellgut dhe u shty mâ afër, për të pá se çka ishte. Njiherë kujtoi se do t'ishte ndonji kal-deti, por shpejt i ra ndërmend se sa e vogël ishte tash dhe, kështu, e kuptoi se ai që lëvizte qe vetëm nji mi, i cili — si ajo — kishte rrëshqitë e ra në pellgun e lotëvet.

„A thue fitoj gjâ me i folë këtij miu?" mendoi Liza. „Po pse jo? Gjithëçka âsht e jashtë-natyrshëme këtu poshtë. E, fundi, nuk humb gjâ po qe se bâj nji provë". Pra, ia filloi: „O Mi, a e din se qysh dilet nga ky pellg? Jam lodhë shum tue notue, o Mi" (Liza mendon-

te se kjo do t'ishte mënyra e përshtatun për me iu drejtue nji miu! Jo se e kishte bâ ndonjiherë tjetër këtë punë, por mbante mend që kishte pá në gramatikën latinishte të vllaut: Miu, (i. e.) miut, miut, miun, o mi!) Miu e shikoi, si me dashtë me e pyetë për diçka, dhe iu duk sikur i luejti njanin nga syt' e tij të vegjël. Por s'i tha kurrgjâ.

„Ndoshta s'merr vesht inglisht!" tha Liza. „Sigurisht do të jetë ndonji freng, i ardhun këndej me Williamin Pushtues". (Sepse, me gjithë dijen e historís Liza s'kishte ndonji njohuni të qartë mbi kohën e ndodhjes së kësaj e t'asaj ngjarje). Pra ia nisi prap, por kësaj here frengjisht: „Ou ést ma chatte?", që ishte e para fjalí në librin e vet të kësaj gjuhe. Miu menjiherë hovi përmbi ujë dhe u duk sikur dridhej nga tmerri „Oh, më fal!" thirri Liza, nga friga se mos e kishte zemrue shtazën e shkretë. „Harrova që ti s'i don macet". „Jo macet e gjalla!" bërtiti Miu, me nji zâ të çjerrun e të përdhimshëm. „A do t'i dojshe ti macet po t'ishe si unë?

„Eh... sigurisht se jo", ia këtheu Liza, me nji zâ ngushllimi. „Pra, mos u zemro! Por, prap, dëshiroj që të mundesha me të tregue macen t'onë: D i n a h. Besoj se do të mësoheshe edhe ti me i dashtë macet po ta shifshe njiherë atê. Asht aq e bukur dhe e qetë! Vijoi Liza, gjymës me vehte, tue notue përtacisht nëpër pellg. „Dhe sa hije i ka kur rrin në qoshe të votrës tue gërrhitë, tue lëpi thojt e tue la fëtyrën!... Pastaj, sa e urtë e e dashun që âsht!... Sa kënaqet kur i jap me ngranë!... Sa e zoja âsht për me zanë mij!... Oh, më fal!... pse kësaj here Liza ishte e sigurtë që e kishte fye Miun. „S'po flasim mâ për atê, po qe se ty s'të pëlqen".

„S'po flasim mâ!... hë!... Po mue ç'ké që më përzien? A nuk e more vesht ti mâ se unë s'due me folë për të?!" tha Miu, i cili dridhej deri në majë të bishtit. „Familja e jonë kurdoherë i ka urrejtë macet: ato kafshë të ndyta, të liga e të poshtëme! Mos ta ndëgjoj mâ kurrë atê emën! Kuptove?"

„Me vërtê mâ s'do ta përmendi!" e siguroi Liza, tue u përpjekë me e ndërrue shpejt bisedimin. „A të... a

të pël... a të pëlqejnë qejt?" Miu s'u përgjegj dhe Liza muer guxim me vijue: „Afër shtëpís s'onë âsht nji qen i vogël, shum i bukur! Oh, veç të kisha se si me ta tregue! Asht nji këlysh i vogël, a e din? dhe oh! me ç'leshna të gjata kaçurrela në ngjyrë të kafes! Kur i hudh gurin, e kap e t'a sjellë. Rrin suz mbi dy kambët e mbrapme, tue u lutë t'i japish diçka me ngranë. Bân gjithfarë lojnash dhe âsht i nji bujku, a kupton?, i cili thotë se âsht shum i dobishëm: vlen shum pare! Ai thotë se mbyt çdo mi dhe... Oh, e mjera unë!..." bërtiti Liza, me nji zâ të përdhimbshëm. „Kam frigë se e kam fye prap!" Vërtetë Miu kishte fillue me u largue në not, tue bâ mjaft zhurmë.

Prandej, ajo i thirri mbrapa: „Mi i dashtun! Të lutem këtheu, se s'do të flasim mâ as për mace as për qej, në qoftëse nuk i don!" Mbas këtij premtimi, Miu u këthye dhe notoi me ngadalë drejt saj: Fëtyrën e kishte të zbehtë (nga zemrimi iu duk Lizës) dhe, me nji zâ t'ultë e të dridhshëm; tha: „Eja të dalim në breg. Pastaj, kam me të rrëfye historín t'eme, nga e cila do të kuptojsh se pse i urrej macet dhe qejt".

Ishte vërtetë koha për me ikë, pse pellgu po mbushej me zogj e kafshë që kishin rá në të: Nji Rosë dhe nji Dodo *), nji Papagall dhe nji Shqipe, si edhe sa e sa gjâ të gjalla tjera të çuditshëme. Prîu Liza dhe krejt i shkoi mbas, tue notue, deri sa duelën në breg.

*) Doda — Nji shpezë parahistorike fara e së cilës tash âsht zhdukë.

KAPTINA E III

NJI DESHJE VRAPIMI DHE NJI HISTORI E GJATË

Ishte me të vërtetë nji grup i çuditshëm ai, që u mblodh në breg: Zogj të lagun dhe puplat tue iu kullue, shtazë me leshna të ngjituna për lëkurë: Të gjithë qullë deri në koc, ishin t'idhnuem e të mërzitun.

Natyrisht, e para pyetje qé se qysh mund të tereshin. Mbi këtê patën nji bisedim të gjatë. Dhe, mbas pak, Lizës iu duk mjaft gjâ e natyrshëme që po flitte me to aq shoqnisht: si t'i kishte njoftë gjatë gjithë jetës. Veçanisht me Papagallin pati nji bashkëfjalim të nxehtë, ku ky, mâ në fund, nguli kambë tue thanë: „Unë jam mâ i vjetër, prandej dij mâ shum!" Liza kêtê s'ia pranonte, pa dijtë mâ parë se sa vjeç ishte. E, mbassi Papagalli s'ndëgjoi n'asnji mënyrë me i tregue moshën, s'patën mâ se ç'me thanë.

Mâ në fund Miu, i cili dukej se kishte nji randësi të posaçme mbi të tjerët, thirri: „Uluni të gjithë e më ndëgjoni! Do të ju teri shpejt". Menjiherë u shtruen të tanë në nji rreth të gjanë, me Miun në mes. Liza i mbante syt të ngulun tek ai, plot shpresë, pse ishte e sigurtë se do të ftofej keq po të mos terej shpejt.

„Ndëgjoni!" tha Miu, tue u ngurfosë. „A jeni të gjithë gati? Pak qetsi e heshtje, ju lutem!" Pastaj nisi kallximin: „William Pushtuesi, që përkrahej prej Papës, shpejt u pëlqye prej popullit ingliz, i' cili kërkonte prîjsa dhe, n'ato kohë të fundit, ishte mësue me vuejtë gjithfarë pushtimesh e nëpërkambjesh. Edwini dhe Marcari, Zotnijt e Mercias dhe Northumbrias..."

„Brrrrrrr!“ ia bâni Papagalli, tue u dridhë.

„Qysh the? e pyeti Miu, me fëtyrë të vrantë, por me zâ të njerzishëm: „Fole dishka?“

„Unë jo!“ ia priti Papagalli, me të shpejtë.

„Ah-ha!... M'u duk sikur!...“ tha Miu. „Po vijoj pra: Edwini dhe Morcari, Zotnijt e Marcias e të North-

umbrias, u bashkuen me të. Bile edhe Kryepeshkopi atdhetar i Canterburyt, Stigani, e pá t'arsyeshëme...“

„Çka pá?“ ia preu fjalën Rosa.

„ E pá, thashë, dhe e don me thanë *atê*. Ju e dini mirë se ç'kuptim ka fjala *atê*“ spjegoi Miu, mjaft i idhnuem.

„More unë e dij fort bukur se ç'don me thanë *atê*, sidomos kur gjej ndonji send për me hangër, si bie fjala ndonji bretkocë a ndonji krymb!“ tha Rosa. „Por këtu âsht puna se *çka* pá Kryepeshkopi?!“

Miu bâni sikur nuk e ndëgjoi pyetjen dhe vijoi me nxitim: „... e pá t'arsyeshëme me shkue, bashkë me

Edgar Athelingun, për me i dhurue Williamit kunorën. Në fillim, sjellja e këtij qe e urtë dhe e pëlqyeshëme. Mirëpo egërsija e ushtarëvet normanë... Eee, si dukesh tash, vajz 'e dashun?" shtoi, tue iu drejtue Lizës.

„E lagun njisoj si në fillim!" iu përgjegj ajo, me nji zâ të përmallshëm. „Kështu s'duket se do të terem kurrë!"

„Atëhere" tha Dodo, përnjimend ,tue u çue në kambë, „unë propozoj që mbledhja të shpërndahet, për të vendosë menjiherë marrjen e ndonji mase energjike..."

„Ulu, more, ulu nga fiku! Fol si të ka folë yt ât!" ia preu bisedën Shqipojëza. „Unë s'marr vesht as gjymsën e atyne fjalëve të gjata dhe — çka âsht edhe mâ zi — s'besoj që edhe ti vetë t'i dijsh!"

Dhe Shqipojëza uli kryet, për mos me u pá që po qeshte. Disa nga zogjt tjerë shpërthyen në gaz haptas.

„Ajo që deshta të them" vijoi Dodo, me nji zâ të fyem, „âsht që për t'u terë duhet me bâ nji ndeshje vrapimi". (Edhe, mbassi edhe ju mund të doni me e provue ndonji ditë dimni, po ju tregoj se qysh e rregulloi Dodo këtê ndeshje). Pikësëpari shënoi vijën e vrapimit, si njifarë rrethi („forma e saktë na prish punën„ u tha tjerëvet dhe pastaj krejt grupi zuni vend, aty këtu gjatë vijës. Nuk urdhnoi *nji, dy, tri e filloi!,* si bâhet rëndom ndër ndeshje. Ato ngitshin kur dojshin dhe pushojshin kur iu pëlqente. Kështu që nuk ishte fort lehtë me kuptue se kur merrte fund vrapimi. Megjithëkëtë, mbassi pat kalue nja nji gjymës ore dhe ishin terë prap, Dodo menjiherë bërtiti: „Ndeshja muer fund!" Të gjithë u mblodhën rreth tij, tue dihatë dhe tue pyetë: Kush fitoi? Kush fitoi?"

Kësaj pyetje Dodoja s'mund t'i përgjigjej pa u mendue thellë. Prandej, ndejti për nji kohë të gjatë me gisht në tamth, ndërsa të tjerët e pritshin në heshtje. Mâ në fund Dodo tha: „Gjithkush ka fitue dhe të tanë duhet të marrin çmime".

„Po kush do t'i japi çmimet?" Pyetën të gjithë përnjiherë.

„Sigurisht ajo", tha Dodo tue rrëfye me gisht Lizën, të cilën pastaj e rrethuen të tanë, tue thithë: „Çmimet! Çmimet!"

Liza s'dinte ç'me bâ dhe, nga dëshprimi, futi dorën në xhep e nxuer nji kuti sheqerna (që fatbardhësisht s'iu kishte hy ujët e njelmtë dhe ua ndau si çmime. Iu duelën taman nga nji për shoq.

„Por edhe ajo vetë duhet të marrë nji çmim", tha Miu.

„Sigurisht!" përgjegji Dodo, shum i idhshëm. „Ç'gjâ tjetër ke në xhep?" pyeti, tue iu këthye Lizës.

„Veç nji gishtëz“ tha vajza, e dëshprueme.

„Bjere këtu“ i urdhnoi Dodoja.

Pastaj të gjithë u grumbulluen edhe njiherë rreth saj, ndërsa Dodo i dorëzoi gishtëzën, tue i thanë me madhështi: „Lutemi me na e pranue këtë gishtëz elegante!“ Në mbarim të këtij fjalimi të shkurtën, brohoritën të tanë sëbashku.

Këto gjana, natyrisht, Lizës i dukeshin marrina. Por nuk guxonte të qeshte, se ata e mbajshin vehten shum të randë. Prandej, mbassi s'dinte se çka me thanë, s'bâni tjetër veçse u përul në shêj nderimi dhe e muer gishtëzën, tue u mendue me u dukë sa mâ serioze.

Pastaj, filluen me hangër sheqernat. Kjo shkaktoi mjaft zhurmë e turbullim: sepse zogjt e mëdhej ankoheshin se s'mund t'ua ndijshin fare shijen (kaq të vogla ishin për ta), kurse të vegjëlve iu ngelshin në fyt, dhe duhej me iu ra grusht xverkut për me ua shty. Sidoqoftë, mbaroi mâ në fund edhe kjo punë dhe u ulën prap në nji rreth, tue iu lutë Miut që t'iu tregonte diçka mâ tepër.

„Ti premtove me më kallxue historín tande“, i tha Liza, „dhe shkakun pse i urren m... e q...“ shtoi me zâ shum t'ultë nga friga se mos e fyente prap.

„Historija e ime âsht e idhtë dhe e gjatë“ tha Miu, tue fshâ.

„Vërtetë do të jetë e gjatë“ tha Liza, tue i hudhë nji sy bishtit të tij, „por pse e quen t'idhtë?“. Dhe gjithnji vritte mendjen për me gjetë arsyen... ndërsa Miu vazhdonte historín e tij në këtë mënyrë:

Kshtu nji Miu
i tha Daci (Që
në shpi të tij
e hasi): „Ec të
shkojmë në gjyq
të dy; Me t'pa-
ditun du un
ty!... Ec po
t'them se s'du
bishtnim! Do
të bâhet ky
gjykim!... Pse,
a din, asndo-
nji punë sod
mëngjes nuk
po kam unë..."
I tha Miu:
„Mor Zotni!
Po kjo pun'
s'ka bâ vaki:
Me u bâ gjy-
qi pa të pa-
rë: Pa gjy-
katës e an-
t a r ë!"
Ja ktheu Daci
me ç a p o j:
„Un do t'py-
es, un do t'
gjykoj; Vetë
do t'shkru-
ej, vetë do
t' këndoj
Dhe me
vdekje
do t'
dëno-
j!"

„Ti s'je tue më ndëgjue!" i tha Miu Lizës, me ashpërsi. „Çka po mendon?"

„Të kërkoj ndjesë!" ia priti Liza, përvujtnisht. Kujtoj se kishe mërrijtë te lidhja e pestë".

„Ç'lidhje, moj", pyeti Miu, shum i zemruem.

„Oh, po, ny!..." vijoi Liza, përherë gati me qenë e vlefshëme; dhe, tue vështrue përqark si e hutueme: „Oh, më lejoni të ju ndihmoj për me e zgjidhë!"

„Ç'po merremi vesht se!..." tha Miu, tue u ngrejtë me ikë. „Ti më fyen me marrít që flet!"

„Nuk pata qëllim të keq", tha Liza e ngratë, tue u mundue të çfajsohej, „por ju fyeji shum shpejt!"

Si përgjegje, Miu kërcëlloi dhambët dhe nxuer nji zâ të vrazhdë,

„Lutem kthehu e mbaro historin!" i thirri Liza. Edhe tjerë u bashkuen me mendimin e saj, tue i thanë: „Po, po, të lutemi kthehu!" Por Miu s'bâni tjetër, veç tundi bishtin me padurim dhe shpejtoi hapat.

„Sa keq që nuk ndëgjoi me ndejtë!" psherëtini Papagalli, sa u largue Miu. Kështu nji Kukuvajkë gjeti rasën me i thanë së bijës: „Shiko bijë! Le të jetë ky nji mësim i mirë për ty: që kurrë mos me e humbë durimin!" ... „Prâj, nanë!" iu përgjegj e bija: „Ti bân edhe skathinin me e humbë durimin!"

„Ah sikur të kishem Dinën këtu!" tha Liza, me zâ të naltë, por pa iu drejtue askujt posaçënisht. „Ajo kishte me i a kallxue qejfin: Kishte me e sjellë vrapthi këtu!"

„E kush âsht Dina", foli Papagalli. „A mund të Ju pyes?"

Liza iu përgjegj me kënaqsi, pse ajo ishte përherë e gatshëme me folë për mikeshën e saj: „Dina âsht macja e jonë. Dhe âsht aq e zonja me zanë mij, sa s'ta merr mendja! Pastaj, oh!, dëshiroj ta shifshit tue iu turrë zogjvet!... Ajo e han nji zog të vogël sa çel e mbyll syt!"

Ky fjalim shkaktoi nji shqetsim të dukshëm: Ca nga zogjt u larguen përnjiherë, ndërsa nji Mullêjë plakë filloi me i mbledhë puplat me shum kujdes, tue thanë: „Me folë të drejtën, unë duhet të shkoj në shtëpi. Ajri i natës s'm'i bân mirë fytit". Nji Kanarinë u thirri zogj-

vet të saj me zâ të trembun: „Eni shpejt, fëmij të dashtun, se erdhi koha me shkue për të fjetë". Kështu, tue gjetë arsye të ndryshëme, ikën që të githë dhe Liza mbeti vetëm.

„Mâ mirë të mos e kishem përmendë Dinën", tha Liza me vehte, me nji zâ të mallëngjyem. „Askush s'duket se e don atê këtu poshtë, ndonse jam e sigurtë se âsht mâ e mira mace në botë. Ah, e dashuna Dinë!, s'dij a kam me të pá mâ!" Dhe tash Liza nisi me qá përsëri, e përmallueme dhe e mërzitun nga vetmija. Mbas pak kohe ndjeu prap zhurmë kambësh së largu dhe vërejti me shpresë të përtrime: tue kujtue se Miu do t'ishte pendue dhe po këthehej me mbarue historín e tij.

KAPTINA E IV

LEPURI URDHNON

Ishte Lepuri i Bardhë, që po këthehej me hapa të ngadalta, tue shikue me kujdes në të katër anët: sikur me pasë humbë ndonji gjâ. Liza e ndjeu tue pëshpëritë me vehte: „Dukesha! Dukesha!... Ah të mjerat kambë e musteqe!... Sigurisht ka me më pre krŷet!... Ku do t'i kem hudhë ato të shkreta?" Liza e kuptoi menjiherë se ishte tue kërkue dorëzat e freskoren dhe u përpoq edhe ajo me i gjetë, por nuk shifeshin askund: Gjithëçka dukej se kishte ndërrue prej notimit të saj në Hurdhën e Lotëve. Salla e madhe, me tryezën e qelqtë e me dorën e vogël, ishin zhdukë fare.

Fort shpejt Lepuri e diktoi Lizën tue kërkue rreth e rrotull dhe i thiri me nji zâ t'idhtë: „Ej, Marije — Anë! Ç'po bân këtu? Shko me vrap në shtëpi dhe bjermë nji palë dorëza e nji freskore! A erdhe? Nuk kam ngé me të pritë!" Liza u tremb kaq shum, sa u nis menjiherë në drejtim të gishtit të tij, pa u mundue me i tregue gabimin që po bânte.

„Më muer për shërbëtoren e tij", thonte me vehte, kur po vraponte. „Sa ka me u çuditë kur ta kuptojë se cila jam unë në të vërtetë! Por mâ mirë t'ia çoj freskoren e dorezat — natyrisht në qoftëse i gjej". Tue thanë kështu, u gjet përpara nji shtëpije të vogël e, të pastër, mbi derën e së cilës ishte nji tabelë e shkëlqyeshme tunxhi, me fjalët: „Lepuri B.". Hyni mbrenda pa trokitë dhe u ngjit për shkallësh me nxitim, me frigë të madhe se mos haste Marije—Anën e vërtetë e se kjo mos e përzente përpara se të kishte gjetë dorëzat e freskoren.

„Sa çudi më duket", tha Liza ndër-vehte, „me u urdhnue andej-këndej prej nji lepuri! Si duket, mbas

sodit edhe Dina do të fillojë me m'urdhnue!" Dhe nisi me mendue qysh do të dukesh kjo gjâ: „Ka me më thanë shërbëtorja: „Zojusha Lizë, eja me të shpejtë e përgatitu për të dalë me shetitë!" — „Ta mbërrina, por sa po ruej pak gropën e miut: që të mos e lâ me dalë derisa të këthehet Dina"... Po s'besoj — vijoi Liza — që ta mbajshin mâ Dinën në shtëpi, po qe se fillonte me i urdhnue njerzit në këtë mënyrë!"

Ndërkaq kishte mërrijtë në njî dhomë të vogël e të pastër; afër dritares ishte nji tryezë mbi të cilën (si kishte shpresue Liza) ishin nj'a dy a tri palë dorëza të bardha të vogla dhe nji freskore. E muer freskoren dhe nji palë dorëza e u bâ gati me dalë prej dhome, kur i shkuen syt te nji shishe e vogël afër pasqyrës. Shishja s'i kishte të shkrueme fjalët *„Më pi"*. Por, megjithëkëtê, ajo e çeli dhe e vuni në buzë: „E dij që ndonji gjâ me randësi ndodh gjithësaherë unë ha ase pij ndonji send", tha: „Pra, të shofim se çka po më bân kjo shishe! Shpresoj se ka me më zmadhue prap. Pse, drejt me thanë, jam mërzitë shum kështu sa nji gogël!"

Dhe kështu ndodhi me të vërtetë. Madjé shum mâ shpejt se sa shpresohej. Përpara se të kishte mbarue gjysmën e shishes, Lizës iu përplas kryet në tavan dhe iu desht me u kërrusë që të mos thyej qafën. E uli me të shpejtë shishen për dhé, tue i thanë vehtes: „Mjaft tash! — Shpresoj se s'kam me u rritë mâ... Kaq sa jam tash dhe s'më nxen dera!... Oh, dëshiroj të mos kishem pi aq shum!"

Mjerisht, ishte shum vonë tash për këtê dëshirë. Vazhdoi, pra, të rritej e të rritej, kaq sa iu desht me u ulë në gjuj. Mbas nji minute s'i mjaftonte mâ vendi as për kështu. Prandej u detyrue të shtrihej, me njanin brryl mbështetun në derë e krahun tjetër të mbështjellun rreth qafës... Por prap vazhdoi me u rritë. Kështu që — si shpëtim të fundit — e nxuer nji krah jashtë dritares dhe nji kambë e rrasi në grykë t'oxhakut: „...Tash s'kam mâ se çka bâj. Ç'do të më ndodhi vallë?!"

Për fat të bardhë të Lizës, shishes së vogël magjike i ishte mbarue fuqija: Pra nuk u rrit mâ.

Por, prap, s'kishte aspak qetësi. Dhe, mbassi s'dukej të kishte mâ asnji shpresë me dalë jashtë dhomës, s'kishte faj që ishte e mjerueme.

„Shum mâ mirë në shtëpi", mendonte Liza, „ku njeriu s'âsht i detyruem me ndejtë përherë tue u zmadhue e tue u zvoglue, dhe as me u urdhnue prej lepujsh e mijsh! Gadi dëshiroj që të mos ishem fut në pus... Por prap — dhe prap — âsht mjaft interesante edhe kjo jetë! Me të vërtetë çuditem se çka do të më ketë ndodhë!... Kur lexojsha prrallza, s'besojsha. E tash, qe, po më ndodhin mue vetë ngjarje prrallore!... Duhet shkrue nji libër për mue, s'ka tjetër! Pra, kur të rritem do ta shkruej. Por a pak jam rritë unë?" shtoi me nji zâ të dhimbshëm. „Këtu nji herë nuk ka vend me u rritë edhe mâ!"

„Mirëpo", mendoi Liza, „a s'kam për t'u vjetrue unë hiç mâ?... Nga nji anë âsht mirë kështu: që mos me u bâ kurrë plakë... Porse prap âsht keq: se atëhere kishte me m'u dashtë me ndejtë gjithënji tue nxanë mësime! Kjo s'kishte me më pëlqye aspak!"

„Oh, sa e marrë je, moj Lizë!", iu përgjegj vehtes. „Qysh mund të nxâjsh mësime këtu? Po këtu, moj qyqe, s'ka vend as për ty, e jo mâ edhe për libra!"

Dhe kështu vazhdoi për mjaft kohë, tue i mbajtë pajë herë njanës e herë tjetrës anë. Kështu gjeti shkak bisedimi me vetëvehten. Por, mbas pak, ndëgjoi nji zâ pë jashta dhe heshti, që të kuptojë se ç'flitej.

„Marije—Anë! Marije—Anë!" Thonte zani. „Siellmi dorëzat menjiherë!" Pastaj u ndëgjuen hapa të lehtë nëpër shkallë. Liza e dinte që ishte Lepuri tue ardhë me e kërkue. Pra u dridh derisa lëkundi shtëpín, tue harrue se ajo ishte tash nja 1000 herë mâ e madhe se Lepuri e s'kishte arsye me e pasë frigë.

Menjiherë Lepuri erdhi te dera, dhe u mundue me e çelë. Por, mbassi dera hapej nga mbrenda dhe brryli i Lizës ishte mbështetë në të, mundimi i shkoi huq. Liza e ndjeu tue folë me vehte: „Po dal mb'at'anë dhe po hy nëpër dritare".

Besa, keq do të mashtrohesh, tha Liza. Dhe, mbassi priti derisa iu duk sikur e ndjeu Lepurin taman nën

dritare, menjiherë e shkundi krahun nëpër ajr dhe e mbështuell shuplakën e dorës. Vërtetë nuk rroku gjâ, por ndëgjoi nji britmë të vogël e nji rrëxim dhe thyemje xhamash, nga të cilat e muer me mend se Lepuri do të kishte ra mbi mbulesën prej qelqi të ndonji *shtrati të ngroftë* trangujsh, ase të ndonji tjetër gjâje.

Pastaj u ndëgjue nji za i idhtë - zani i Lepurit - „Pet! Pet! Ku je?"; e mbas tij nji tjetër zâ, që s'e kishte ndëgjue kurrë mâ parë: „Qe këtu! Jam tue gërmue për molla!"

„Tue gërmue për molla, eh!?" tha Lepuri, me zemrim. „Ngá! Ec shpejt e më ndihmo që të dal prej këndej". (Prap u ndëgjuen krisma xhamash të thyem).

„Tash thuejmë, Pet: Ç'âsht ajo gjâ në dritare?"

„Nji krah, Zotni".

„Krah, e? Po kur ke pá ti, mor kokëtrashë, krah aq të madh? A s'e shef se e ka zanë krejt dritaren!"

„Po, Zotni, âsht e vërtetë. Por, prap, krah se krah âsht".

„Sidoqoftë, s'ka ndonji punë aty: Pra shko e hiqe!"... Vijoi nji heshtje e gjatë, e Liza s'ndinte veç ca pëshpëritje aty-këtu, si b.f.: „Besa, Zotni, s'më pëlqen aspak kjo punë!" dhe „Ban si të them unë, bre frigacak!"... Mâ në fund, ajo e shtrini edhe nji herë dorën n'ajr. Kur, qé, kësaj radhe, po ndihen do britma dhe përsëri zhurmë xhamash të thyem. „Të shofim se çka do të bâjnë tash!" tha Liza. „Sa që me më nxjerrë nga dritarja, ajo punë s'po âsht gjâ kurrë! Unë madjé lus që të më qesin, se s'më pëlqen të mbetem këtu".

Priti për nji kohë të gjatë pa ndëgjue gjâ. Dikur pastaj u ndinë rrota karroce dhe zhurmë zanesh tue folë sëbashku. Liza memzi dalloi këto bisedime të përzieme: „Ku âsht shkalla tjetër? — Unë s'kisha mâ: tjetrën e ka Billi. — Bill! bjere këtu, djal' i mirë! — Hajt, veni këtu, në këtë qoshe! — Jo, lidhi sëbashku nji herë. — S'mjaftojnë endé as me mërrijtë në gjymsët. — Oh, s'ka gjâ, se mirë janë. — Hej, Bill, kape këtë litar. — A do të mbajë çatija? — Kij kujdes atê kambën e pashtërngueme mirë të shkallës. — Bré, ke rá! — Rueni kokat!" (Nji rrëxim plot zhurmë) — „Tash, kush e bani këtë?

— Billi besoj. — Kush do të zbresi prej oxhaku? — Jo, unë nuk zbres! — Pse jo ti? — As unë jo! — I përket Billit. — Shiko, Bill, Zotnija thotë që ti duhet të zbresish nga oxhaku".

„Ah-a! Billi do të zbritka nga oxhaku, e?" tha Liza me vehte. „Si duket ia ngarkuekan të tana punët këtij! Besa, mue s'kishte me më pëlqye me qenë në vend të Billit! Oxhaku âsht vërtetë i ngushtë, por kujtoj se mundem edhe unë sadopak me shqelmue!"

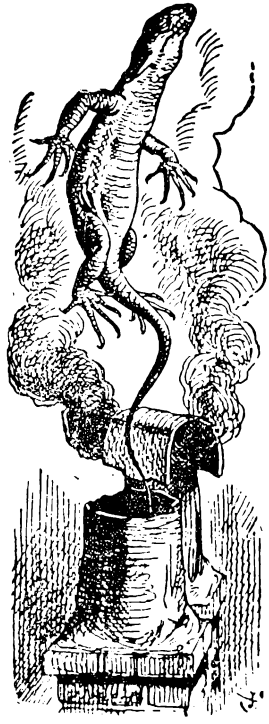

E rrasi kambën n'oxhak, sa mâ fellë që mundi, dhe priti derisa ndjeu nji kafshë të vogël (nuk mund ta dallonte se çka ishte) tue rrupllue atje sipër: Pastaj, tue thanë me vehte „Ky âsht Billi!", hudhi nji shqelm të shëndoshë përpjetë dhe hapi veshët për të ndëgjue se çka po ndodhte.

Gjâja mâ e parë që ndjeu qe nji zhurmë zanesh të përziem: „E pat Billi!" Pastaj ndëgjoi Leprin vetëm, që thonte: „Kape ti atje pranë ferrës!"... Kape ti atje pranë ferrës!"... Pastaj heshtje, e pastaj nji tjetër zhurmë zanesh: „Ngreja kokën! - Raki shpejt! - Mos i zeni frymën! — Qysh të ndodhi, bre mik? Na trego gjatë e gjanë!"

Mâ në fund doli nji zâ i çjerrun e i dobtë („Ky âsht Billi", mendoi Liza), i cili

memzi thonte: „As s'e dij — S'due mâ raki, të falem nderës; tash jam mâ mirë — por jam mjaft i hutuem endè e s'mundem as të flas mirë — Qe se çka vuna re unë: Diçka më ra me fuqi nga poshtë dhe... hajt! fluturova n'ajr!"

Mâ në fund doli nji zâ i çjerrun e i dobtë („Ky âsht Billi", mendoi Liza), i cili memzi thonte: „As vetë s'e dij. — S'due mâ raki, të falem nderës; tash jam mâ mirë — por jam mjaft i hutuem endé e s'mundem as të flas mirë. Qe se çka vuna re unë: Diçka më ra me fuqi nga poshtë dhe... hajt! fluturova n'ajr!"

„Ashtu vërtetë, mik i dashun!" thanë të tjerët... „Duhet ta djegim shtëpín!" u ndëgjue zani i Lepurit. Këtu Liza thirri, me sa fuqi që pati: „E digjni, e digjni, por jo lëshoj Dinën pastaj!"

Vijoi nji heshtje e fellë, gjatë së cilës Liza tha me vehte: „Çka, thue, do të bâjnë tash?! Po të kishin ndonji fije tru, do të zbulojshin çatín"... Mbas nj'a nji minute a dy, filluen përsëri me lëvizë atje poshtë, dhe Liza ndjeu Lepurin tue thanë:

„Mjafton nji karrocë plot, sa me fillue nji herë".

„Nji karrocë plot me çka?" mendoi Liza. Por s'qe nevoja të pritte gjatë për me e marrë vesht: disa nga të cilët i ranë asaj fëtyrës. „Do t'i ap fund kësaj gjâje", tha Liza me vehte, e paştaj bërtiti: „Mâ mirë hiqni dorë nga kjo punë". Ky kërcnim i saj shkaktoi edhe nji tjetër heshtje të fellë.

Liza vuni ré, me njifarë habije, se gurët po ndërroheshin të gjithë në pasta të vogla, dhe nji mendim i shkëlqyeshëm i shkrepi në kokë. „Po qe se e ha ndonjanën prej këtyne pastave", tha, „sigurisht do të më shkaktojë ndonji ndryshim në madhësi. E, mbassi s'ka se si më rrit mâ, kujtoj se do të më zvoglojë".

Pra, e përcuell nji prej tyne dhe u kënaq kur pá se filloi menjiherë me shtërrue. Porsa qe zvoglue mjaft sa me e zanë dera, iku tue rendë nga shtëpija. Jashtë, tue pritë, pá nji grup të madh shtazësh e shpezësh. Zhapini i shkretë, Billi, ishte në mes, i mbajtun për krahësh prej dy Thijve, të cilët po i jepshin diçka prej nji shisheje. Të gjithë tu turrën Lizës, porsa u duk. Por

ajo u dha kambëvet me nxitim, kështu që shpejt u fut në nji pyll të shpeshtë dhe shpëtoi.

„E para gjâ, që më duhet të bâj", i thonte Liza vehtes, ndërsa endej nëpër pyll, „âsht të vij prap në madhësín t'eme të natyrshëme; e dyta: të gjej rrugën për n'ate kopshtin e bukur. Besoj se ky do të jetë plani mâ i mirë".

Dukej me të vërtetë nji plan i shkëlqyeshëm dhe i rregulluem shum thjeshtë e pastër. E vetmja vështirësi ishte që s'dinte aspak se si me ia hy punës. Dhe, ndërsa po sillej me padurim tue përgjue ndërmjet pemëve, nji e lehun e vogël, por e preftë, mun mbi krye, e bani që të shikojë me shpejti përpjetë.

Nji qen shum i madh po e vështronte me sy të mëdhej e të rrumbullaktë, ndërsa shtrinte ngadalë njanën kambë tue u mundue me e prekë. „E ngrata kafshë e vogël!" tha Liza, me nji zâ përkdhelës, dhe u mundue shum me i fërshëllue. Ndërkaq, gjithënji ishte shum e trembun se mos qeni kishte û: pse n'atê rasë, s'âsht çudi që ta hante, sadoqë ajo po u mundonte me e marrë me të mirë.

Pa e dijtë mirë se çka po bante, muer nji copë shkop dhe e zgjati nga qeni, i cili u hudh përnjiherë n'ajr, me të katër kambët dhe plot gëzim, tue iu turrë shkopit. Liza u mëshef mbas njij dege së madhe hithi, që të mos shtypej. E, porsa u duk n'anën tjetër të hithit, qeni iu turr edhe nji herë shkopit dhe u rrëxue rrakapjekthi tue u mundue me e kapë. Atëherë Liza tue u kujtue se ishte sikur me qenë tue luejtë me ndonji kalë karroce, dhe tue pasë frigë se mos shkilej nën kambët e qenit, ngau prap rreth hithit. Tash qeni nisi nji tok të mësyemësh të shkurtna për marrjen e shkopit: tue ecë çdo herë shum pak përpara e tue u këthye nji copë të madhe mbrapa — (gjatë gjithë kësaj kohe tue lefë shëmtueshëm) — derisa, mâ në fund, u ul me pushue mjaft larg, tue ngahatë: me gjuhë të nxjerrun jashtë dhe me syt' e mëdhej gjymës të mbyllun.

Kjo iu duk Lizës nji rasë e mirë për me shpëtue; pra u nis menjiherë e rendi derisa po i merrej fryma

nga të lodhunit, dhe të lehunit e qenit memzi ndihej largësija.

„Prap më vjen keq", thonte Liza, ndërsa rrinte e mbështetun në nji lule-delje, për me u shlodhë, dhe freskonte vehten me nji gjeth, „se ishte nji qen i mirë e i dashtun! Sa kishem me dashtë me i mësue shum lojna, sikur... sikur t'isha e madhe sa duhet!... E ngrata unë! Gadi harrova se më duhet me u rritë prap! Të shofim se qysh me ia bâ! Kujtoj se duhet të ha ase të pi diçka. Por *çka* se?"

Pyetje me randësi ishte me të vërtetë „*Çka?*" Liza vërejti rreth e rrotull lulet dhe fijet e barit, por s'mujti me diktue ndonjisend, që t'ia mbushte mendjen se duhej hangër ose pi atypëraty. Afër saj gjindej nji këpurdhë e madhe (të thuesh sa ajo vetë), të cilën — mbassi e pat shikue nga poshtë dhe anash — iu tek me e këqyrë edhe sipër: pale a kishte gjâ.

U ngrit në maje të gishtave: kur qe, menjiherë po i shkojnë syt te nji krymb i madh ngjyrë qielli, që ishte ulë përmbi këpurdhën, me krahë të palosun dhe tue thithë qetësisht nji llullënargjile të thatë. Ky s'po çante kryet me shikue as Lizën e asnjisend tjetër.

KAPTINA E V

KËSHILLA E NJI KRYMBI

Krymbi dhe Liza e vërejtën shoqishoqin për nji kohë në heshtje. Mâ në fund Krymbi e hoq çibukun dhe iu drejtue asaj me nji zâ si të përgjumshëm:

„Kush je ti?“

Kjo s'qe nji fillesë e mbarë për bisedim. Megjithatê, Liza u përgjegj, disi e turpnueme; „Nuk... dij as

vetë, Zotni, tash për tash... Dij vetëm kush kam qene kur u ngrita sod, në mëngjes. Por kujtoj se do të jem ndërrue nja disa herë të mira ç'prej asaj kohe".

„Çdo të thuesh me këtê? pyeti Krymbi, egërsisht. Sqarohu!"

„S'mundem të jem *mâ e qartë*", përgjegji Liza, „pse kam frigë Zotni, që nuk jam mâ *unë vetë*. E shef?"

„S'shof gjâ", tha Krymbi.

„Kam frigë se s'mund të shprehem me fjalë mâ të qarta", përsëriti Liza, shum njerëzisht: „Pse, pikësëpari, s'po e marr vesht as vetë. Pastaj, sigurisht nuk âsht punë e kënaqshëme që të ndërrojsh kaq shum forma në nji ditë".

„Pse jo?" pyeti Krymbi.

„Eh... Ti ndoshta s'e ke provue endé", i tha Liza. „Por kur të bâhesh mëshikëz — ndonji ditë do të bâhesh edhe kësi': këtê e din — kujton se do të duket pak çudi, apo jo?"

„Aspak" përgjegji Krymbi.

„E pra, ndoshta ndjenjat t'ueja janë ndryshe", i tha Liza. „Unë dij vetëm nji gjâ: që unë do të ndihesha shum e çuditshëme".

„Ty!" tha Krymbi, me përbuzje. „Po kush je ti?"

Kjo pyetje i këtheu edhe nji herë te fillimi i bashkëfjalimit. Liza u zemrue pak nga këto qortime të shkurta të Krymbit. Prandej, i foli shum me të vrantë: „Besoj se duhet të më thuesh ti mâ parë se kush je!"

„Pse?" pyeti Krymbi.

Kjo pyetje e habiti përsëri Lizën! E, mbassi s'mujti me u kujtue në ndonji arsye me vend, dhe, veç kësaj, Krymbi dukej shum i mërzitun dhe s'ishte aspak në qejf, Liza nisi me ikë... „Këthehu mbrapa!" i thirri Krymbi. „Due me të thanë nji gjâ me randësi".

Kjo, natyrisht, i dha sadopak zemër. Prandej, Liza u ndal prap.

„Mos e humb durimin!" e porositi Krymbi.

„S'ke tjetër?" pyeti Liza, tue u mundue me e mëshefë zemrimin.

„Jo," përgjegji Krymbi.

Megjithëkëtê Liza, mbassi s'kishte punë tjetër, e

pá me vend me pritë, aq mâ tepër pse e rrente nji gjymës shprese që, ndoshta, Krymbi kishte me i kallxue ndonjisend... Për disa sekonda ai vijoi me thithë llullën pa folë. Mâ në fund, i zgjidhi krahët, e nxuer çibukun nga goja dhe tha: „Pra ti mendon se je ndryshe?"

„Kam frigë se po, zotni", ia priti Liza: „Nuk i mbaj mend mâ gjanat si përpara... dhe as 10 sekonda nuk rrij njisoj në trup!"

„Jam mundue, p.sh. me thanë vjershën *Qysh âsht Bleta e vogël punëtore*, por nuk më duel aspak mirë", përgjegji Liza, me nji zâ shum të mallëngjyem.

„Thuej vjershën *Ti je plak, Baba-Vilhelm*" i tha Krymbi.

Liza kryqzoi duert dhe filloi:

„Bab-Vilhelmi", i tha djali
„Ti je plak e je i vjetër,
Pra kto lvizje kush t'i fali?
A mos ndru je me ndoj tjetër?"

„Ti m'je plakun e m'je thî:
T'âsht bâ kryet bardh si bora,
E n'maj t'kokës prap më rri!
A s'të dhimben kamba e dora?"

„Në të ri", tha i shkreti plak,
„Ruejshe, po, un trut e mija,
Por tashmâ, që s'kam aspak,
S'kam çka ruej, mor lum fmija".

„Ti je plak", prap i tha i biri,
„Je bâ rrumbull kamb' e krye!
Qysh, pra, mundesh mâ së miri
Si fut-bolli me kërcye?"

„Në të ri", përgjegji Tata,
„Ruejta mir'un trup e krye
Tue ngran kso hapjesh t'thata:
Don t'i shes nja dy dhe tye?"

„Ti je plak“, vazhdoi i riu,
„Nofllat tue s'e brejn misht;
Pra gush pata n'bark t'arriu
Me gjith sqep e kamb' e bisht.!“

„Në të ri“, i tha i ati,
„Pata msu për avokat;
Kshtu me gru'n kry çdo sahati...
Bisedojshim gjan' e gjat'...“

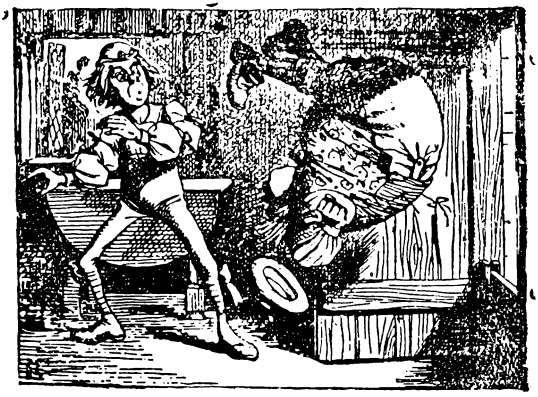

„Prandej fort nofllat e mija
U forcun, prej ktij ushtrimi,
Kaq sa vrulli e fuqija
S'iu kan psu as pik ndryshimi“.

„Ti je plak“, tha djal'i mbarë,
„Pra vështir' me t'a zan' besë
Që t'punon syu si mâ parë
E që ftof s't'âsht mendja e kresë!“

„Megjithkët ti mir' nji njalë
E peshove n'maje t'hundës.
Thuejma, t'lutem, me pak fjalë:
Si ja dole kësaj punës?"

„Tri përgjegje të kam dhanun.
Mjaft, pra, mâ me këso fjalësh;
Shporru vetë!... mos prit me t'thanun...
Se po t'hudh rrokull për shkallësh!"

„Nuk e the mirë, i tha Krymbi.

„Vërtet jo", përgjegji përvujtnisht Liza: „Kam frigë se i ndërron disa fjalë".

„Qysh *disa fjalë?!* Gabim fund e maje!" tha Krymbi, vendosmënisht... Pastaj disa minuta heshtje.

Krymbi ja nisi i pari, kështu: „Çfarë madhësije dëshiron me pasë?

„S'prish punë, përgjegji me të shpejtë Liza. Veç nuk më pëlqen me u ndryshue kështu shpesh e shpesh, a e din?"

„Jo, s'e dij!" tha Krymbi.

Liza s'i foli fare: Asnjiherë në jetë nuk i kishte

ndodhë që ta kundërshtojshin kaq tepër. Prandej, kuptoi se po e humbte durimin.

„A të pëlqen të mbetesh kaq sa je?" e pyeti Krymbi.

„Oh, Zotni, pak mâ e madhe po qe e mundun", tha Liza. „Mund të them se shtatë centimetra e gjymës âsht nji madhësi shum e përvujtun.

„Përkundrazi, âsht nji madhësi shum e lakmueme!" tha Krymbi, me zemrim, tue u zgjatë sa ku mundi. (Ai vetë ishte plot 7,1/2 cm.).

„Por unë s'jam mësue!" tha e ngrata Lizë, me nji zâ të vajtueshëm, ndërsa me vehte mendonte: „Oh, sikur të mos fyheshin kaq shpejt këta t'uruem!"

„Ke për t'u mësue me kohë", i tha Krymbi; dhe e vuni përsëri llullën në gojë e filloi me e thithë.

Kësaj here Liza e priti me durim, derisa t'i mbushej mendja me folë prap... Mbas ndonji minuti, Krymbi e hoqi llullën, gogsini nji dy a tri herë dhe u shkund. Pastaj, zbriti nga këpurdha dhe filloi të tërhiqet rrëshqanë përmbi bar, tue thanë vetëm këto fjalë: „Njana anë të zgjaton; ana tjetër të shkurton".

„Njana anë e kujt? Tjetra anë e kujt?" bëlbëzoi Liza me vehte.

„Këpurdhës", përgjegji Krymbi, sikur ta kishte ndëgjue pyetjen, dhe përnjiherësh u zhduk.

Liza mbeti për nji minut tue vështrue lëndueshëm këpurdhën: tue u mendue me gjetë se cilat ishin të dy anët. Dhe, mbassi këpurdha ishte krejt e rrumbullaktë, kjo s'ishte punë e lehtë. Mâ në fund, e mbërtheu përqark me të dy krahët dhe, aty ku i mbërrijtën gishtat e secilës dorë, këputi nga nji grimce.

„E tash cila të rrit e cila të voglon?", pyeti Liza vehten... Kërcëlloi pak nga ajo e dorës së djathtë, për ta prvoue. Kur, qé, menjiherë po ndinë nji të rame të fortë nën mjekërr, e cila i ishte përplasë me kambët!

Natyrisht u tremb mjaft nga ky ndryshim kaq i vruellshëm. Por u kujtue që s'duhej humb kohë: se po shtërronte me shpejti. Prandej mendoi me hangër pak nga copa e dorës së majtë. Mirëpo mjekra i ishte mbërthye kaq shtërngueshëm te kambët, sa që ishte shum

vështirë të hapej goja. Megjithatë e çeli mâ në fund dhe mujti me përcjellë nji grimë nga copa e dorës së majtë.

„Hurrah, se m'u lirue koka!" bërtiti Liza, me zâ të gëzuem, që u këthye në dëshprim në çastin tjetër; atëherë kur vrejti poshtë dhe vuni re se shpatulhat s'i dukeshin kërkund. S'dallonte tjetër veçse nji alamet qafe, që dukej se naltohej si nji minare përmbi nji det gjethesh të blerta, që shkriheshin larg nën të.

„Ç'do të jetë, vallë, gjith'ajo morí blertësije?" tha Liza. „Dhe ku kanë shkue shpatullat e mija?... Oh, moj të shkretat duer! ç'u bâtë, që nuk po ju shof?" Në të folun e sipër, i luente duert, por s'ndëgjohej gjâ tjetër veçse nji lëvizje e vogël në gjethet e blerta atje poshtë.

Mbassi u pá që s'ishte punë që bâhet me i pru duert te kryet, Liza u mundue me ulë kokën pranë tyne. I qeshi fëtyra kur kuptoi se qafa e saj mund të sillej rreth e për qark, porsi nji gjarpën. Pra u këthye si nji kular i bukur e deshti me u zhytë mbrenda gjetheve të blerta, dhe pá se këto s'ishin tjetër, veçse majat e pemëve, nën të cilat pat qenë mâ parë... Ndërkaq, nji fërshëllim e preftë e bani me u prapsë me të shpejtë: Ishte nji Pëllumb i madh, i cili iu hudh në fëtyrë dhe po e qëllonte me krahët.

„Gjarpën!" gërthiti Pëllumbi.

„Unë s'jam gjarpën!" tha Liza e fyeme. „Hiqmu qafet!"

„Gjarpën, të them prap!", përsëriti Pëllumbi, por me nji zâ mâ të butë. Dhe, të thuesh tue dënesë, vijoi: „Jam përpjekë në çdo mënyrë, por s'kam mujtë kurrsesi me u mprojtë prej tyne!"

S'kuptoj aspak se për çka je tue folë", i tha Liza.

„Kam provue rrajët e pemëvet, brigjet e ujnavet dhe ferrat (kaçubat)...", vazhdoi Pëllumbi, pa i vû vesh asaj. „Por ata gjarpijt! Ah, ata s'ngopen kurrë!"

Liza po habitej gjithënji mâ tepër. Por mendoi se ishte e kotë të thonte gjâ derisa Pëllumbi të kishte mbarue.

„Sikur s'âsht mjaft e vështirë çelja e vevet", tha Pëllumbi: „Më duhet të ruej edhe gjarpijt, ditë e natë!

Nuk kam mbyll sy fare ndër këto tri javë!"

„Më vjen shum keq që të kanë trazue", tha Liza, e cila kishte fillue, mâ në fund, me ia kuptue qëllimin.

„Dhe porsa kishem zanë pemën mâ të naltë të pyllit", vijoi Pëllumbi, tue e çue zanin deri në kulm „e porsa ishem tue mendue se do të kishem shpëtue prej .yne mâ në fund, ja ku po më vijnë edhe nga Qielli!... Ah, gjarpën!"

„Por unë nuk jam gjarpën, po të them", ia preu Liza. „Unë... unë jam..."

„*Çka*, pra je?" e pyeti Pëllumbi. „E shof se po mundohesh me shpifë diçka".

„Unë... unë jam... nji vajzë e vogël", përgjegji Liza, pak si me dyshim: pse i çfaqeshin në mend ndryshimet e shumta, që kishte pësu atë ditë.

„Përrallëz e bukur, *mashallah!*" tha Pëllumbi, me dëshprim e mëni të fellë. „Kam pá edh unë mjaft vajza të vogla, por *asnji* me qafë *aq* të gjatë. Jo, jo! je nji gjarpën, dhe âsht e kotë ta mohojsh... Besoj se tash do të më thuesh që kurrë nuk i ke shijue vezët, e?!"

„Po, i kam shijue vezët, natyrisht", tha Liza, e cila ishte shum e drejtë. „Por ti duhet ta dijsh se edhe vajzat e vogla i hanë vezët, nj'aq sa gjarpijt".

„Nuk e zâ besë", vërejti Pëllumbi. „Por, po që se âsht e vërtetë, atëhere edhe ato janë njilloj gjarpijsh: Këtë dij me thanë unë".

Ky farë arsyetimi ce nji gjâ e ré për Lizën. Prandej, mbeti për nji minut a dy në heshtje, gjatë së cilës kohë Pëllumbi gjeti rasën të shtojë: „Ti je tue kërkue për vé: Këtë e dij fare mirë. Pra, ç'më prish punë në se je vajz'e vogël, apo gjarpën?"

„S'të prish punë ty, po më prish *mue*, tha Liza, ngutshëm. „E vërteta âsht se s'jam tue kërkue për vé. Por, edhe sikur t'isha, t'uejat nuk do t'i dojsha. Unë nuk i ha vezët të pazieme".

„Atëhere shporru pra!" i tha Pëllumbi, me ji zâ të vrazhdë, tue zanë vend përsëri në çerdhen e vet.

Liza u përkul sa mâ mirë mujti ndërmjet pemëve: sepse qafa i ngatrrohej gjithnji me degët e tyne, kështu që i duhej me u ndalë herë mbas here për ta lirue...

Mbas pak kohe iu kujtùe se i kishte endè me vehte njanën e herë tjetrën — kështu tue u bâ herë mâ e madhe e herë mâ e vogël — derisa mbërrijti me e pru vehten në gjatësín e natyrshëme.

Liza kishte kaq shum kohë që s'ishte në rregull nga puna e madhësís, sa që në fillim, iu duk pak çudi. Por shpejt u mësue, dhe filloi me i folë vehtes, si zakonisht: „Qe, pra, gjysma e planit u krye... Sa të hutojnë këto ndryshime të shkreta! Por, sidoqoftë, tash erdha prap në gjatësín e duhun... Pika tjetër âsht të hyjë n'atê kopshtin e bukur. Kjo si do të bâhet?!"

Tue thanë kështu, mërrini pa pritë në nji vend të haptë: me nji shtëpi nja nji metër të naltë në mes... „Kushdo banoftë atje mbrendë", mendoi Liza, „s'ban kurrë që t'iu paraqitem në këtê madhësi. Sigurisht kishin për t'u çmendë nga të trembunit!"

Pra, filloi prap me kërcëllue këpurdhën e dorës së djathtë. Dhe s'guxoi me iu avitë shtëpís derisa nuk pat mbetë mâ tepër se nji pëllambë e gjatë.

KAPTINA E VI

THI E SPEC

Dy tri minuta Liza mbeti tue vërejtë shtëpín dhe tue mendue se ç'me bâ mâ tutje. Pa pritë pá tue dalë nga pylli nji krijesë të veshun si lajmtar. Këtê emën ia dha tue e gjykue nga veshja, se përndryshe, nga duk-

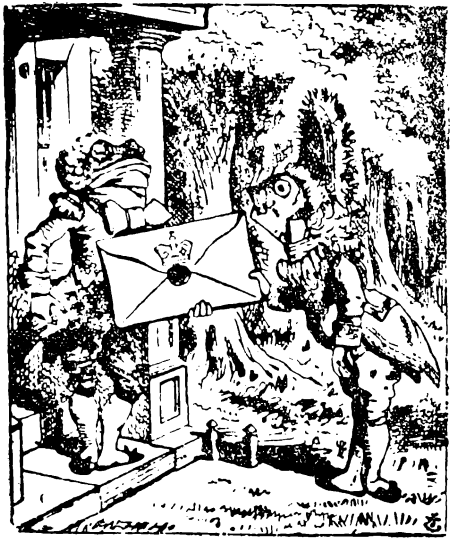

ja e fëtyrës, do ta kishte quejtë vetëm peshk. Lajmtari trokiti me forcë të madhe. Derën ia hapi nji portjer i ve-

shum me tesha të njajta, por me fëtyrë të rrumbullaktë e sy të mëdhej: si bretkocë. Liza vû ré se që dy kishin flokë kaçurell e të lyem me pudër. Ajo pati kurreshtje të madhe me dijtë se ç'punë do të kishin këta. Prandej, duel pak jashtë pyllit për t'i ndëgjue.

Së pari, Lajmtari-Peshk nxuer prej sqetulle nji letër të madhe, gadi sa vetvehtja, dhe ia dorëzoi shoqit, tue i thanë me nji zâ madhështuer. „Epja këtê Dukeshës. Asht nga Mbretnesha për me luejtë doçesh".

Portjeri-Bretkocë, po me atê zâ madhështuer, i përsëriti fjalët prap, veç tue e ndërrue pak rreshtimin e tyne: „Prej Mbretneshës. Nji ftesë për Dukeshën me luejtë doçesh".

Mbas kësaj, i banë njani tjetrit nji përkulje kaq të madhe, sa që kaçurrelat e gjatë iu kërleshën sëbashku.

Liza qeshi aq fort, sa që iu desht me këthye prap me vrap në pyll, nga friga se mos e ndëgjojshin. Kur zgjati kryet me vërejtë rishtas, Lajmtari-Peshk kishte ikë dhe tjetri ishte ulë përdhé, afër derës, e po shikonte qiellin si i marrë.

Liza, mjaft e friksueme, shkoi dhe trokiti në derë.

„Kot e ke që rref derën!" i tha Portjeri. „Nga kjo punë s'të del asnji dobí, dhe arsyet janë dy: E para, pse unë ndodhem po n'atê anë të derës që je edhe ti. E dyta, pse atje mbrendë po bâjnë zhurmë kaq shum, sa që s'kam se si me të ndëgjue kush". Dhe me të vërtetë në shtëpi po bâhej nji zhurmë jashtëzakonisht e madhe. Ndëgjoheshin ulurina e teshtima të parreshtuna dhe, herë mbas here, nji krisje si me qenë tue u thye pjata e gastarina.

„Atëhere, Ju lutem, a mundem ne hy mbrendë?" e pyeti Liza.

„Trokitja e jote kishte me pasë njifarë kuptimi", vijoi Portjeri, pa u vû vesh fjalëve të saj, „sikur dera të ndodhej midis meje e teje. P.sh.: Po t'ishe ti mbrenda e të trokitshe, unë mund të të lejsha me dalë". Ndërsa bisedonte, ai i mbante syt gjithnji nga qielli. Këtê sjellje, Liza, me plot bindje, e quejti të panjerëzishëme. „Por ndoshta s'ka faj", tha me vehte, pse syt' e tij janë po thuej në maje të kokës... Mirëpo, të paktën,

pyetjeve mundet me iu përgjegjë!“ tha, mâ në fund: Prandej, iu drejtue edhe nji herë me zâ të naltë:

„Si mundem me hy mbrenda?“

„Unë do të rrij këtu deri nesër...“ tha Portjeri.

Në këtê ças, krejt papritmas, u hap dera e shtëpís dhe nji pjatë e madhe duel e fërfëllueme drejt kokës së tij. I preku lehtas vetëm hundën dhe shkoi e u thye në nji pemë aty pranë. „... ase deri pasnesër, ndoshta“, vijoj Portjeri, krejt e qetë dhe si mos t'i kishte ndodhë kurgjâ.

„Si mundem me hy mbrenda?“ pyeti prap Liza, me zâ edhe mâ të fortë.

„Pikë së pari, nji herë“, iu përgjegj Portjeri, „ta marrim vesht: a duhet apo jo të hyjsh mbrenda?“ Dhe pa dyshim kishte të drejtë. Por Lizës nuk i pël-

qente t'i thohej kjo gjâ. „Asht me të vërtetë e tmershëme mënyra se qysh arsyetojnë këto krijesa“, thonte e shkreta me vehte. „Këto e bajnë njeriun me dalë mendsh!“

Portjeri dukej se tash gjeti rasën e volitshëme për

me përsëritë fjalët e veta me disa ndryshime: „ Unë kam me ndejtë këtu — herë në kambë e herë ulun — kush e di sa ditë me radhë!...“

„E po unë ç'të bâj?“ e pyeti Liza.

„Ti ban ç'të duesh“, i përgjegji ai, dhe nisi me fërshëllye.

„Oh, âsht e kotë me folë me tê!“ tha Liza, e dëshprueme. „Ky âsht krejt i marrë!“... Prandej, e hapi derën dhe hyni mbrenda.

Dera të çonte në nji kuzhinë të madhe plot me tym. Në mes të kësaj na ishte Dukesha, e ulun mbi nji shkamb me tri kambë, tue përgjumë nji foshnje. Krusun mbi zjarm, tue trazue nji kazan të madh, që dukej plot me çorbë, rrinte Gjellëbamësja.

„Sigurisht çorba do të ketë shum spec“, tha Liza me vehte, tue gjykue nga të teshunit. Me të vërtetë krejt ajri i dhomës ishte mbushë me spec. Madje edhe Dukesha teshtinte herë mbas herë, ndërsa foshnja herë teshtinte e herë ulurinte. Të veimet, që dukeshin të patrazueme nga speci, ishin Gjellëbamësja dhe nji macë e madhe, që po zgërdhihej vesh me vesh.

„Ju lutem, a mund të më kallxoni“, pyeti Liza, pak e frigsueme (pse nuk qe e sigurtë në ishte sjellje e mirë me u folë ajo e para), „përse po i zgërdhinë dhambët ashtu Macja e Juej?“

„Pse âsht e racës Qeshire“, tha Dukesha. Pastaj vazhdoi: „Prâj he derr!“

Fjalën e fundit e tha me kaq forcë, sa që Liza e ngratë u hodh përpjetë nga friga. Por, mbas nji çasi, e kuptoi se Dukesha po i drejtohej Foshnjes e jo asaj. Kështu muer zemër dhe vijoi përsëri:

„Nuk e dijshem se macat Qeshire zgërdhiheshin gjithënji. Madje nuk e dijsha fare që, përgjithësisht, macet mund të zgërdhihen“.

„Të gjitha munden“, tha Dukesha, „dhe shumica e kanë zakon të rregullshëm“.

„Unë s'dij ndonji që zgërdhihet“, përsëriti Liza, përvujtnisht dhe shum e kënaqun që mujti me hy në bisedë.

„Ti s'din kurrgjâ!“ ia priti Dukesha. „Kjo që po të

them âsht krejt e sigurtë".

Liza nuk e pëlqente këtê mënyrë të foluni. Prandej, mendoi se do t'ishte mirë me ndërrue bisedë. Dhe, ndërsa përpiqej me gjetë se mbi çka me folë, Gjellëbamësja hoqi kazanin e çorbës nga zjarmi e përnjiherë filloi me hudhë mbi Dukeshën e Foshnjen çdo gjâ që kishte ngat: së pari kampjet (saxhakët), pastaj kutija salce, pjata dhe enë të ndryshëme. Dukesha nuk i vente ré aspak kur i bijshin dhe, mbassi pat qenë tue uluritë qysh mâ parë, ishte e pamundun tê thohej në se i kishte ndi fare këto tê rame.

„Ju lutem shikoni mirë se çka jini tue bâ!" thirri Liza, tue u vërvitë posht e nalt, plot frigë? Uu, qyqja! iu këput hunda e bukur!" bërtiti, kur pá se nji kuti teneqeje tepër e madhe shkoi drejt Foshnjes.

„Po të shikonte secili punën e vet", tha Dukesha, me zâ t'ashpër, „bota kishte me u sjellë rrotull edhe mâ shpejt".

„Por ç'dobí?!" tha Liza, e cila, si përherë, u gëzue që gjeti rast me e çfaqë pak ditunín e saj. „Mendo nji herë se ç'kishte me i bâ ditës e natës nji gjâ e tillë! E dini se toka don 24 orë me u rrotullue rreth boshtit tê vet..."

„Mbassi po na flet për boshte", bërtiti Dukesha, „shpojani kryet!"

Liza me bisht të synit vërejti Gjellëbamësen; për me pá në se kishte ndërmend ta zbatonte me të vërtetë këtê urdhën. Por vueni re se ajo ishte e zanun tue përzie çorbën, dhe dukej që s'po u vinte vesh fjalëve të Dukeshës. Prandej, vijoi përsëri: „.... 24 orë, kujtoj, apo 12? Unë..."

„Mos më çaj kryet!" ia preu Dukesha. „Unë s'kam qenë e zoja asnjiherë me mbajtë mend numra". Pastaj, filloi me i dhanë gjî Foshnjes, tue këndue njifarë kange dhe tue e shkundë me fuqi në mbarim të çdo rreshti:

Foli rrebtas djalit t'vogël
Edhe rrife kur të teshet,
Se e bân ktê ai kok-gogël
Veç pse don me ty të qeshet.

Nërsa ishte tue këndue strofën e dytë, Dukesha hudhte e pritte Foshnjen me rrëmbim. Ajo e shkreta ulurinte kaq fort, sa që Liza memzi mundi t'i ndëgjojë fjalët e kangës:

Unë e shaj t'im bir mistrecin
Dhe kur teshet ndërshkoj,
Pse ai mundet bukur specin
M'e shijue po të doj'.

PËRCJELLSJA

Ua! Ua! Ua!

„Qe, mundesh me e mbajtë pak, po të duesh!“ i tha Dukesha Lizës, tue ia përplasë Foshnjen ndër duer. „Unë duhet të shkoj me u bâ gati për me luejtë doçesh me Mbretneshën“, shtoi tue dalë nga dhoma me të shpejtë. Gjellëbamësja i hodhi mbas nji fëltere, por nuk e qilloi.

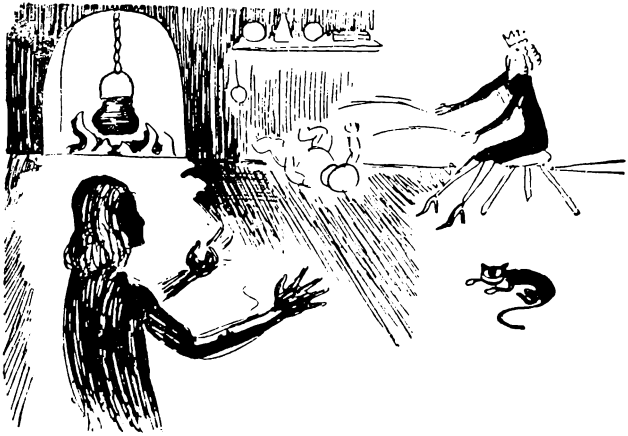

Liza e priti Foshnjen me vështirësi dhe pa asnji andje, sepse ishte nji krijesë me formë të mrekullueshëme dhe i mbante kambë e duer të hapuna në gjithë anët („porsi nji hyll-deti“ mendoi Liza). Bebja e ngratë

kur e muer Liza, ishte tue shfry si ndonji maqinë avullli dhe mblidhej e shtrihej pa pushue, në mënyrë që, në çastet e para, Liza pati të thuesh vështirësi të madhe për ta mbajtë.

Por e gjeti, mâ në fund, mënyrën e duhun: tue e përndrydhë në formë të nji nyje e tue e shtrëngue mirë për kambën e drejtë e veshin e majtë, që të mos luente. Pastaj e nxuer përjashta, n'ajr të pastër. „Nëqoftëse nuk e marr me vehte këtë Foshnje", tha Liza „sigurisht ata do ta mbysin, për nji ditë a dy. A nuk âsht, pra, mëkat me e lanë këtu?"

Liza fjalët e fundit i tha me zâ të naltë dhe Vogëlushja (që tash nuk teshej mâ) bërtiti, si të donte me i dhanë përgjegje. „Mos u çirë ashtu!" i tha Liza. „Ajo s'âsht aspak mënyrë e mirë për me rrëfye mendimet t'ueja!"

Foshnja bërtiti prap dhe Liza me kujdes në fëtyrë, për ta pá se ç'kishte nji hundë të këthyeme përpjetë, që i ngjante mâ fort turinit të njihunde të vërtetë. Syt, gjithashtu, ishin tepër të vegjël për t'u quejtë sy foshnje. Përgjithësisht Liza nuk iu pëlqente fare dukjen. „Por ndoshta kjo rrjedh nga se ka qenë tue dënesë!" tha Liza, dhe e vështroi prap në sy: për të pá nëse kishte lot.

Jo nuk kishte asnji pikë loti! Nëqoftë se ke ndërmend me u këthye në derë, moj e mjerë", i tha Liza përnjimend, „unë s'kam me ça kryet mâ për ty! Mendo tash!" Vogëlushja e shkretë dënesi prap, ase bërtiti (pse qe e pamundun me dallue se cilën prej të dyjave bâni). Për disa çaste vijoi nji heshtje e plotë.

Liza posa kishte fillue të mendohej me vehte se çka do të bante me të kur ta çonte në shtëpi, kur papritë Foshnja ulurin përsëri me aq fuqi, sa vajzës iu desht ta vështronte prap në fëtyrë, krejt e trembun. Këtë herë s'mbetej mâ asnji pikë dyshimi: foshnja e deritashme nuk ishte as mâ shum e as mâ pak se nji këlysh-thiu. Prandej Liza mendoi se do t'ishte marri për të me vijue me e mbajtë edhe mâ në krahë.

Pra e uli për tokë atë krijesë të quditshëme dhe, tue bâ kështu, e ndiu vehten të lehtësueme shpirtnisht,

kur pá se ajo muer rrugën qetësisht për në pyll. „Po t'ishte rritë", tha Liza me vehte, „kishte pasë për t'u bâ nji fëmi e shëmtueme për gazep! Por megjithatë, më duket se u bâ nji thi mjaftë i bukur!" Tash Liza filloi me sjellë ndër mend të gjithë fëmijt, që njifte e që mund të vlejshin fare mirë me u bâ derra. Dhe ndërsa ishte tue thanë „sikur ta dijshe mënyrën e vërtetë me i shndrrue...", përnjiherë mbeti e hutueme kur pá macën Qeshire, tue ndejë mbi nji degë druni, pak metra mâ tutje.

Maca vetëm u zgërdhi kur pa Lizën, e cila vuni ré se nuk ishte e zemrueme. Mirëpo, mbassi kishte thoj mjaftë të gjatë dhe dhambë të shumtë, Liza mendoi se ishte nevoja me e marrë me të mirë.

„Macë Qeshire!" filloi me i folë, të thuesh e friksueme: mbassi nuk e dinte në se ky emën do t'i pëlqente. por Maca vetëm u grind me zâ mâ të naltë. „Bukur. Deri këtu âsht e kënaqun", mendoi Liza, dhe vijoi: „Ju lutem, a mund të më tregoni se ç'rrugë duhet marrë për me shkue prej këndej?"

„Ajo mvaret nga vendi se ku don me shkue", iu përgjegjë Maca.

„...Mjafton që të mundem me mbërrijtë diku", shtoi Liza, e orekun.

„Oh, sa për atê mund të jeshë e sigurtë", iu përgjegjë Maca, „mjafton që t'ecish në nji drejtim çfarëdo".

Liza e kuptoi se kjo s'mund të mohohej. Prandej, i bani nji tjetër pyetje:

„Çfarë njerëzish banojnë këndej pari?"

„N'at' anë", përgjegji Maca, „jeton nji Këwhile". „Në këtê anë", vijoi, tue shënue me kambën tjetër, „rrnon nji Lepur i Marrë. Shko te cili duesh, veç dije se që të dy janë të çmendun".

„Mirëpo unë s'due të shkoj te të marrët", tha Liza.

„S'ke se ç'ban", ia priti Maca. „Na këtu jemi të gjithë të marrë: Unë jam e marrë! Ti je e marrë!"

„Ku e di ti që unë jam e marrë?" pyeti Liza.

„Duhet të jeshë pa tjetër", i përgjegji Maca, „se përndryshe s'do të kishe ardhë këtu!"

Lizës nuk i dukej se me kaq provohej marrija e

saj. Por, megjithatê, vijoi: „Qysh e din se ti je e marrë?"

„Në rradhë të parë", ia nisi Maca, qeni nuk âsht i marrë. A e pranon këtê?"

„Kujtoj se po", i tha Liza.

„Mirë pra", vijoi Maca: „Qeni, kur âsht i zemruem, unguron dhe, kur âsht i kënaqun, luen bishtin. Unë, përkundrazi, unguroj kur jam e kënaqun e luej bishtin kur zemrohem. Prandej, unë jam e marrë!"

„Unë e quej gërhatje atê t'anden e jo ungurim", tha Liza.

„Queje si të duesh!" ia priti Maca, „por a do të lozish doçesh sod me Mbretneshën?"

„Do tê më pëlqente shum", përgjegji Liza, „por endè smë kanë ftue".

„Do të më gjejsh atje, pra", i tha Maca, dhe u zhduk.

Liza nuk u habit nga kjo, pse kishte fillue të mësohej me këso ngjarjesh tê mrekullueshëme. Por, ndërsa ishte endè tue vërejtë në vendin ku qe Maca, ajo u duk përsëri papritun:

„Sidoqoftë, ç'u bâ foshnja?" pyeti Maca. „Gadi pata harrue me të pyetë".

„Ajo u bâ derr", përgjegji Liza, me ngadalë dhe me droje.

„E dijsha që do ndërrohej" tha Maca, dhe u zhduk prap.

Liza priti me shpresë se do ta shifte përsëri, por ajo s'duel mâ. Prandej, mbas dy minutash, filloi me shikue n'anën ku Maca i pat thanë se jetonte Lepuri i Marrë. „Kam pá Kësulbamës edhe tjetër herë", tha Liza me vehte. „Lepuri i Marrë âsht mâ interesant dhe, ndoshta mbassi tash jemi në Maj, nuk do tê jetë fort i marrë — tê paktën jo aq shum sa në Mars". Me këto fjalë ngriti kryet dhe — ja! — prap Maca, tue ndejtë mbi nji degë peme.

„A the derr apo çerr?" e pyeti ajo Likën.

„Derr të thashë!" iu përgjegj ajo. „Dhe do tê dëshirojsha që të mos vijojshe mâ me u zhdukë e me u ridukë kaq papritmas".

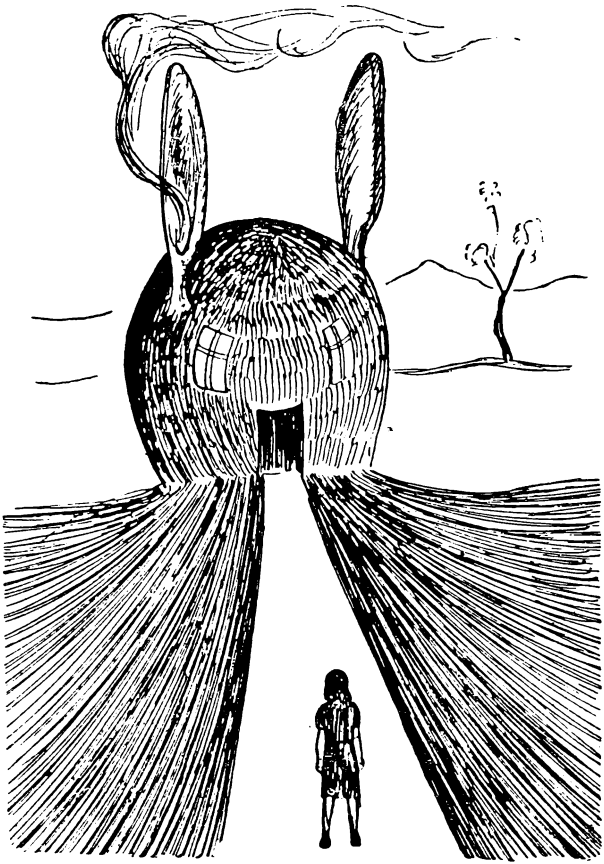

„Mirë", i tha Maca. Dhe këtê herë u shdukë mâ ngadalë, tue fillue nga maja e bishtit e tue mbarue te e *zgërdhimja,* e cila mbeti për disa çase edhe mbas zhdukjes së kokës.

„Çudi! Shpeshherë kam pá Mace pa zgërdhimje", mendonte Liza, „por kurrë zgërdhimje pa macë! Kjo, pra, âsht gjâja mâ e mrekullueshme, që kam pá në jetën t'eme!"

Pa shkue shum larg, i duel përpara shtëpija e Lepurit të Marrë.

Besoi se do t'ishte me të vërtetë shtëpija e tij, mbassi oxhakët i kishte në formë të veshëve dhe çatín të mbulluem me gëzofna. Ishte nji shtëpi kaq e madhe, sa Liza nuk deshti me iu afrue pa lëpi edhe pak këpurdhën e dorës së majtë, kështu u rrit edhe nj'a dy tri pllambë. Madjè edhe atëherë nisi t'eci me frigë në drejtim të saj, tue thanë me vehte:

„Po sikur të jetë i tërbuem!... Mâ mirë do t'ishte me pasë shkue me pá Kësulbamësin mâ përpara".

KAPTINA E VII

NJI GOSTI E ÇMENDUN

Nën hijen e nji peme, para shtëpís, ishte shtrue nji tryezë, ku Lepuri i Marrë dhe Kësulbamësi po pijshin çaj. Nji Mi-gjumash kishte qëndrue në mes të tyne, në gjum të fellë, ndërsa dy të parët e përdorshin si jastek për të mbështetun brrylat, dhe kuvendojshin sipër kokës së tij. „Nji mërzi e madhe për Miun-gjumash", mendoi Liza. „Por, mbassi po fle, kujtoj se s'do t'i shkaktojë ndonji dam".

Tryeza ishte mjaft e madhe, por ata ishin grumbullue të tre në nji qoshe të saj. „S'ka vend, jo, nuk ka vend", bërtitën kur panë Lizën tue u afrue. „Ka mjaft

vend", tha Liza, e fyeme, dhe u ulë në nji karrikë të madhe në fund të tryezës.

„Urdhno e merr nji gotë venë", i tha Lepuri i Marrë, me nji zâ që Lizës i ngjallte shpresa mirëpritjeje.

Vajza këqyri në të katër anët e tryezës, mirëpo aty s'kishte gjâ tjetër veçse çaj. „S'po shof venë ndokund", tha ajo.

„Po s'ka venë", ia ktheu Lepuri i Marrë.

„Atëherë nuk qe njerëzi për ty me më bâ nji t'atillë grishje", ia priti Liza me zemrim.

„Por as për ty nuk qe njerëzi me u ulë në tryezë pa të ftue kush", tha Lepuri i Marrë.

„Nuk e dijsha se qe vetëm tryeza e jote, përgjegji Liza. „Kjo âsht shtrue për shum mâ tepër se tre vetë".

„Floku i yt duhet premë", tha Këwhile. Ai pat ndejtë tue e vërejtë Lizën me habi për disa kohë, dhe kjo qe e para herë që foli.

„Duhet të nxâjsh mos me ndërhy në çashtjet vehtjake të të tjerëvet", tha Liza, pak si ashpërsisht: „Asht pa njerëzi!"

Këwilbamësi, kur ndëgjoi këto fjalë, i zgurdulloi syt sa mujti. Por nuk tha tjetër veçse: „Pse âsht korbi si nji tryezë-shkrimi,?"

„Oh, tash kemi me bâ qejf!" mendoi Liza: „Gëzohem që nisën me pyetë gjâ — gjâza — Besoj mund ta gjej atê", shtoi me zâ të naltë.

„Do të thuesh që mendon se mund të gjejsh përgjegjen e saj?" pyeti Lepuri i Marrë.

„Taman, ashtu"; përgjegji Liza.

„Atëhere duhet të thuesh atê, që mendon me thanë", vërejti Lepuri i Marrë.

„Po, po", përgjegji Liza me nxitim. „Të paktën — të paktën unë them atê që mendoj — që âsht po e njajta gjâ, e din?"

„Aspak s'âsht ashtu!" ndërhyni Këwilbamësi: „Në këtë mënyrë ti mundesh me thanë edhe se *unë shof çdogjâ që ha*, âsht nji — nji si me thanë *unë ha çdogjâ që shof"!*

„Ti gjithashtu mund të thuesh", nisi Lepuri i Ma-

rrë, *„se unë pëlqej çdo send që marr,* âsht njisoj sikurse *unë ha çdogjâ që shof“!*

„Ti mundesh dhe me thanë“, shtoi Miu-gjumash, që dukej se po fliste nëpër gjum: *„se unë marr frymë kur flej,* âsht nji nji si unë *flej kur marr frymë!“*

„Për ty gjithë ajo âsht!“ i tha këtij Kësulbamësi, dhe këtu biseda u pré. Të tanë heshtën për nji minutë. Liza po mundohej me sjellë ndërmend gjithë sa dinte për korbat dhe tryezat e shkrimit, por nuk i mjaftoi koha. Kësulbamësi qe i pari që e prishi heshtjen:

„E ç'ditë e muejit âsht sod?“ Pyeti, tue iu drejtue Lizës. Ai kishte nxjerrë sahatin dhe po e shikonte i shqetsuem, tue u tundë herë mbas here dhe tue e vù në vesh.

Liza u mendue pak dhe tha: „E katërta“,

„Dy ditë gabim!“ thirri Kësulbamësi. Pastaj shtoi, tue iu drejtue me zemrim Lepurit të Marrë: „ Të thashë që tëlyni nuk do t'iu përshtatej veglavet“

„E pra qe mâ i miri tëlyn!“ përgjegji ai, i mekun.

Po, por duhej t'i ishin futë mbrenda edhe disa thërmije“, tha Kësulbamësi, idhnueshëm. „Pastaj s'duhet ta kishe ly me thikën e bukës“ Lepuri muer orën e vështroi i turbulluem. Pastaj e zhyti në filxhan të çajit dhe e vërejti prap. Mirëpo nuk muejti me gjetë fjalë mâ të përshtatuna se ato të parat. „Besa, qe tëlyeni mâ i mirë!“

Liza kishte qenë tue shikue habitshëm mbas krahëve të tij: „Ç'âsht i çuditshëm!“ tha. „Kallxon ditën e muejit dhe nuk tregon se ç'orë âsht!“

„E pse ta kallxojë orën?“ pyeti Kësulbamësi. „A të tregon ty se ç'vjet âsht?“

„Sigurisht jo“, përgjegji Liza, me të shpejtë. „Por kjo rrjedh nga se nji vjet rrin për nji kohë të gjatë pa u ndryshue“.

„Gjâ e cila rastis të jetë e njajtë edhe për orën t'eme“, tha Kësulbamësi.

Liza e ndinte vehten krejt të hutueme. Fjalët e Kësulbamësit i dukeshin se s'kishin kurrfarë kuptimi! dhe, prap, nuk mund të thonte se nuk ishin shqipe!

„Unë s'mundem me të kuptue mirë!" tha ajo, sa mâ urtësisht që mujti.

„Miu-gjumash e zuni gjumi përsëri!" tha Kësulbamësi, tue i derdhë këtij pak çaj të nxehtë në hundë.

Miu-gjumash tundi kryet i trazuem dhe, pa i hapun syt, tha: „Po, po, ashtu deshta me thanë edhe unë".

„Endè nuk e ke gjetë përgjegjen e kash' e lashës?" e pyeti Kësulbamësi Lizën.

„Jo, po e lâ, se s'mundem", përgjegji ajo. „Por ma thuej ti: Si âsht, përgjegji ajo?"

„Unë s'e dij aspak!" tha Kësulbamësi.

„As unë", shtoi Lepuri i Marrë.

Atbotë Liza psherëtini e mërzitun dhe tha: „Unë mendoj se ju mund ta përdorshit kohën disi mâ mirë se sa me e humbë tue pyetë gjâz' e gjâzat që s'kanë përgjegje".

„Po ta njifshe Kohën aq mirë sa unë", tha Kësulbamësi, „nuk kishe me folë kështu për të humbunit e saj".

„Nuk dij se çka don të thuesh", foli Liza.

„Natyrisht, nuk din!" tha Kësulbamësi, tue luejtë kokën në mënyrë tallëse. „Unë guxoj të them që ti madjè as nuk ke folun ndonjiherë me kohën!"

„Ndoshta jo", u përgjegj Liza, papritmas. „Vetëm dij se, kur nxâ muzikë, më duhet me e rrafë kohën!"

„Ahaaa! Tash spjegohet puna!" tha Kësulbamësi; „Koha nuk duron të rrafun! Sikur të shkojshe mirë me Kohën, do të mund të bâjshe çka të dojshe me orën. Për shembull: sikur t'ishte ora tetë para dreke — taman koha, kur fillojnë mësimet — s'do të kishe nevojë për tjetër veçse me i dhanë nji shenjëz Kohës dhe sahati do të shkonte përpara me nxitim, tue tingllue *dymbëdhetë:* koha për me ngranë drekën!"

(„Ah, sikur me të vërtetë t'ishte kohë dreke!" tha Lepuri i Marrë me vehte, tue psherëtimë).

„Ajo kishte me qenë punë e shpëlqyeshëme", tha Liza, me gjithë mend; „mirëpo n'atê kohë unë... s'kishem me pasë uri për bukë".

„Në fillim ndoshta jo", tha Kësulbamësi. „Por mund

ta mbajshe orën dymbëdhetë sa kohë që të dojshe".

„A kështu ia bân ti?" e pyeti Liza.

Kësulbamësi tundi kryet me idhnim. „Unë jo", përgjegji. „Mjerisht u prisha me Kohën, Marsin që shkoi — përpara se të çmendej ky, kupton?..." (dhe me lugën e çajit shënoi Lepurin e Marrë) „...në koncertin e madh që dha Mbretnesha e Maçit*), kur m'u desht të këndojsha:

Xixillo o laskuriq
Se ra hana nëpër fiq...

E din, ndoshta, kangën, e?"

„Jo, kurrë s'e kam ndëgjue"...

„Ka edhe mâ", shtoi Kësulbamësi. „Vijon kështu:

Qiell'n e tokën t'i përçaj
*Si ndoj tabakë me çaj...!**

Këtu Miu-gjumash lëvizi pak dhe filloi me këndue nepër gjum: „Xixa-xixa — xixillo..." Dhe vijoi pa pushim, derisa që nevoja ta thumbojshin që të prâjë.

*) Mbretnesha e Maçit — Nji nga Mbretneshat e letrave të bixhozit (e zeza).

„Unë endè s'kisha mbarue mirë strofën e parë", vazhdoi Kësulëbamësi, „kur Mbretnesha gërthiti: Ai po mbyt kohën! Prenia kryet!"

„Sa egërsinë e tmerrëshme! thiri Liza. „... Dhe, prej asaj dite e deri sod", vijoi Kësulëbamësi, „Koha nuk ndëgjon mâ të bâjë asnjisend që them unë! Tash rrin gjithënji ora gjashtë!"

Lizës i erdhi njï mendim i bukur: „A âsht kjo arsyeja pse këtu tryeza e çajit rrin gjithnji e shtrueme?" pyeti.

„Po, kjo âsht!" përgjegji Kësulëbamësi: „Na kemi gjithmonë kohë çaji, kaq sa s'na del ngé as me la enët".

„Atëhere duket se vini rrotull", tha Liza.

„Ashtu âsht", tha Kësulëbamësi. „Porsa përlyjmë nji palë enë, shkojmë mâ tej".

„Mirëpo si bâni kur vini prap aty, prej kah ja keni fillue?" guxoi ta pyesi Liza.

„Po sikur ta ndërrojmë nji herë bisedën!" ndërhyni Lepuri i Marrë, tue gogsimë. „Unë po mërzitem prej kësaj. Prandej, jam i mendimit që Zojusha e vogël të na kallxojë nji prrallzë".

„Mjerisht nuk di asnji", tha Liza, pothuj se e tronditun prej kësaj kërkese.

„Atëherë do të na rrëfejë nji Miu-Gjumash", thirrën të dy njizanit: „Zgjohu Mi!" dhe e thumbuen në të dy anët përnjiherë:

Miu-Gjumash hapi syt me ngadalë. „Nuk po flejsha" tha, me zâ të çjerrun e të përgjumshëm. „I kam ndëgjue të gjitha fjalët që keni thanë".

„Na kallxo nji prrallë", i tha Lepuri i Marrë.

„Po, të lutem, na kallxo", i tha edhe Liza.

„Dhe tregoje shpejt!" shtoi Kësulëbamësi: „përndryshe ka me të marrë gjumi para se me e mbarue".

Atëhere Miu-Gjumash filloi me nji shpejtësi të madhe:

„Na ishin nji herë tri motra vogëlushe, të cilat quheshin Elsije, Luçije dhe Tilje. Këto jetojshin në fund të nji pusi..."

„E me çka ushqeheshin?" pyeti Liza, e cila gjithënji interesohej për haje e për pije.

„Me pekmez!“ përgjegji Miu-Gjumash, mbassi u mendue pakëz.

„S'ka se si“ ia preu Liza“, „pse do të sëmuheshin!“

„Dhe kështu iu ndodhi“, tha Miu: „U sëmuen randë!“

Liza u mundue pak ta merrte me mend se sa e çuditshëme kishte me qenë jetesa n'atë mënyrë. Por kjo gjâ e turbulloi fare, e prandej vijoi: „Mirëpo pse jetojshin në fund të pusit?“

„Merr edhe mâ çaj“, i tha Lizës Lepuri i Marrë, përnjimend.

„Unë deri tash s'kam marrë fare“, iu përgjegj Liza, si e fyeme. „Pra nuk kam se qysh të marr *edhe mâ!*“

„Do të thuesh se nuk mundesh me marrë *mâ* pak!“ tha Kësulëbamësi: „Asht fare lehtë me marrë *mâ teper* se kurrgjâ“.

„Askush s'të pyeti ty“, i tha Liza.

„Kush po bân vërejtje tallëse pyeti Kësulëbamësi, me mburrje.

Liza, mbassi s'dinte se ç'përgjegje me i dhanë kësaj pyetje, e gostiti vehten me çaj, bukë dhe tëlynë. Si mbaroi së ngrani, iu këthye Miut-Gjumash dhe i bâni përsëri pyetjen e parë: „Pse jetojshin në fund të pusit?“

Miu u mendue prap nja dy minuta e pastaj tha: „Ai ishte pus pekmezi“.

„Kjo s'ka se si bâhet!“ filloi me thanë Liza, e zemrueme së tepërmi. Mirëpo Kësulëbamësi dhe Lepuri i Marrë ia bânë përnjiherë „Sht! sht!“ Atbotë Miu-Gjumash, i fyem ia priti: „Nëqoftëse nuk ke njerëzi me ndëgjue, atëhere bân mirë ta vijcjsh prrallën vetë!“

„Jo, vijo ti të lutem“, i tha Liza, përunjësisht“: S'kam me ta pre mâ fjalën. Madjé po të them se, ndoshta, gjindet me të vërtetë nji pus i tillë...“

„Vetëm *nji*, a?!“ tha Miu-gjumash, me madhështí. Megjithatë, iu mbush mendja me vijue prap: „Kështu, këto tri motra vogëlushe... patën fillue *me nxjerrë* (me vizatue, a e din?)“

„E çka nxierrshin?“ pyeti Liza, tue e harrue premtimin.

„Pekmez!“ tha Miu-Gjumash, pa ia vû re ndërhymjen kësaj here.

„Më duhet nji gotë e pastër!“ ua preu Kësulëbamësi: „Shtyhuni të tanë nji vend mâ tutje!“

Tue thanë këto fjalë, ndërroi vend, dhe Miu-Gjumash vijoi mbas tij. Lepuri i Marrë zuni vendin e Miut, dhe Liza — dashtë e pa dashtë — qe e detyrueme me zanë vendin e Lepurit. Kësulëbamësi qe í vetmi që përfitoi prej këtij ndërrimi të vendeve, ndërsa Lizës së mjerë i ra shum mâ keq se përpara, mbassi Lepuri e kishte rrokullue filxhanin e qumështit në pjatë.

Liza nuk dëshironte me e fye rishtas Miun--Gjumash. prandej filloi me kujdes të madh: „Mirëpo unë nuk po kuptoj se nga e nxierrshin pekmezin?!“

„Ti a e din se mund të nxierret ujë nga nji pus uji?“ tha Kësulëbamësi: „Po ashtu më duhet me të thanë se mund të nxjerrish edhe pekmez nga nji pus pekmezi, moj e marrë! Kupton?“

„Por ato ishin mbrenda në pus!“ i tha Liza Miut-Gjumash, pa dashtë me iu vû vesh fjalëve të fundit të Kësulëbamësit.

„Sigurisht, mbrenda ishin me të vërtetë“, përgjegji Miu-Gjumash; „dhe madjé mjaft fellë!“

Kjo përgjegje e turbulloi vajzën e shkretë kaq shum. sa që e la Miun të vazhdojë disa kohë pa e ndalue.

„Po nxêjshin me nxjerrë“, vijoi Miu-Gjumash, tue hapë gojën e tue fërkue syt: pse po i vinte shum gjum, „dhe nxierrshin gjithfarë gjanash — çdogjâ që fillon me M.“

„Po pse me M.?“ pyeti Liza

„E pse jo?! ia priti Lepuri i Marrë.

Liza heshti.

Ndërkaq, Miu-Gjumash kishte mbyllë syt dhe po dremitte. Por, tue u pickue prej Kësulëbamësit, u zgjue me nji bërtimë të vogël dhe vijoi: „... që fillon me M, si: mustaqe miu. mushka, marimanga, etj.“

„Unë nuk kujtoj ...“ filloi Liza.

„Atëherë nuk duhet të flasish“, ia preu Kësulëbamësi.

Kjo egërsi ishte mâ tepër se ç'mund të duronte Liza. Prandej u ngrit dhe u largue e pakënaqun. Me këtê rasë Miu-Gjumash ra përnjiherë në gjumin e tij të fellë e të zakonshëm. Dy tjerët nuk i dhanë as pikë randësije ikjes së saj, megjithëse e shkreta vështroi nja dy herë mbrapa: pse e rrente nji gjymës shprese se ndoshta kishin me e thirrë prap.

Kur i vërejti të mbramen herë, i pá tue u përpjekë me e futë Miun-Gjumash n'ibrikun e çajit. „Sidoqoftë, nuk do të shkoj mâ kurrë atje", tha Liza, tue hy në pyll: „Asht gostija mâ e marrë që kam pá në jetën t'eme!"

Sa po tha këto fjalë, vuni ré nji lis, i cili kishte

nji derë për me hy mbrenda tij. „Oh, kjo âsht shum e çuditshëme!" mendoi Liza: „Por sod çdogjâ âsht e çuditshëme! — Kujtoj se mund të hyj mbrenda pa vonesë". Dhe hyni.

Edhe nji herë e gjeti vehten në rruginën e gjatë, afër tryezës prej qelqi. „Por këtê radhë do ta rregulloj mâ mirë!“ tha Liza me vehte, dhe muer çelsin e vogël të florijt e hapi derën që të nxierrë në kopështt. Pastaj nisi me lëpi këpurdhën (e kishte ruejtë nji copë në xhep!) derisa u bâ nji pëllambë e naltë: Kaloi nëpër rrugicën e vogël dhe, tek e mbramja, u gjet në kopështin e bukur, midis luleve erëkandshëme dhe krojeve gurgullues.

KAPTINA E VIII

SHESHI I DOÇEVE

Në krye të kopështit gjindej nji trandafile e madhe. Kjo kishte çelun lule të bardha; por tre kopshtarë,*) që po punojshin me vrull të madh, po ia ngjyjshin me të kuqe. Lizës kjo gjâ iu duk e çuditshëme. Prandej u afrue që t'i ndihmonte e t'i shifte mâ mirë. Kur erdhi pranë tyne, ndëgjoi njanin që po thonte: „Hap syt, o Pesësh! Mos më stërpin mâ kështu me ngjyrë".

„Për kokën t'eme, nuk desha!" përgjegji Pesëshi i mërzitun: „Shtatëshi e ka fajin, se ai ma luejti krahun!"

Shtatëshi ngriti kryet menjiherë dhe tha „Bravo, Pesësh! Sa mirë din me ua hudhë fajin gjithnji tjerëve!"

„Ti mos fol, më mirë" ia priti Pesëshi. „Dje e ndjeva Mbretneshën tue thanë për ty se meriton me t'u prè koka!"

„E pse?!" pyeti ai, që pat folë i pari.

„Jo, jo, s'po thotë për ty, O Dysh!" ia bâni Shtatëshi

„Po, edhe për atê!, vijoi Pesëshi. „Dhe ja sepse: Dyshi i ka çue Gjellëbmëses rrajë zambaku në vend të qepëve".

Shtatëshi e hodhi furçën përdhé e nisi të thotë: „Po, nga gjithë padrejtësít..." Kur, padashtun, i shkuen syt te Liza, që po i ndëgjonte, dhe e preu fjalën përnjiherë. Edhe tjerët vështruen nga ajo. Pastaj, që të tre u përulën deri në tokë.

„A mund të më kallxoni, ju lutem" i pyeti Liza, pak si e trembun: „përse po i ngjyeni ato trandafile?"

Pesëshi me Shtatëshi nuk bëzajtën, veçse këthyen syt nga Dyshi, i cili foli me zâ t'ultë: „Zojushë, e vërte-

*) kopshtarët ihsin në formë letrash bixhozi.

ta âsht se kjo këtu duhej t'ishte trandafile e kuqe, kurse na gabimisht e mbollën të bardhë. Sikur ta diktonte Mbretnesha, kishte me na pre kryet! Prandej, Zojushë, si po e shifni, jemi tue u përpjekë që, para se të vijë ajo,..."

Në këtë ças Pesëshi, i cili kishte qenë tue vështrue me kujdes, bërtiti: „Mbretnesha! Mbretnesha!" Kopshtarët ranë të tre përnjiherë përmbys. U ndëgjue nji zhurmë e madhe hapash dhe Liza vërejti rreth e përqark për të pá Mbretneshën:

Përpara vijshin dhetë Ushtarë me topuza, të gjithë *në formën e kopshtarëvet, të gjatë e të preftë* me duer e me kambë në të katër qoshet. Mbas tyne ishin dhetë oborrtarë, të zbukuruem fund e maje me gurë xhevahirë, të cilët ecshin dy nga dy, sikurse ushtarët. Mandej vijshin Fëmijt Mbretnorë (dhetë në numër): dorëpërdore dhe tue kërcye lehtas. Mbas këtyne vijshin miqt, shumica Mbretnesha. Ndër këta, Liza njofti Lepurin e Bardhë. Ky po flitte me nxitim, dhe buzëqeshte për çdo gjâ që thuhej. Liza i kaloi pranë pa i dhanë të njoftun. Pastaj vinte Fandi-Spathi, i cili mbante Kunorën e Mbretit mbi nji jestek kadifje të kuqe. Në fund të këtij vargu të madhnueshëm, vijshin Mbreti e Mbretnesha e Maçit.

Liza po mendohej në se duhej të binte edhe ajo me fëtyrë për tokë, sikundër të tre kopsharët, por nuk i kujtohej ndonji rregull i tillë për proçesione:*) „Dhe, fundi, ç'vleftë kishte me pasë proçesioni", thonte me vehte, „sikur të gjithë të shtriheshin përdhé e të mos mundeshin me e pá." Pra, vendosi me qendrue si qe.

Kur mbërrini proçesioni kundrejt Lizës, të gjithë u ndalën dhe vështruen nga ajo. Mbretnesha pyeti idhshëm: „Kush âsht kjo?" Këtë pyetje ia bâni Fandit-Spathi, i cili vetëm u përkul e buzëqeshi.

„I Marrë!" bërtiti Mbretnesha, tue tundë kryet me zemrim. Pastaj u këthye nga Liza dhe e pyeti: „Si të qujnë ty, moj bijë?"

„Lizë më quejnë, Madhní!" përgjegji ajo, me përvujt-

*) Proçesion — Ecja e nji vargu njerëzish në njifarë radhe.

ni të madhe. Por me vehte shtoi: „Uuu! Këto s'janë veçse një palë letra bixhozi! Pse t'i kem frigë?"

„Po këta kush janë? pyeti Mbretnesha, tue shënue me gisht tre Kopshtarët e shtrimë rreth trandafiles... Arsyeja e pyetja ishte fare e qartë: pse, mbassi ishin me fëtyrë për tokë dhe shpinën e kishin të njajtë me letrat, tjera, Mbretnesha nuk mund t'i dallonte nëse ishin Kopshtarë, Ushtarë, Oborrtarë, ose tre prej Fëmijve të Saj.

„Ku ta dij unë!" përgjegji Liza e habitun me guximin e vetëhtes: „S'âsht detyra e ime me dijtë këso gjanash".

Mbretnesha u skuq nga inati dhe, mbassi e vështroi për një ças me sy të zgurdulluem si një bishë e egër, bërtiti: „Prejani kokën! Prejani ...“

„Dokrra!“ bërtiti Liza, me zâ të naltë e të vendosun. Mbretnesha heshti.

Mbreti muer të shoqen për krahu dhe i tha, me të butë: „Merr para sysh, moj e dashtun, që ajo nuk âsht veçse një fëmi!“

Mbretnesha u këthye me zemrim kah Ai dhe iu suell Fandit — Spathi, tue i thanë: „Këthej mbarë!“ (për Kopshtarët).

Këtê punë Fandi e bâni me kujdes, tue përdorë vetëm njanën kambë.

„Ngrehuni!“ thirri Mbretnesha, me një zâ të çjerrun e të fortë. Kopshtarët kërcyen në kambë që tre dhe filluen me iu përfalë Mbretit, Mbretneshës, Fëmijve Mbretnorë dhe gjithëkuj tjetër.

Leni katikulet!“ urdhnoi Mbretnesha: „Më bâni me vjellë!“ Pastaj, tue iu drejtue Trandafiles, vazhdoi: „Po ti çka ishe tue bâ këtu?“

„Tungjatjeta, Madhní!“ tha Dyshi, me zâ shum të përvujtun dhe ulun mbi njanin gju: „Na po mendoheshim...“

„E shof“, tha Mbretnesha, e cila ndërkaq kishte qenë tue këqyrë trandafilet. „Prejuni kokat!“ Dhe proçesioni vijoi rrugën e vet, tue mbetë mbas vetëm tre Ushtarë, për të dënue Kopshtarët e mjerë, të cilët rendën te Liza për mbrojtje.

„Mos kini frigë, se nuk mund të ju a presin kokat!“ u tha ajo, dhe i vuni në një saksi të madhe lulesh aty pranë. Ushtarët i kërkuen andej e këndej për disa kohë, e pastaj, vazhduen qetsisht rrugën mbrapa tjerëvet.

„A u a pretë kokat?“ i pyeti Mbretnesha, me zâ të naltë.

„Si urdhnon, Madhní, kokat e tyne u zhdukën!“ përgjegjën Ushtarët njizani.

„Bukur!“ gërthiti Mbretnesha. „A dini me luejtë doçesh?

Ushtarët heshtën dhe vështruen Lizën, mbassi pyetja, si duket, i drejtohej asaj.

„Po", përgjegji Liza, me zâ të naltë.

„Ec me ne atëhere!" ulurini Mbretnesha. Kështu Liza u bashkue me turmën e proçesionit, mjaft e kurreshtun me dijtë se ç'do të ndodhte mâ tej.

„Sot... âsht njî ditë e bukur!" ia bâni Lizës nji zâ përbrî. Ajo vuni ré se ishte tue ecë krah për krah me Lepurin e Bardhë, i cili po e vështronte në sy me kurreshtje.

„Shum", ia ktheu Liza. "... Ç'e bâne Dukeshën?"

„Sht! sht!" e porositi Lepuri, me zâ të mbytun e të nxituem, tue vërejtë me kujdes djathtas. Pastaj u ngrit në maje të gishtave, vuni gojën në vesh të saj dhe i përshpëriti: „Asht e dënueme me vdekje!"

„ E pse?" pyeti Liza.

„A mos thé" „Sa mëkat!" ia priti Lepuri.

„Jo, nuk thashë ashtu!" u përgjegj Liza. „Mue s'më duket aspak mëkat. Të pyeta vetëm *përse?*"

„Pse i ra Mbretneshës me grusht veshëve..." filloi Lepuri. Lizës i plasi gazi. „Oh, hesht! se po të ndëgjon Mbretnesha!" i tha Lepuri, me zâ të trembun. Pastaj nisi me spjegue: "...Dukesha erdhi pak vonë e Mbretnesha tha..."

„Shkoni nëpër vendet e jueja!" bërtiti Mbretnesha, me zâ si bumbullima. Njerzija filluen të rendin në çdo drejtim, kaq të hutuem, sa që përplaseshin njani te tjetri. Megjithë këtë, mbas pak e mblodhën vehten disa dhe nisi loja. Lizës i shkoi ndër mend se nuk kishte pá kurrë ndonji fushë doçesh kaq të çuditshëme sa kjo! Sheshi ishte i tanë sopa e gropa. Për doçe përdoreshin Iriqa të gjallë e për shkopij Struca, ndërsa iu duhej disa Ushtarëve me u përkulë kamb'e duer me formue *haraqet!*

Vështirësija mâ e madhe, që hasi Liza në fillim, qe mënyra e përdorimit të Strucit. Mâ në fund, e mbështuell trupin e tij në sqetull, me kambët e varuna përmbrapa. Por, në kohën që ia shtrinte qafën drejt dhe bâhej gati me qëllue Iriqin me kryet e tij, shpendi kthehej papritmas nga ajo dhe e vështronte në fëtyrë, me nji pamje aq të hutueme, sa që Liza s'mund të mbahej pa u shpërthye në gaz. Nga ana tjetër, kur ia drejtonte kryet përsëri e donte me rifillue, atëhere zemrohej tue pá që Iriqi

ishte çrrudhun e po largohej prej saj. Për mâ zi, kudo që donte me e çue Iriqin, i dilte përpara nji sop ose nji gropë, që e pengonte. Pastaj, Ushtarët e përkulun nuk qëndrojshin kurrë nëpër vendet e veta. Kësisoji, Lizës iu mbush mendja se loja ishte me të vërtetë tepër e vështirë.

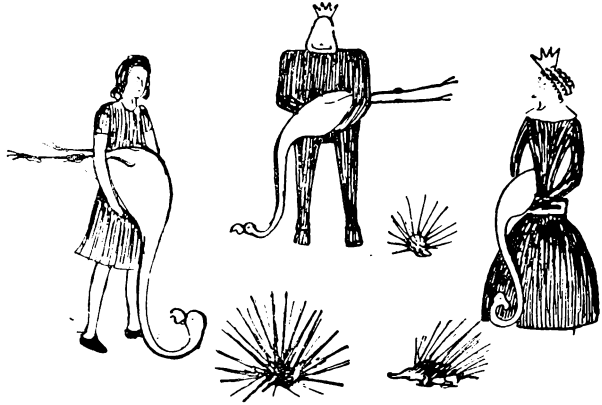

Lojtarët luejshin të tanë përnjiherë, pa pritë radhë, dhe ziheshin giithënji. Kështu mbretnesha fort shpejt u zemrue keqas dhe filloi me përplasë kambët e me bërtitë: „Prejani kokën atij!“ e „Prejani kokën asaj!“ për çdo ças.

Liza nisi të shqetsohet shum! Me të vërtetë nuk kishte pasë endé ndonji grindje me Mbretneshën, por e dinte se kjo gjâ mund t'i ndodhte prej nji çasi në tjetrin. „E atëhere“, pyette vehten, „çka do të më ndodhte mue? Këtu qenka kaq të djegun me ua shkurtue kokat të tjerëve, sa që më duket çudi e madhe se qysh ka mbetë endé nji i gjallë!“

Ndërsa po mundohej me gjetë ndonji mënyrë shpëtimi, dhe mendonte nëse kishte mundësi që t'ikte pa u pá, përnjiherë diktoi diçka të çuditshëme n'ajr! Në fillim

u hutue shum, por mbas nji copë here e kuptoi se ajo gjâ ishte nji *e zgjërdhime.* Prandej tha me vehte: „Asht pa tjetër Maca Qeshire. Tash kam dikê me të cilin mundem të flas".

„Si po shkon?" e pyeti Maca, porsa në *hijen zgërdhi*se qe formue nji gojë.

Liza priti derisa u dukën edhe syt, pastaj iu përfal me krye. „Asht e kotë t'i flas", mendote ajo: „ndërsa t'i jenë sajue edhe veshët, ose të paktën njani prej tyne!" Mbas nji çasi u duk e tanë kaptina. Atëhere Liza e lëshoi Strucin dhe filloi me bâ nji përshkrim të lojës, mjaft e kënaqun që gjeti dikê me e ndëgjue. Maca duket se mendonte se kishte tregue nji pjesë të mjaftë të trupit të saj, prandej nuk u zmadhue mâ tepër.

„Mue s'më ngjanë se lozin mirë aspak", filloi Liza, me nji zâ ankues. „Dhe zihen kaq shum, sa njeriu memzi mundet me ndëgjue vetëvehten prej zhurmës. Veç kësaj, nuk më duket të kenë rregulla të posaçme, ose edhe në paçin, askush s'çanë kryet me i shti në punë. Ti s'mund ta marrish me mend se sa lojë e ngatrrueme âsht, po të jenë të gjitha veglat gjana të gjalla. P.sh. mue më takonte tash me kalue nëpër harkun që ndodhte në fund të fushës dhe, sigurisht, kishem me e qëllue Iriqin e Mbretneshës. Por halli i madh qe se ai iku porsa pá Iriqin t'em tue i u afrue!"

„A të pëlqen Mbretnesha?" pyeti Maca, me zâ t'ultë.

„Aspak", ia këtheu Liza: „Ajo âsht kaq e ..." Në këtë ças vuni ré se Mbretneshën e kishte përmbrapa, tue e ndëgjue. Prandej e këtheu bisedën, tue vijue kështu: „... kaq e sigurtë me fitue, sa që të thuesh âsht e kotë me ndejtë derisa të mbarohet loja".

Mbretnesha buzëqeshi dhe u largue.

„Me kê flet ashtu?" pyeti Mbreti, tue iu afrue Lizës dhe tue e vërejtë kokën e Macës me shum kureshtje.

„Me nji mikeshë t'emen — nji Macë Qeshire", tha Liza. „Më leioni të Ju a paraqes, Madhní!"

„S'më pëlqen surrati i saj aspak!" tha Mbreti, „por mund të më puthi dorën po deshi".

„Jo, nuk due!" ia priti Maca.

„Mos u bân e pasjellshëme dhe mos më ven re n'atê mënyrë!“ i tha Mbreti, e u mëshef mbrapa Lizës.

„Edhe maca ka të drejtë me e pá Mbretin“, tha Liza. „Këtê e kam lexue në nji libër, por nuk më kujtohet se ku!“

„Sidoqoftë, ajo duhet zhdukun!“ tha Mbreti, me vendim të premë; dhe thirri Mbretneshën, që kalonte aty pari, e i tha: „Ndëgjo, e dashun! Dëshiroj që të ma zhdukish këtê Macë!“

Mbretnesha dinte *vetëm nji* mënyrë me i zhdukë vështirësinat, qofshin të mëdha ose të vogla: „Prejani kokën!“ tha, pa e vërejtë fare me sy.

Do të shkoj ta gjej vetë Xhelatin!“ tha Mbreti, e u largue me nxitim.

Liza mendoi se do të bânte mirë me shkue përsëri e me pá si po shkonte loja. Tue u afrue, ndëgjoi zanin e Mbretneshës që po çirrej me zemrim. Ajo e kishte marrë vesht se tre nga lojtarët ishin dënue për vdekje. Prandej, s'i pëlqente fare kjo punë: sidomos nga shkaku se loja ishte ngatrue kaq tepër, sa që e shkreta s'mund ta gjente kurrë se kur e kishte radhën. Pra, shkoi me kërkue Iriqin e vet.

Ky ishte kacafytë në dyluftim me nji Iriq tjetër, gjâ që Lizës iu duk nji rasë shum e përshtatun për me i qëllue njani me tjetrin. Por halli i madh ishte se Struci saj kishte ikë n'anë tjetër të fushës, ku po mundohej më kot me fluturue mbi nji pemë.

Ndërsa Liza kishte shkue me zanë Strucin, dhe u këthye bashkë me tê, Iriqat e kishin mbarue luftën dhe qenë zhdukun. „S'ka gajle", tha Liza; „mbassi të gjithë harqet qenkan largue prej kësaj ane të fushës". Prandej, e muer Strucin në sqetull, që të mos mundej me ikë mâ, dhe shkoi me bisedue prap me mikeshën e saj.

Kur mërrini atje, u habit tue pá nji turmë të mbledhun rreth Macës Qeshire. Nji bisedim i rrebtë po zhvillohej midis Xhelatit, Mbretit dhe Mbretneshës, të cilët flitshin të tanë përnjiherë, ndërsa të tjerët pritshin në heshtje dhe dukeshin mjaft të shqetsuem.

Porsa u duk Liza, e rrethuen menjiherë që të tre tue i parashtrue secili arsyet e veta. Por mbassi flitshin pa radhë, ajo s'mund të kuptonte si duhet se ç'dojshin me i thanë.

Xhelati thoshte se koka nuk mund të pritej, në qoftëse nuk kishte nji trup prej të cilit shkëputej. Atij s'i kishte ra kurrë mâ parë me bâ nji gjâ të tillë dhe, prandej, nuk dëshironte me qitë marifet të ri tash në pleqní.

Mbreti ngulte kambë se çdo gjâje, që ka nji kohë, mund t'i pritej kjo. Prandej, Xhelati s'duhej të fliste marrina

Mbretnesh kërcnonte se, po të mos merrej nji vendim në *mâ pak se aspak* kohë, ajo do t'u pritte kokat të gjithëve. (Dhe pikërisht ky kërcnim i kishte bâ të tanë me u dukë të vrajtun e të shqetsuem).

Liza nuk dijti çka me thanë tjetër veçse: „Asht Maca e Dukeshës; prandej mâ mirë pyetni edhe atê njiherë".

„Dukesha âsht në burg", tha Mbretnesha, dhe i dha urdhën Xhelatit: „Shko e bjere këtu!" Xhelati u zhduk vetëvetimthi.

Ndërkaq, kryet e Macës filloi me humbë vetiu. Pra, kur këtheu Xhelati me Dukeshën, Maca ishte zhdukun krejt! Atbotë Mbreti dhe Xhelati filluen me e kërkue, si të çmendun, gjithandej, kurse të tjerët shkuen përsëri me luejtë, qetësisht e sikur të mos kishte ndodhë asgjâ!

KAPTINA E IX

HISTORIJA E BRESHKËS SË NDËRRUEME

„Nuk mund ta marrish me mend, mikja e ime e vjetër, se sa fort gëzohem që po të shof rishtas", i tha Dukesha Lizës, tue e marrë për krahu; dhe të dyja u larguen.

Liza u kënaq shum që Dukesha ndodhej në damar të mirë dhe filloi me mendue me vehte, se, ndoshta, herën tjetër, e pat takue në gjelltore, ajo ishte sjellë aq egër vetëm për shkak të specit.

„Kur të bâhem unë Dukeshë", tha Liza me vehte, (me nji zâ jo fort shprestar!): „Nuk do të mbaj *kurrë* spec në gjelltore! Supa hâhet e mirë edhe pa të... Ndoshta âsht speci ai, që i ban njerzit zemrakë e gjakë-nxehtë!" Kështu foli, dhe u gëzue shum që mujti me gjetë nji farë rregulle të re, të cilën, pastaj e zgjanoi tue shtue: „...dhe uthulla i ban të thartë... kamamili që i ban t'idhtë... sheqerat, që i bâjnë fëmijt t'ambël, dhe... Oh, sa kisha me dashtë që këtë gjâ ta dijshin të gjithë njerzit, se atëhere gjithçka do të shkonte mbarë!..."

Ndërkaq, Liza e kishte harrue të thuesh fare Dukeshën. Prandej, u tremb pak kur e ndëgjoi tue i folë në vesh: „Ti po mendon diçka, mikja e ime, dhe kjo të ban me harrue që të flasish! Tash për tash s'mundem me të thanë se ç'âsht *morali* i kësaj gjâje, por do të më kujtohet mâ vonë!"

„Ndoshta s'ka fare!" gúxoi me thanë Liza.

„Tyt! bija e ime", ia priti Dukesha: „Çdo gjâ e ka moralin e saj, veç duhet me u përpjekë me ia gjetë!" Dhe filloi me u mbështetë gjithënji mâ tepër mbi Lizën.

Vajzës nuk i pëlqente aq që ajo t'i rrinte kaq afër, dhe ja sepse: Pikësëpari Dukesha ishte tepër e shëmtuet;

dhe, sëdyti, kishte nji gjatësi t'atillë, që mundej fare mirë me e mbështetë mjekrrën e saj të preftë e të bezdisshëme mbi sup të Lizës. Megjithatë, kjo s'donte të sillej ashpër: prandej e duroi sa mundi. „Tash më duket se loja po shkon mâ mirë", i tha mâ në fund Dukeshës, sa për të gjetë fjalë.

„Po, vërtetë", ia ktheu Dukesha: „Dhe qe se ç'âsht morali i kësaj: „Dashunija! Dashunija âsht ajo, që e bân botën me u sjellë përqark!"

„Dikush ka thanë se kjo ndodh tue shikue secili punën e vet!" pështëriti Liza.

„Oh, po!" ia priti Dukesha: „Por që të dyja kanë po atê kuptim! Pastaj, tue e rrasë mjekrrën sa ku mundej në sup të Lizës, vijoi: „Dhe morali i kësaj âsht: „Kujdesu për kuptimin, se shqiptimi nuk prish punë!"

„Uh, sa qejf paska me gjetë moralin e gjanave të ndryshëme!" tha Liza me vehte.

„Ndoshta ti habitesh pse nuk po ta hudh krahun për mezi", i tha Dukesha, mbas nji heshtje të shkurtë. „E vërteta âsht se nuk ja dij mirë zakonet Strucit t'and!... A thue ta provoj nji herë?"

„Jo, jo, se mund të të kafshojë!" iu përgjegj Liza me të shpejtë, e kënaqun që mujti të gjejë nji shkak për ta mbajtë pak larg.

„Krejt e vërtetë", tha Dukesha: „Strucat dhe kulprat*) kafshojnë që të dy. Dhe morali i kësaj: „Zogjt që janë nji fare, rrijnë të pandame!"

„Por kulpra s'âsht zog!" i tha Liza.

„Taman. Ke të dretjë, si gjithmonë", ai priti Dukesha: „Sa bukur din me i dallue gjanat!"

„Unë mendoj se kulpra âsht mineral", tha Liza.

„Medoemos!" ia këtheu Dukesha, e cila dukej përherë e gatishëme me pranue çdo gjâ, që i thonte Liza.

„Oh, po, e gjeta!" thirri Liza, që s'ua kishte vû veshin fjalëve të fundit të Dukeshës: „Kulpra âsht nji bimë. Nuk duket e tillë, po âsht se âsht!"

„Jam plotsisht në nji mendje me ty", ia priti Duke-

*) *Kulpra — urthi* — Nji bimë parasite, që rritet dhe merr ushqim mbi ndonji pemë.

sha. „Dhe morali i kësaj âsht: „Ji ashtu si dukesh se je!" Ose, në daç me ta thanë mâ thjeshtas: — „Kurrë mos e përfëtyro vehten që s'je e ndryshëme nga ç'mund t'iu dukej të tjerëve se, çka ti ishe ose kishe mujtë me qenë, do t'iu kishte dukë atyne se ishte e ndryshëme!"

„Unë këtê besoj se do ta kuptojsha mâ mirë", i tha Liza, me shum njerëzi: „po ta kisha të shkrueme. Kështu si e thue ti, nuk mundem me e marrë vesht".

„Oh, kjo s'âsht farëgjâje përpara atyne, që unë mundem me thanë po të due", i tha Dukesha, me mburrje.

„Jo, jo, lutem mos merrni mundimin me thanë ndonji mâ të gjatë!" ia priti Liza.

„Oh, mos e përmend aspak mundimin!" i tha Dukesha. „Çdo gjâ, që kam thanë deri tash, ta kam falë ty si dhuratë!"

„Dhuratë e bukur, besa!" mendoi Liza. „Gëzohem që njerzit s'bâjnë të tilla dhurata për ditë-lindje!" Por këto fjalë s'guxoi me i thanë me zâ të naltë.

„Prap tue u mundue, e? pyeti Dukesha.

„Kuptoj se kam plotsisht të drejtë të mendohem, përgjegji Liza, pak me zemrim: pse kishte fillue të mërzitej.

„Jo mâ shum të drejtë se kanë derrat me fluturue!" ia priti Dukesha „Dhe m..."

Këtu, për habi të madhe të Lizës, zani i Dukeshës u pré mu në mes të fjalës së saj të dashun *moral*. Liza vuni ré se dora, që e kishte pushtue, po dridhej: prandej, ngriti kryet dhe pá para vehtes Mbretneshën, me krah të kryqsuem, „tue çfry si nji pelë e egër!"

„Sod âsht nji ditë e bukur, Madhní!" ia filloi Dukesha, me zâ t'ultë e të mekun.

„Ndëgjo këtu!" i thirri Mbretnesha, tue përplasë kambët për tokë: „Po të lajmoj për herën e fundit: Ja ti, ja kryet t'and, duhen zhdukun! Zgjidh e merr!"

Dukesha zgjodhi: U zhduk menjiherë!

„Eja të vazhdojmë lojën", i tha Mbretnesha Lizës, e cila s'mujti me thanë asnji gjymës fjale nga friga, por i shkoi mbas deri te Sheshi i Lojës.

Miqt tjerë, tue përfitue nga mungesa e Mbretneshës, ishin ulë e po pushojshin nëpër hije. Porsa e panë, filluen prap lojën me nxitim. Mbretnesha s'bani tjetër, veç laj-

mëroi me kërcnim se, çdo vonesë, kishte me iu kushtue jetën!

Gjatë vijimit të lojës, Mbretnesha s'prâjti tue u zanë me lojtarët e tue gërthitë herë mbas here: „Prejani kokën këtij!" ose „Prejani kokën kësaj!" Të dënuemit merreshin e mbaheshin nën vërejtje prej Ushtarëve, të cilët, për të bâ këtê punë, detyroheshin me e lanë vendin ku shërbejshin si *harqe*. Kështu, mbas nja nji gjymës ore, fushë s'mbeti ma asnji hark, dhe lojtarët, që të gjithë, ishin dënue me vdekje, me përjashtim të Mbretneshës e të Lizës.

Atbotë Mbretnesha u largue, tue iu marrë fryma nga lodhja, e i tha Lizës: „A e ke pá endé Breshkën e Ndërrueme?"

„Jo!" përgjegji Liza: „Unë as nuk e dij se ç'âsht!"

„Asht ajo prej së cilës bâhet supa e breshkës së ndërrueme, spjegoi Mbretnesha.

„Unë as kam pá e as kam ndëgjue për ndonji gjâ të këtillë!" i tha Liza.

„Eja, pra", urdhënoi Mbretnesha: „Ajo vetë ka me ta rrëfye historín e saj".

Kur po largoheshin, Liza e ndëgjoi Mbretneshën tue thanë (me zâ t'ultë): „Jeni falë të gjithë!" — „Bravo! Tash bani nji punë shum të mirë", tha Liza: pse, me folë të drejtën, kishte qenë dëshprue mjaft prej dënimeve të shumta e të randa të Mbretneshës.

Mbas pak kohe mërrijtën te nji Grifon, që po flinte në shulla. (Nëqoftëse nuk e dini se ç'âsht Grifoni, shifnie këtu në pikturë!)

„Çou, përtac!" i tha Mbretnesha: „Ngrehu e çoje këtê Zojushë te Breshka e Ndërrueme, që t'i tregojë historín e saj! Unë po iki, se duhet të kujdesem për mbytjen e disave, që kam dënue". Me kaq Mbretnesha u largue, tue e lan Lizën me Grifonin. Vajzës nuk i pëlqente aspak kjo krijesë e shëmtuet. Por mendoi se, fundi i fundit, ishte mâ mirë e mâ sigurtë me ndejtë me tê se sa me shkue mbas kësaj Mbretneshe të tërbueme!

Grifoni u ngrit e filloi me fërkue syt. Pastaj nisi me vërejtë Mbretneshën; e, mbassi ajo qe zhdukë, tha: „Oh, sa çudi!", tue folë gjymës me vehte e gjymës me Lizën.

Ç'ḥabi e madhe âsht!" pyeti Liza.

„Ja *ajo*" përgjegji Grifoni: „Urdhënat e saj për dënime s'janë veçse andrra, pse asnji prej të dënuemve s'âsht mbytë deri më tash, a e din? — Eja, pra!"

„Gjithkush të thanka *eja!* këtu", mendoi Liza, tue shkue mbas tij me ngadalë: „Kurrë ndonjiherë në jetën t'eme s'më ka urdhnue kush kështu — jo, *kurrë!*"

Pa pasë shkue gjatë, mundën me pá së largue Breshkën e Ndërrueme, tue ndejtë maje nji guri. Kur iu afruen, Liza vuni re se ajo psherëtinte thellësisht, si me qenë tue iu coptue zemra. Prandej iu dhimbt shum dhe pyeti (Grifonin: „Përse âsht aq e dëshprueme?" Ai iu përgjegj po thuej me të njajtat fjalë, që pat thanë për Mbretneshën:

„Unë s'thash që s'e besoj", ia preu Liza.
„Dëshprimi i saj s'âsht veçse nji andërr! S'ka asnji arsye — Eja!

Pra shkuen te Breshka e Ndërrueme, e cila i shikoi me syt' e mëdhej të përlotun, por s'u tha asgjâ.

„Kjo Zonja e ré, që shef këtu", i tha Grifoni, „don me dijtë historín t'ande".

„Ia them unë", përgjegji Breshka, me nji zâ të thellë e të zbraztë: „Uluni që të dy dhe mos flitni asnji fjalë derisa të kem mbarue!"

Atëherë u ulën dhe, për nji copë herë, s'bëzajti kurrkush. Liza mendonte me vehte: „Unë nuk kuptoj se qysh mund ta mbarojë, kjo qyqe, po qe se nuk e fillon nji herë!" Megjithatë, priti me durim.

„Dikur..." ia nisi mâ në fund Breshka e Ndërrueme, me nji psherëtimë të thellë, „... unë isha nji breshkë e vërtetë!"

Këto fjalë u vijuen nga nji heshtje shum e gjatë, e prishun herë mbas here prej ndonji „Hjrrh!" të Grifonit dhe prej dënesjes së papreme të Breshkës. Liza qe gati me u ngritë për me i thanë: „Falem nderit për historín e bukur që më the!"; por, prap, s'i bâhej me besue, që ajo nuk do t'i tregonte mâ vonë diçka me randësi. Prandej, ndejti e qetë: pa thanë kurrgjâ.

„Kur ishim të vogla", vijoi mâ në fund Breshka, disi mâ e qetë, sadoqë fshante gjithënji herë mbas here: „na shkojshim në shkollë në dét. Mësuesja ishte nji Breshkë plakë. — Na këtê e thirrshim *Zojushe*".

„E pse?" pyeti Liza.

„Pse na mësonte", iu përgjegj Breshka, me zemrim: „Ti qenke me të vërtetë e trashë!"

„Duhet të të vijë turp nga vehtja, kur ban këso pyetjesh të thjeshta!" shtoi Grifoni. Pastaj heshtën që të dy dhe filluen të vërejnë Lizën e shkretë, e cila ndodhej shum e shqetsueme. Mâ në fund, Grifoni i tha Breshkës së Ndërrueme: „Vijo, mikja e ime e vjetër! Mos na humb gjithë ditën tue të pritë!" Atëhere Breshka vazhdoi me këto fjalë:

„Po, na shkojshim në shkollë në dét, sadoqë ju ndoshta s'mund ta besoni..."

„Po, thé!" ia bani Breshka e Ndërrueme.

„Mbyll gojën!" shtoi Grifoni, përpara se të mund të përgjegjej Liza. Kështu Breshka vijoi:

„Na merrshin mësimet mâ të mira. — Në të vërtetën, na e shkojshim *ditën* në shkollë".

Edhe unë kam qenë në nji *shkollë-dite*", ia priti Liza: „Prandej ti s'duhet të mburresh aq tepër për këtë gjâ".

„ A kishit edhe mësime *të tepërme*?" e pyeti Breshka, me padurim.

„Po", iu përgjegj Liza: „Na mësojshim Frengjisht e Muzikë".

„E të lame?" e pyeti përsëri Breshka e Ndërrueme.

„Sigurisht jo!" i tha Liza, me mburrje!

„Hëh, e shef pra se shkolla e *juej* s'paska qenë me të vërtetë e mirë!" ia këtheu Breshka, me kënaqsi të madhe: „Në shkollën *t'onë* na, në fund të programës, kishim: Frengjisht, Muzikë edhe Të Lame — *tepricë*!"

„Sigurisht nuk mund të ju pëlqejshin dhe aq shum", tha Liza: „kurse jetojshit në fund të detit".

„E vërteta âsht se mue nuk më përshtateshin", tha Breshka e Ndërrueme; „Prandej ndiqsha vetëm mësimet e rregullta".

„E ç'ishin këto?" pyeti Liza.

„Pikë së pari, natyrisht, *Shgrrim* e *Kërcim*", përgjegji Breshka: „Pastaj degët e ndryshëme t'Arithmetikës: Mbjellje, *Hecje, shëmtim e Përtim*".

„Kurrë s'e kam ndëgjue fjalën „shëmtim" n'arithmetikë!" guxoi me thanë Liza: „Çâsht kjo?"

Grifoni ngriti të dy panxhat në shej çudije dhe tha: „Uu! S'e paska ndëgjue kurrë fjalën *shëmtim!* — Por ti më duket se e din se çka don me thanë *„me zbukurue"!*"

„Po", përgjegji Liza , me dyshim. „Ajo don me thanë „me e bâ nji gjâ mâ të bukur se ç'âsht!"

„Atëherë, tha Grifoni, „po nuk dijte edhe se ç'don me thanë *me shëmtue*, je me të vërtetë e marrë!"

Liza s'pati guxim me bâ pyetje tjera, prandej iu

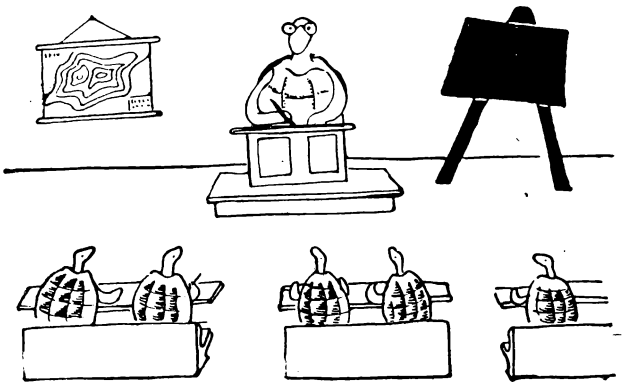

këthye Breshkës së Ndërrueme dhe i tha: „Ç'gjâ tjetër mësojshit atje?"

„Ja, kishim dhe *Hiçori*", përgjegjii Breshka: „*-Hiçori të Ré e të Vjetër*, me *Dheshtroje*. Pastaj *Vizorim* — Mjeshtri i kësaj lande së fundit ishte nji Njalë e vjetër, që vinte nji herë në javë. Kjo na mësonte *Vizorin* dhe *Rroshkullim*".

„Si bâhet *rroshkullimi?*" pyeti Liza.

„Unë s'mundem me ta tregue", përgjegji Breshka: „pse jam e plogtë. As Grifoni nuk e din, pse s'e mësoi kurrë!"

„S'kisha kohë!" tha Grifoni: „por unë shkojsha te Mësuesi i Klasicizmës, që ishte nji Gaforre e vjetër".

„Unë nuk shkojsha kurrë në klasë të saj", tha Breshka e Ndërrueme, me nji psherëtimë: „por thonë se ajo mësonte *Lakranishte* e *Grepishte*".

„Vërtetë ashtu; ashtu vërtetë!" tha Grifoni, tue fsha dhe ai. Dhe që të dy i mbuluen fëtyrat.

„E sa orë mësim bâjshit në ditët?" pyeti Liza, me nxitim, sa për me ndërrue bisedën.

„Dhetë orë ditën e parë", përgjegji Breshka: „nandë të dytën, — e kështu me radhë".

„Sa plan i çuditshëm!" ia bani Liza, me habi.

„Po prandej thirren *„mehsime"* ato tha Grifoni: „pse shkojnë tue u *me"*.

Ky ishte nji arsyetim krejt i ri për Lizën. Prandej u mendue nji copë herë përpara se me bâ vërejtjen tjetër: „Atëhere dita e njimbëdhetë duhet të ketë qenë pushim".

„Doemos!" përgjegji Breshka e Ndërrueme.

„E po të dymbëdhetën ditë çka bâjshit?" pyeti Liza, me kureshtje të madhe.

„Mjaft mâ për mësimet!" ndërhyni Grifoni, me nji zâ krejt të vendosun: „Tash trego diçka për lojnat!"

KAPTINA E X

VALLJA E GAFORREVET

Breshka e Ndërrueme psherëtiu thellësisht, dhe me njanën shputë mshiu syt. Vërejti Lizën dhe deshti me folë, por dënesjet e shpeshta nuk e lanë, për nji copë herë, të hapi gojën: — „Sikur të kishte ndonji koc në fyt!“ tha Grifoni, i cili filloi ta shkundi e ta përkundi për me e pru në vehte. Mâ në fund, Breshka u qetësue pak dhe, me lot për faqe, vijoi rishtas:

„Ti ndoshta s'ke jetue shum kohë nën dét“ — („Jo“, ia priti Liza). “ — dhe, mbassi, s'ke pasë fatin të njifesh fare me ndonji Gaforre — „ (Këtu Liza qe gati tue thanë „Kam shijue nji herë — “, por shpejt e mbajti vehten dhe tha përkundrazi: „Jo, kurrë!“) Prandej nuk mund ta marrish me mend se sa dëfryese âsht Vallja e Gaforrevet“

„Oh, me të vërtetë jo!“ tha Liza: „Si hiqet kjo valle?“

„Ja: po ta diftoj unë“, i tha Grifoni: „Pikë së pari duhet me u rreshtue në nji radhë në breg të detit — “

„Dy radhë!“ bërtiti Breshka e Ndërrueme: „Marrin pjesë Foka, Breshka, etj. Pastaj, si të jetë pastrue rruga nga peshqit e vegjël, —“

„Gjâ e cila, përgjithësisht, lyp do kohë“, ia preu Grifoni.

„ — bâhen dy hapa përpara —“

„Tue pasë secili nji Gaforre për shoqe!“ bërtiti Grifoni.

„Doemos! vërtetoi Breshka: „ — Bâhen dy hapa përpara, bashkohen çiftet — “.

„ — Shkëmbehen Gaforret dhe bâhet nji të këthyem ndër vendet e mâparshëme“, vijoi Grifoni.

Peshkun fort e falnderoi, po i tha s'donte me vallzue:
S'donte, s'mundej, s'mundej, s'donte, s'donte, s'mundej me vallzue;
S'mundej, s'donte, s'mundej, s'mundej, s'donte me vallzue!
„Ç'gajle ka se ikim larg?" ia këtheu Peshku pareli:
„Kur dhe n'anën e përtejme ndodhet bregu përsëri.
Prej Anglís sa mâ t'largohesh, Francës aq i je afrue:
Mos u tremb, pra, Kaçamill! Kthehu shkojm për me vallzue!
A do vish, apo s'do vish: A do vish për me vallzue?
A s'do vish, apo do vish: A s'do vish për me vallzue?

„Ju falem nderës shum! Qenka me të vërtetë nji valle e bukur", tha Liza, e cila, drejt me folë, ishte shum e kënaqun që muer fund. Pastaj shtoi: „Dhe sa fort më pëlqeu ajo kanga e çuditshëme për Kaçamillin-"

„Ah, po", tha Breshka, pak si në mendim, dhe vijon: .Ti, sigurisht, ke pamë Kaçamij?"

„Shpeshherë në dar...", ia priti Liza, tue mos guxue me e shqiptue krejt fjalën „darkë".

„Nuk e dij se ku bjen ky Dar", tha Breshka: „Por, po qe se vërtetë i ke pá aq shpesh , natyrisht do ta dijsh edhe se qysh janë".

„Besoj se po", përgjegji Liza, mendueshëm: „Ata i mbajnë bishtat në gojë — dhe janë të veshun gjithëkah me thërmija".

Gabohesh rreth thërmijave", tha Breshka: „pse këto i shpëlan e i hjek uji i detit. Por, âsht e vërtetë se bishtat i mbajnë në gojë. Dhe arsyeja âsht..." Këtu Breshka e Ndërrueme gogsini dhe mbylli syt. „Kallxoja ti arsyen, etj...", i tha Grifonit.

„Arsyeja âsht", nisi Grifoni, „se Kaçamijt deshtën *medoemos* me marrë pjesë në valle me Gaforret. Pra, i hodhën në dét. Pra, ranë larg e fellë. Pra, iu desht me i shtërngue bishtat fort në gojë. Pra, nuk mundën me i nxjerrë mâ. — Kaq!" „Falem nderës", tha Liza. „Shum, shum tërheqëse. S'kam dijtë kurrë kaq shum gjana për Kaçamillin".

„Mandej", nisi prap Breshka: „hidhen Ga —"

„Gaforret!" thirri Grifoni, tue u hudhë përpjetë.

„ — sa mâ larg të jetë e mundun në dét —" tha Breshka.

„Vrap më not mbas tyne!" gërthiti Grifoni.

„Nji të sjellun rrakapjekthi n'ujë!" bërtiti Breshka, tue u sjellë përqark si e tërbueme.

„Ndërrohen përsëri Gaforret!" thirri Grifoni.

„Rikëthim në tokë, dhe — fundi i *figurës* së parë", tha Breshka e Ndërrueme, tue e ulë zanin papritmas... Këtu të dy krijesat, që deri më tash kishin qenë tue u endë e tue kërcye si të marra, u ulën prap në tokë, të dëshprueme, dhe filluen me vështrue Lizën.

„Do të jetë, sigurisht, nji valle shum e bukur!" tha Liza, me nji farë dyshimi.

„A dëshiron me e pá nji pjesë?" e pyeti Breshka.

„Me gjithë zemër!" përgjegji Liza.

„Hajt, pra, ta provojmë figurën e parë", i tha Breshka Grifonit: „Na mund ta bâjmë edhe pa Gaforre, apo jo? — Kush dëshiron me këndue?"

„Ti", tha Grifoni, „pse unë krejt i kam harue fjalët".

Kështu të dy kafshët filluen me kërcye madhnisht rreth e rrotull Lizës, tue shkelë herë mbas here mbi kambët e saj dhe tue e matë kohën me shputat e para. Ndërkaq, Breshka e Ndërrueme këndonte, me ngadalë e me zâ prekës, këtë kangë:

„Ec mâ shpejt!" i thirri Qeflli, „ec mâ shpejt, or
Kaçamill!
Se mbas nesh po vjen Balena: do na shtyp e baj' pistil!
Shif Gaforret edhe Breshkat si po ecin tuj vrapue
Dhe na presin mun te zalli...A do vish për me vallzue?
A do vish, apo s'do vish: A do vish për me vallzue?
A s'do vish, apo do vish: A s'do vish për me vallzue?"
„Ti s'e din e s'mund ta dish sa gëzim i madh do jet
Kur të dyve të na hudhin me Gaforret mbrend' në dét!"
„Asht shum larg!" tha Kaçamilli; edhe, shtrembët
tuj vështrue,

„Mundem me tē tregue edhe mâ, po deshte", ia priti Grifoni: „A e din, pēr shembull, pse shokët Kaçamillin e thërrasin Bardhosh?"

„Pse përdoret për me ly këpucēt", tha Grifoni, me madhēshtí.

Liza mbeti krejt e hutueme! „Lyen këpucēt!" përsēritte me vehte, me habi të madhe.

„Pse kush t'i lyen *ty* këpucēt t'ueja?" pyeti Grifoni: „Due me thanë, me se i bân aq tē shkēlqyeshëme?"

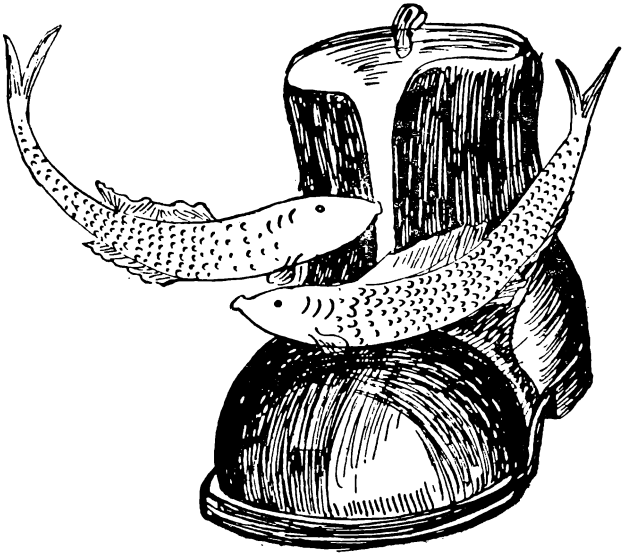

Liza i vērejti nji herë këpucēt, u mendue pak e mandej pērgjegji: „Me bojē *të zezë*, besoj".

„Këpucēt e çizmet nēn dét", vazhdoi Grifoni, me nji zâ të thellē, pastrohen me të *fërkueme*.

„Po prej çfarë gjâje bâhen?“ pyeti Liza, me shum kureshtje.

„Me *Shojza,* natyrisht“, përgjegji Grifoni, të thuesh me padurim: Çdo kafshë deti që shkon rrshanas kishte mujtë me ta tregue këtê gjâ!“

Lizës tash i ishin hapërda mendimet andej-këndej, pa ndonji drejtim të caktuem. Pra, nisi të thotë: „Po të kishem qenë unë në vend të Kaçamillit, do t'i kishem thanë Qefullit: „Ik ti, se s'duem me shkue me ty në valle!“

„Po ishin të detyruem me marrë me vehte“, ia priti breshka e Ndërrueme: Asnji peshk i mendshëm nuk endet natën pa *Kaçamillin*“.

„Vërtetë?“ pyeti Liza papritmas.

„Doemos!“ përgjegji Breshka: „Sikur nji peshk të vinte me më thanë mue se donte me bâ nji udhëtim, unë për herë të parë do ta pyetsha: „Për çë qefllín?“

„Mos do të thuesh *qellim*?“ pyeti Liza.

„Unë thashë atê që deshta!“ ia këtheu Breshka, mjaft e fyeme. Dhe Grifoni përsëri muer fjalën: „Hajt, tash, na thuej ti përjetimet *t'ueja*!“

„Mund të ju them tue fillue nga - nga mëngjezi i sotshëm“, ia bani Liza, pak si e frigueme: „Asht e kotë të flasim për të djeshmet, pse dje kam qenë nji person krejt tjetër“.

„Jo, jo! Përjetimet nji herë“, ndërhyni me padurim;“ Spjegimet rëndom zgjasin shum kohë!“

Kështu Liza nisi t'u tregojë peripetit e saja, qysh prej kohës që kishte pamë Lepurin e Bardhë. Në urulim u bâ pak nervoze, kah shifte se të dy krijesat i ishin afrue aq tepër, njana nga e majta e tjera nga e djathta dhe po e vështrojshin me sy të zgurdulluem e me gojë të haprrueme. Por, pak nga pak, filloi të mësohet, të marrë guxim. Ndigjueset e saj ndejtën plotësisht të qeta e në heshtje derisa mbërrijti te vjersha *„Ti je i Vjetër, Bab Vilhelmi“*, që i pat thanë krymbit. Këtu, kur Liza tha se fjalët nuk i kishin dalë aspak mbarë, po krejt tjetër për tjetër. Breshka muer frymë thellë dhe ia bani: „Sa çudi e madhe!“

„S'ka se ku vete mâ kjo çudi!“ ia priti Grifoni.

„Fjalët nuk dilshin mbarë!“ përsëriti Breshka, thellësisht në mendim: „Më pëlqen të na thotë diçka tash. Thuej që të fillojë!“ Porosín' e fundit ia drejtoi Grifonit, sikur ky të kishte ndonji farë të drejte mbi Lizën.

„Ngrehu në kambë dhe na thuej vjershën *„Asht zani i Përtacit!“* e urdhënoi Grifoni, Lizën.

„Çudi e madhe, si po m'urdhnojnë këto krijesa me thanë çdo gjâ që u kujtohet,“ mendoi Liza. „Sa për kështu,

mâ mirë të shkoj menjiherë në shkollë“. Megjithatê, u çue dhe filloi me e thanë vjershën. Por kokën e kishte aq të turbulltë me Vallen e Gaforreve, sa që s'e dinte se çka thonte. Prandej fjalët i duelën me të vërtetë shum të çuditshëme :

Ishte zani i Gaforres, që po thoshte si e mjerrë:
„Më kan'djegun, në kan'nximun! — Do bâj flokët
me sheqer!“

Dhe, si rosa me qepallet, tash ajo me sqep të vet
Shtërngon brezin, mbërthen pullat edhe gishtat
jasht i qet!
Kur âsht moti i shkëlqyeshëm, si bilbil ajo këndon
Dhe, me fjal' e shum të shame, Peshkaqenin e
poshtnon;
Por kur valët tundin detin edhe peshqit sillen
pranë,
Gaforr-zeza nis e dridhet dhe pushon e nuk bëzanë!

„*Unë* ekam pasë dijtë krejt ndryshe kur isha fëmi", tha Grifoni.

„*Unë* s'e kam pasë ndi kurrë", tha Breshka, „por, prap, më duket krejt pa kuptim".

Liza s'bëzâjti fare, veç mbuloi fëtyrën me të dyja duert dhe filloi me mendue: A thue: vallë, do të kishte fatin me u bâ edhe nji herë e *natyrshëme*, si përpara?

„Do të dëshirojsha të ma spjegojshe vjershën", tha Breshka.

„Nuk din me ta spjegue", ia këtheu Grifoni. Pastaj shtoi, tue iu drejtue Lizës: „Vazhdo strofën tjetër".

„Por gishtat, aman, gishtat", nguli kambë Breshka: „*Qysh mundej* me i nxjerrë gishtat jashtë me skep?!"

„Asht figura e parë e kërcimit", spjegoi Liza. Por, me folë të drejtën, ishte kaq e hutueme, sa as vetë nuk dinte me i dhanë dum punës. Pra, mèmzi pritte me e ndërrue themën e bisedës.

„Vazhdo strofën tjetër", përsëriti Grifoni: Fillon kështu:

„*Kalova nga kopshti i tij*".

Liza ishte e sigurtë se prap do t'i ngatrronte fjalët, por nuk guxonte me thanë jo. Prandej, ia nisi me nji zâ të dridhun:

„Shkova drejt nga kopsht' i tij dhe vërejta me nji sy
Kukuvajkën dhe Pantherin tek po hajn byrek të dy!
Zu Pantheri fill mâ i pari edhe hangri ca nga ca
Dersa Kukuvajkës gjorë, veç tepsin e that i la!
Dhe byrekun kur e sosi, mikes tija i dha lej'
Që, pa ngjymun hiç e mjera, vetëm lugën n'xhep të vej';
Epastaj piru e thikën, si i mblidhi me zemrim,

Fund i dha gostís Pantheri, tue..."

„S'ka kuptim vetëm me thanë ç'ka të vjen ngoje", ia preu fjalën Breshka, „kurse nuk ndalesh me spjegue herë mbas here! Unë s'kam ndëgjue kurrë dokrra mâ të ngatrrueme e pa kuptim se këto vjershat t'ueja".

„Po, po, mâ mirë lene kur s'i din fjalët e sakta!" i tha Grifoni. Dhe Liza u kënaq pa masë, që i dhanë leje me pushue.

„Tash a don që të provojmë nji tjetër figurë nga Vallja e Gaforrevet?" e pyeti Grifoni Lizën; „apo të pëlqen mâ mirë që Breshka e Ndërrueme të na këndojë nji kangë?"

„Oh, nji kangë, nji kangë, aman! — Natyrisht, po qe se ka me pasë mirësín Breshke e Ndërrueme...", ia priti Liza, me aq padurim, sa Grifoni e ndjeu vehten pak si të fyem. Mandej ky iu drejtue Breshkës. „Hm! S'âsht punë qejfi: do të këndojë *medoemos!* Hajt, vjetroshja e ime, na këndo „Kangën e Çorbës"!"

Breshka e Ndërrueme psherëtini thellë. Pastaj, filloi, me nji zâ të mbytun prej dënesjesh, me këndue kështu:

„Çorbëz e bukur, që zemrën na vel!
Çorbëz e ngroftë, që avull të del!
Ty me t'shijue kush s'turret me bark
Çorbëz e bukur, që shtrohe në darkë?
Çorb' oh çorbë
Që zihe në vorbë!
Çorbëz e darkës, e ngrofta çorbë!
Çorb' oh moj çorbë!
Çorbëz e bukur askush s'don të di
Për gjell' të tjera, kur para je ti.
Kush âsht që gjellët e tjera s'i len
Kur dy grosh tasin e çorbës e gjen'?
Çorb' oh moj çor... bë
Që zihe në vor... bë!
Çor... bëz e dar... kës, e ngro... fta çor... bë!
E bu... kra çor... BË!

„Përcjellsen edhe nji herë!" thirri Grifoni, dhe Breshka e Ndërrueme porsa kishte fillue me e përsëritë, kur nji zâ u ndëgjue së largu: „Gjykimi po fillon!"

„Eja!“ tha Grifoni dhe, tue e marrë Lizën përdore, iku me të shpejtë, pa prit me ndëgjue mbarimin e kangës.

„Ç'âsht ky gjykim?“ pyeti Liza, tue ngahatë nga lodhja: se po ecshin shum shpejt. Por Grifoni vetëm i tha: „Ec“ dhe nisi të rendi gjithënji mâ tepër.

Sa mâ tue u largue, aq mâ të zbuta e mâ të kuptueshme u a siellte era fjalët e mallëngjyeshëme të kangës, që Breshka e Ndërrueme s' kishte pushue:

Çor... bëz e darkës
Ooooh, e buuuuu-ku-RA ÇOOOR-BË!

KAPTINA E XI

KUSH I VODHI BISKOTAT?

Kur mbërrijtën ata në sallën e Gjyqit, Mbreti me Mbretneshën e „Maçit" ishin ulun në Fronin e tyne, me nji grumbull gjallnorësh për rreth: gjithfarë Zogjsh e Kafshësh, si edhe nji palë letra bixhozi. „Fandi Spathi" po qëndronte përpara Tyne, i lidhun me hekura dhe i ruejtun prej ushtarësh. Pranë Mbretit ishte Lepuri i Bardhë, me nji buri në njanën dorë dhe nji copë letër në tjetrën. Taman në mes të sallës, ishte nji tryezë me nji pjatë biskota përsipër. Ato dukeshin kaq të bukura, sa Lizës i shkonte lang për goje, kur i shifte... „Dëshiroj që ta mbarojshin gjyqin sa mâ parë", mendonte ajo, „dhe të na i ndajshin biskotat!" Por nuk dukej se kishte për ta gjetë ajo e mirë! Prandej, filloi të vështronte përqark, çdo gjâ që shifte, sa për të kalue kohën.

Liza nuk kishte qenë kurrë në nji Sallë Gjyqi mâ parë, por kishte lexue për to nëpër libra. Pra, ishte mjaft e kënaqun që dinte emnin e të thuesh çdo gjâje aty. „Ai âsht Gjykatës", tha me vehte, „se njifet nga parrukja e madhe".

Gjykatësi, le ta dijmë, ishte Mbreti, i cili — mbassi kishte edhe kunorën përmbi parruken — nuk dukej aspak i qetë dhe, sigurisht, aspak i hijshëm.

„E ajo atje âsht tryeza e Gjyqtarëvet", mendoi Liza. „Ato 12 krijesa" (qe e detyrueme t'i quejë „krijesa" pse ca prej tyne ishin shtazë e ca shpezë) „...ato 12, porsa thom se do të jenë Antarët e Trupit Gjyqsuer". Këtê fjalën e fundit e përsëriti disa herë me vehte, pse besonte që shum pak vajza të vogla të moshës së saj dot'ia dijshin kuptimin. Porse, edhe vetëm „Antarët" po të kishte thanë, prap do të kishte qenë mjaft.

Të 12 Antarët ishin tue shkrue mbi pllaka. „Ç'bâjnë ata ashtu?“ i pëshpëriti Liza Grifonit në vesh: S'mund të kenë gjâ me shkrue përpara se të ketë fillue gjykimi“.

„Janë tue shkrue emnat e vet“, përgjegji Grifoni, „nga frika se mos i harrojnë përpara mbarimit të gjykimit“.

„Marrina!“ ia nisi Liza, me nji zâ të naltë e përbuzës. Por pushoi shpejt, pse atê ças bërtiti Lepuri i Bardhë: „Heshtje në sallë!“ Ndërkaq Mbreti vuni syzat dhe filloi të shikojë përqark me kujdes, për të kuptue se kush po flitte.

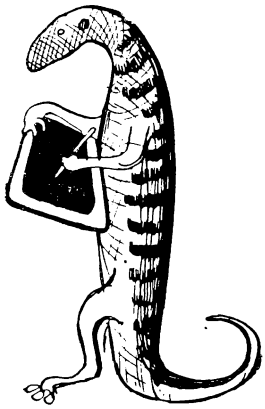

Liza e përfëtyronte fare mirë, taman sikur t'ishte tue vërejtë përmbi shpatullat e tyne, se të gjithë Antarët ishin tue shkrue nëpër pllaka fjalën „Marrina!“ Madje mundi edhe të shofi se njani prej tyne, tue mos dijtë se qysh shkruhej fjala, pyeti nji shok. „Mashalla sa të bukura kanë me u dukë pllapat e tyne kah mbarimi i gjykimit!“ mendonte Liza.

Njani nga Antarët kishte nji plumç që gërvishtte. Këtê gjâ, natyrisht, Liza nuk mund ta duronte. Prandej i shkoi përmbrapa dhe, shpejt gjeti rasën për me ia marrë. E bâni këtê kaq me vrull, sa që i shkreti Gjygjtar (e ky na ishte Xhanini Bill!) nuk mundi aspak ta kuntojë se kush ia kishte rrëmbye! Pra, mbassi kërkoi përqark e s'e gjeti, qe i detyruem me shkrue me nji gisht gjatë tepricës së ditës. Mirëpo gishti nuk i shërbente aspak qëllimit, pse nuk lente shêj mbi pllakën.

„Lajmtar, lexo padín!“ tha Mbreti.

Lepuri i Bardhë i fryni tri herë burís, pastaj shpaloi letrën dhe lexoi çka vijon:

Mbretnesha—Maç kish bâ ca biskota
Në nji ditë të bukur Vere;
Fandi—Spathi i muer — thotë bota —
Të tana: me gjith' fëltere.

„Mendoni vendimin", iu tha Mbreti Antarëve të Trupit Gjykues.

„Pritni, pritni!" bërtiti Lepuri, me të shpejtë. Ka shum punë përpara vendimit."

„Thirrni dëshmuesin e parë", tha Mbreti. Lepuri i Bardhë i fryni tri herë burís dhe thirri „Dëshmuesi i parë!"

Dëshmuesi i parë na ishte Kësulëbamësi. Ky hyni mbrenda me nji tas çaji në njanën dorë dhe nji copë bukë me tëlyen në tjetrën. „Më falni, Madhní", filloi ai, „që i kam pru këto me vehte: Nuk e pata mbarue endé çajin më thirrën".

„Duhet ta kishe mbarue!" i tha Mbreti. „Kur i ke fillue?"

Kësulëbamësi vërejti Lepurin e Marrë, që i kishte ardhë mbrapa në sallë: krah për krah me Miun-Gjumash. „Me 14 Mars, më duket ka qenë", përgjegji mâ në fund.

„Me 15", ia priti Lepuri i Marrë.

„Me 16", tha Miu-Gjumash.

„Shkrueni këtê!" urdhënoi Mbreti.

E antarët i shkuen të trija datat, i mblodhën, pastaj këthyen shumën në emnin e dhetëshes.*)

„Hiqe kapelen t'ande", e urdhnoi Mbreti Kësulëbamësin.

„S'âsht e imja", përgjegji ai.

„E vjedhun!" bërtiti Mbreti, tue iu sjellë Gjyqtarëve, të cilët menjiherë muerën shënimet e duhuna.

„Nuk kam kapele të mijat", shtoi Kësulëbamësi, si spjegim: „Unë i mbaj për t'i shitë. Jam kësulëbamës. Edhe këtê. . ."

Në këtê ças Mbretnesha vuni syzat dhe filloi me ia ngulë syt Kësulëbamësit, i cili u zverdh dhe nisi të lëvizë andej-këndej.

„Jep dëshmín t'andë", i tha Mbreti, „dhe mos u bân nervoz, se ndryshe kam me të varë aty ku je!"

Kjo mënyrë të foluni nuk i dha aspak zemër dëshmitarit të shkretë. Ai vazhdoi të hidhet sa mbë njanën e sa mbë tjetrën kambë, tue vështrue i shqetsuem Mbretneshën. Dhe, n'atê turbullim e sipër, kafshoi nji copë të tasit në vend të bukës me tëlynë.

Mun në këtê ças Liza ndjeu nji gjâ të çuditshëme në vetëvehte, e cila e habiti mjaft derisa e pat kuptue se çka ishte: Kishte fillue të zmadhohej përsëri, kaq sa, në fillim, mendoi me dalë jashtë sallës së Gjyqit. Por, pastaj, vendosi të rrijë deri sa ta zente vendi.

„Dëshiroj të mos më shtrydhish kështu", i tha Miu-Gjumash, që rrinte pranë saj. „S'po mundem me marrë frymë".

„S'kam ç'të bâj", tha Liza, butësisht. „Jam tue u rritë."

„S'ke të drejtë të rritesh këtu", i tha Miu-Gjumash.

„Mos fol marrina!" ia ktheu Liza. „Ti e din se edhe vetë je tue u rritë".

*) monedha mâ e vogël që përdorin Anglezët.

„Po, por unë rritem me nji masë t'arsyeshëme", tha ai, „e jo n'atê mënyrë qesharake!"

Dhe u çue me të shpejtë e shkoi n'anën tjetër të sallës.

Gjatë gjithë kësaj kohe, Mbretnesha s'ia kishte da aspak syt Kësulëbamësit. E, ndërsa Miu-Gjumash ishte tue ndërrue vend, ajo u tha disa Rojtarëve të gjyqit: „Më bini listën e kangëtarëve të koncertit të fundit!" Nga kjo i shkreti Kësulëbamës u tremb kaq tepër, sa që i duelën të dyja këpucët nga kambët.

„Jep dëshmín t'ande", i përsëriti ashpërsisht Mbreti, „ase do të të var, nervoz e pa nervoz!"

„Unë jam nji i vorfën, Madhní", ia nisi Kësulëbamësi, me nji zâ të dridhun. „Endé s'e kisha fillue mirë çajin — jo mâ shum se nji javë a diçka kështu — dhe, nga nji anë buka me tëlynë, që po hollohej, e n'anë tjetër çkëlqimi i çajit..."

„Çkëlqimi i kujt?" pyeti Mbreti.

„Filloi nga ç...", nisi me përgjegjë Kësulëbamësi.

„Doemos çkëlqimi fillon me ç!" ia preu Mbreti, pa e lanë që ta mbarojë fjalën. „Të marrë me quen ti mue? Vazhdo!"

„Unë jam nji njeri i vorfën, vijoi Kësulëbamësi, „dhe shum gjana çkëlqyen e xixilluen mbas asaj — veç. Lepuri i Marrë tha..."

„Unë nuk thashë!" kundërshtoi ai.

„Po, thé!" nguli kambë Kësulëbamësi.

„E mohoj!" përsëriti Lepuri i Marrë.

„E mohon", tha Mbreti. „Lenie jashtë atê pjesë".

„Sidoqoftë, Miu-Gjumash tha..." vazhdoi Kësulëbamësi, tue vërejtë përqark se mos e mohonte edhe ky. Por Miu-Gjumash s'mohoi kurrgjâ, pse ishte në gjum të fellë.

„Mbas asaj", vijoi Kësulëbamësi, „preva pak bukë me tëlynë..."

„Por çka tha Miu-Gjumash?" pyeti nji nga Gjyqtarët.

„Atê s'mund tà mbaj mend", përgjegji Kësulëbamësi.

„*Duhet* ta bajsh mend! iu kërcnue Mbreti, „ase kam me të varë".

I mjeri Kësulëbamës e hudhi gotën e çajit dhe bukën e u ul në nji gjû. „Unë jam nji njeri i vorfën, Madhní", filloi...

„Ti je nji foltar shum i vorfën", tha Mbreti.

Këtu njani prej derrave brohoriti, por „u shtyp" menjiherë prej Nëpunësavet të Gjyqit. (Mbassi kjo âsht nji fjalë pak a shum e vështirë, do të ju a spjegoj se si bâhet „shtypja": Ata kishin nji thes të madh lini, të mbështjellun te kryet me ushkur. Në këtê ata shtinë derrin, me krye teposhtë, dhe u ulën mbi tê).

„Më vjen mirë që e pashë këtê punë", mendoi Liza. „Kam lexue kaq shpesh nëpër fletore, ndër lajme gjyqsore: „u bânë disa përpjekje për me brohoritë, por *u shtypën* menjiherë prej Nëpunësavet të Gjyqit", veçse kurr deri tash se kisha kuptue se *qysh* bâhej *shtypja*".

„Nëqoftëse vetëm aq din për tê", tha Mbreti, „atëhere mund të qëndrojsh poshtë!"

„S'mund të shkoj mâ poshtë", tha Liza. „Mbi dyshemé jam!

„Atëhere *ulu* poshtë!" përsëriti Mbreti.

Këtu edhe derri tjetër brohoriti, dhe e *shtypën*.

„Derrat mbaruen", mendoi Liza. „Tash puna mund të shkojë mâ në rregull".

„Unë mâ mirë po vazhdoj çajin", tha Kësulëbamësi, me nji vështrim të mekun kah Mbretnesha, e cila po lexonte listën e kangëtarëvet.

„Tash mund të shkojsh", i tha Mbreti. Kësulëbamësi e la menjiherë sallën, pa pritë as me veshë këpucët.

„. . . Dhe mos harroni me i hjekë kryet atje përjashta", porositi Mbretnesha, tue iu drejtue nji Rojtari. Por Kësulëbamësi ishte zhdukë përpara se Rojtari të mbërrinte te dera.

„Thirrni dëshmuesin tjetër!" porositi Mbreti.

Dëshmuesi tjetër ishte Gjellëbamësja e Dukeshës. Ajo kishte kutín e specit në dorë. Liza e njofti edhe përpara se të hynte mbrenda: nga se filluen njerëzija te dera me u teshë.

„Jep dëshmín t'ande", i tha Mbreti.

„Jo", përgjegji ajo.

Mbreti vërejti, i pavendosun, Lepurin e Bardhë. Ky i tha: „Madhnija e Juej duhet ta *kryq-pyetni* (ta pyetni tërthorazi) këtë dëshmuese".

„Mirë, pra, po qe se *duhet*, duhet" tha Mbreti, përmallshëm. Dhe, tue kryqzue krahët e tue iu ngrysë Gjellëbamëses derisa i pat mbyll syt gadi fare, i tha — me nji zâ të thellë — „Me se bâhen biskotat".

„Kryesisht me spec", përgjegji ajo.

„Me sherbet", tha nji zâ i prëgjumshëm nga mbrapa.

„Lidhnie atê Mi-Gjumash!" bërtiti Mbretnesha. „Pritnia kokën! Nxirrnie atê Mi-Gjumash jashtë sallës së Gjyqit! Shtypeni! Pickojeni! Shkulnia mystaqet!"

Për disa minuta krejt salla u turbullue tue përzanë Miun Gjumash. Dhe, kur patën zanë të gjithë vend përsëri, Gjellëbamësja ishte zhdukë.

„S'ka gjâ", tha Mbreti, me nji pamje mjaft të kënaqun. „Thirrni dëshmuesin tjetër!" Dhe shtoi, nën zâ, tue iu drejtue Mbretneshës: „Duhet ta kryq-pyesish ti, e dashtun, dëshmuesin tjetër. Mue ma bân kokën ufull kjo punë".

Liza e vështroi me kujdes Lepurin e Bardhë, kur po lexonte listën, mjaft e kureshtshëme me dijtë se kush do t'ishte dëshmuesi tjetër:".. se, sa për hetime, nuk kanë mbledhë fare", tha me vehte. Merrnie me mend se sa e madhe qe çudija e saj, kur Lepuri i Bardhë, me zanin e tij të çjerrun e me sa fuqi që pati, thirri: „Liza!"

KAPTINA E XII

DISHMIJA E LIZËS

„Këtu!" bërtiti Liza, e cila e kishte harrue, në hutimin e çasit, se sa e madhe ishte bâ në minutat e fundit: Kështu që, kur u ngrit me rrëmbim, rrokullisi shkambin e Trupit Gjykues, tue i hudhë të ngratët Gjyqtarë rrakapjekthi mbi krenat e gjindes së sallës, gjâ që Lizës i kujtoi nji tas peshqish të kuq, që i kishte pasë rrokullisë javën e kalueme në shtëpi.

„Oh, ju lyp të falun!" tha ajo, me nji zâ krejt të habitun, dhe filloi me të shpejtë me i mbështjellë, sepse i vente mendja që edhe këta Gjyqtarë (sikur peshqit e kuq), po të mos veheshin shpejt nepër vendet e veta, do të ngordhshin.

„Gjykimi nuk mund të vijojë", tha Mbreti, me nji zâ fort t'ashpër, „derisa të gjithë Gjyqtarët të mos jenë nepër vendet e veta — *të gjithë*" përsëriti me theksim, me nji vështrim fort t'egër kah Liza.

Liza shikoi shkambin e Trupit Gjykues dhe vuni re se, nga të ngutunit, e kishte vû Zhapinin me kokë teposhtë. Vogëlushi i mjerë po luente bishtin në nji mënyrë të mallëngjyeshëme, krejt i paaftë me lëvizë. Me të shpejtë Liza e drejtoi, tue thanë me vehte: „jo se po i prish ndonji punë gjykimit se qenka me krye poshtë ase përpjetë!..."

Porsa e patën marrë pak vehten, mbas tronditjes së rrokullisjes, dhe porsa ua patën gjetë e dhanë prap pllakat e plumçat, Antarët ia filluen me zellë punës me përshkrue hollësinat e kësaj ndodhije, përveç Zhapinit, i cili dukej shum i turbulluem e jo në gjendje me bâ tjetër gjâ, veçse me ndejtë me gojë haptë tue vështrue çatin e Gjyqit.

„Çka din ti për këtê punë?" pyeti, mâ në fund, Mbreti Lizën.

„Asgjâ", përgjegji ajo.

„Asgjâ, asgjâ?" tha Mbreti.

„Asnjisend!" përsëriti Liza.

„Kjo âsht shum e randësishëme", tha Mbreti, tue iu drejtue Gjyqtarëve. Ata sa po e shkruejshin këtê nëpër pllaka, kur ndërhyni Lepuri i Bardhë: „e parandësishëme doni të thoni. Madhní, siguisht" me nji zâ shum të njerëzishëm, por tue u ngrysë e tue u ngërdheshë ndërsa flitte.

„E parandësishëme, natyrisht, deshta me thanë", tha Mbreti, ngutësisht, dhe vazhdoi me zâ t'ultë vetëmevehte: „e randësishëme — e parandësishëme — e parandësishëme — e randësishëme —", sikur t'ishte tue u mundue me gjetë se cila nga të dyja tingllonte mâ ambël.

Disa nga Gjyqtarët e shkruen „e randësishëme" e disa të tjerë „e parandësishëme". Liza mundej me i lexue qartas shkrimet e të gjithëve, pse ishte mjaft afër e i shifte krejt pllakat. „Por s'prish aspak punë se si e shkruejnë", tha me vehte.

Në këtê çast Mbreti, i cili për do kohë kishte qenë tue shkrue në radhorin e tij të shënimeve, thirri: „Heshtje!" dhe lexoi nga radhori: „Rregulli Katërdhetë e dy: Të gjithë personat, mâ tepër se nji kilometër të gjatë, të dalin jashtë sallës!"

Të tanë vështruen Lizën.

„Unë s'jam 1 km. e gjatë", tha Liza.

„Po, je!" ia priti Mbreti.

„Gadi 2 km.", shtoi Mbretnesha.

„Sidiqoftë, unë s'dal!" tha Liza. „Veç kësaj, kjo s'âsht nji rregull e drejtë: e keni çpikë tash".

„Asht mâ i vjetri rregull në radhuer", tha Mbreti.

...Atëhere duhet të jetë numër *Nji*", tha Liza.

Mbreti u zverdh dhe e mbylli shpejt radhorin: „Mendonie gjykimin t'uej", iu tha Antarëve, me nji zâ t'ultë e të dridhun.

„Kemi edhe mâ hetime, me lejen e Madhnís s'Uej", tha Lepuri i Bardhë, tue u hudhë përpjetë me nxitim: „Nji këtê letër porsa e kemi gjetë!"

„E çka âsht?"

„S'e kam hapë ende", përgjegji Lepuri, „por duhet të

jetë nji letër e shkrueme prej të pandehunit ndo — ndokujt".

„Sigurisht ndokujt do t'i jetë drejtue", ia bâni Mbreti; „veçse n'i qoftë drejtue *askujt:* që s'âsht e arsyeshëme, si kuptohet vetiu".

„Kujt i âsht drejtue?" pyeti njani nga Gjyqtarët.

„S'âsht *drejtue* aspak — dmth. s'ka *drejtim* (adresë)", përgjegji Lepuri i Bardhë: „S'ka asnjisend të shkrueme nga jashtë". E, tue folë kështu, e shpalosi letrën, dhe shtoi: „Fundi i fundit nuk qenka letër: qenkan disa vjersha".

„A janë në dorëshkrimin e të burgosunit"? pyeti nji tjetër Gjyqtar.

„Jo", tha Lepuri, „dhe kjo âsht pjesa mâ e çuditshëme!" (Antarët mbetën të hutuem).

„Do të jetë mundue me përgja shkrimin e ndokujt tjetër", tha Mbreti. (Antarët u qetsuen përsëri).

„Ju lutem, Madhní!" përgjëroi Fandi-Spathi. „Unë 'i kam shkrue; as që mund të ma provojnë. Nuk ka emën në fund të fletës".

„Po s'e pate nënshkrue", tha Mbreti, „atëhere edhe mâ keq për ty: Do të kesh pasë ndonji qëllim t'errtë! Ndryshe do ta kishe vû emnin, si burrë i ndershëm.

Këto fjalë u pritën me duertrokitje të gjalla nga të gjitha anët: Qenë me të vërtetë e vetmja gjâ e mendshëme që kishte thanë Mbreti atê ditë.

„Ajo e provon fajsín e tij, natyrisht", tha Mbretnesha: „pra pritjani..."

„Nuk provon kurrgjâ!" ndërhyni Liza· „Ju nuk dini as se *mbi çka* janë vjershat".

„Këndoji!" dha urdhën Mbreti.

Lepuri i Bardhë vuni syzat dhe pyeti: „Ku të filloj, Ju lutem, Madhni?"

„Fillo në fillim e vazhdo derisa të vijsh në mbarim. Pastaj pusho".

Midis nji heshtjeje të fellë, Lepuri këndoi këto vargje të zgjidhuna:

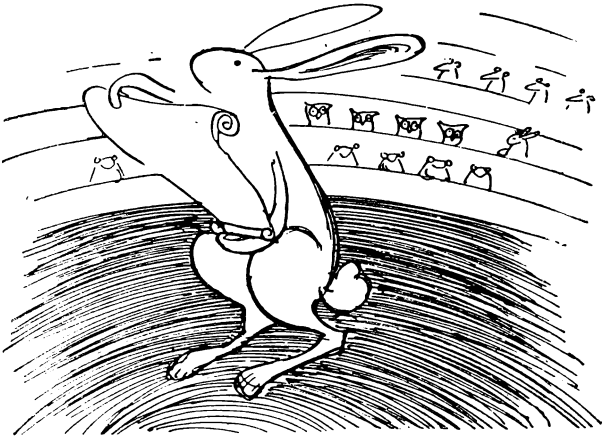

Erdhën e më than: ti te ajo ke shkue
Edhe para tij mu m'ke zan' për goj';
Ajo burr të mir, më paska cilsue
Por, mandej ka than, që un s'mund t'notoj.

Ai kish çu fjalë se unë s'qesh largue,
Dhe, si dihet mirë, kjo ish e vërtet;
Por, në baft'vaki punën fell' m'e çue.
A kupton ti, qyq, ç'hall i zi të pret?

Nji i dhash un asaj, dy ata atij;
Tri na dhe ti neve, tri edhe mâ shum;
Por të gjitha prap ty t'u dhan' prej tij,
Ndërsa zot mbi to qesh përpara un!

Un ase ajo n'bâfshim m'u fajsue,
Tuj u zan' n'ket pun' porsi dy kusarë,
Duhet që ta dijsh, barra t'âsht besue
Ty t'i kthejsh ato mun ku qen' mâ parë!

Ish mendim'i im, hatri mos të mbesë,
Dersa vet' ajo pun't i vû në vij,
Ti ke qen' gjithmon' porsi nji pengesë
Ngritun midis nesh, syresh dhe atij!

Mos të rrehesh kurr t'i kallxojsh atij
Se sa fort ajo i ka dasht' ato:
Se kët pun', veç nesh, tjetër s'ban t'a dij;
Ndryje, pra, në bark edhe mos dëfto!

„Kjo âsht dishmija mâ e randësishëme, që kemi ndëgjue deri më tash", tha Mbreti, tue fërkue duert. „Prandej Gjyqtarët le të..."

„Po qe se ndonjani prej tyne mundet me e spjegue" tha Liza (e cila tash ishte rritë aq tepër, sa s'kishte mâ aspak frigë me ia pré fjalën Mbretit): „do t'i fal nji dhetëshe. Unë s'besoj se ka ndonji grimë kuptimi ajo vjershë".

Gjyqtarët shkruen të gjithë nepër pllakat e tyne: „Ajo s'beson se ka ndonji grimë kuptim vjersha". Por asnjani nuk muer përsipër me e spjegue.

„Po nuk pati kuptim, aq mâ mirë", tha Mbreti, „se atëhere s'do të hjekim vështirësi me ia gjetë kuptimin. Por prap..." vazhdoi, tue e shtri letrën mbi gjûj e tue e vërejtë me nji sy: „mue më duket se shof pak kuptim në të, mâ në fund..." — Por *mandej ka thanë që unë s'mund t'notoj*" — Ti s'mundesh me notue, e?" shtoi tue iu drejtue Fandit-spathi.

Fandi tundi kryet dëshprueshëm: "A dukem se mundem?!" !Sigurisht jo, pse ishte i bamë krejt prej kartuçi).

„Mirë deri këtu", tha Mbreti dhe vazhdoi t'i pëshpërisi vargjet vetëmevehte:" — *Dhe, si dihet mirë, kjo ish e vërtetë*—" Këtu, pa dyshim, flet për Trupin Gjykues — *„Por, në baftë vaki punën* fell me çue" dmth. Mbretnesha—*„A kupton ti, qyq, ç'hall i zi të pret?"* Ashtu deh! — „Nji dhash un asaj, dy ata atij..." Pa tjetër këtu tregon se çka ka bâ me biskotat..."

„Por vazhdon:“ — *Por të gjitha prap ty t'u dhan' prej tij*“ tha Liza.

„Natyrisht: qe tek janë“, tha Mbreti, me ngadhnjim, tue shënue me gisht pjatën e biskotavet mbi tryezë. „S'ka gjâ mâ të kjartë se ajo. — Pastaj kemi:“ — *Dersa vetë ajo pun't i vû në vijë* — „Kujtoj se ti nuk idhnohesh e nuk bërtet ndonjiherë, e dashtun?“ shtoi, tue iu drejtue Mbretneshës.

„Kurr!“ tha Mbretnesha, egërsisht, tue i hudhë nji shishe bojë krés Zhapinit. (I ngrati Bill kishte hjekë dorë nga të shkruemit me gisht, kur pá se ky nuk lente shêj. Por tash filloi me të shpejtë të shkruejë prap, tue e ly gishtin në bojën, që po i kullonte nëpër fëtyrë).

„Atëherë ato fjalë s'të përshtaten“, i tha Mbreti, tue vërejtë përqark, me buzë në gaz. Vazhdoi nji heshtje e fellë.

„Asht nji lojë fjalësh!“ shtoi Mbreti, me nji zâ t'idhtë, dhe të gjithë qeshën.

„Gjyqtarët le të mendojnë vendimin“, urdhënoi Mbreti, ndoshta për të njizetën herë atë ditë.

„Jo, jo“, ndërhyni Mbretnesha. „Mâ parë *vendimi*— mandej *mendimi*“.

„Marrí!“ bërtiti Liza, me të madhe: „Qysh u dhanka vendimi përpara gjykimit,!“

„Mbyll gojën ti!“ i tha Mbretnesha, e cila u irnos në fëtyrë nga idhnimi.

„Aspak!“ u krenue Liza.

„Prejani kokën!“ thirri Mbretnesha, në kulm të zanit. Por askush nuk luejti vendit.

„Kush pyet për ju?“ bërtiti Liza (e cila tash ishte rritë në gjatësín e plotë): „Ju s'jeni tjetër veçse nji palë letra bixhozi!“

Në këto fjalë, të gjitha letrat u hodhën n'ajr dhe filluen t'i bijnë përsipër. Ajo bërtiti ngadalë, pak nga friga e pak nga zemrimi, dhe nisi t'i largojë me duer...

Por, në këtê ças, i duel gjumi dhe pá se ishte në breg të përronit, me kokën në prehën të së motrës, e cila po i hiqte, butësisht, disa gjethe të vyshkta, që i kishin ra nga pemët në fëtyrë.

„Zgjohu, e dashtuna Lizë!“ i tha e motra. „Sa shum ke fjetë!“

„Oh, kam pá nji andërr shum të çuditshëme!“ përgjegji Liza. Dhe ia kallxoi së motrës, sa mâ mirë që mundi, të gjitha këto ndodhina të çuditshëme, që ju keni qe-

në tue lexue. Kur mbaroi, e motra e puthi dhe i tha: „Nji andërr e mrekullueshëme me të vërtetë! Por tash shko shpejt e pi çajin, se po bâhet vonë“. Kështu Liza u ngrit

dhe nisi t'iki me vrap, tue mendue gjithë rrugës mbi andrrën e çuditshëme, që kishte pá.

E motra mbeti aty, me kokë të mbështetun në nji dorë, tue vështrue Diellin që po prendonte — derisa edhe ajo vetë nisi t'andrrojë në njifarë mënyre! Dhe kjo qe andrra e saj:

Së pari pá Lizën e vogël: Edhe nji herë iu duk se ia ndiente duert e njoma lidhun me gjû dhe syt' e gjallë e të shkëlqyeshëm ngulun mbi të sajët. — I dukej sikur ndiente bash tingllimin e zanit të saj t'ambël dhe sikur shifte lëvizjen e zakonshëme të kokës së saj të vogël për të hudhë mbrapa flokët, që i bijshin përherë ndër sy.—Dhe, ndërkaq" ndërsa ndëgjonte (ase i dukej se i ndëgjonte), i tanë vendi iu bâ se po vlonte prej pranís së krijesave të çuditshëme t'andrrës së motrës së saj të mitun.

Bari i gjatë i rrupllimi ndër kambë: nga kalimi i ngutshëm i Lepurit të Bardhë — Miu i trembun përplaste, tue u largue, ujin e hurdhës aty pranë — ajo ndinte edhe tringllimën e kupavet të çajit, ndërsa Lepuri i Marrë me shokët e tij vazhdojshin gostin e tyne të pambarim, dhe zanin e preftë të Mbretneshës tue urdhënue premjen e kokave të miqvet të saj fatkeqë. — Edhe nji herë Foshnja — Derr po teshej në prehnin e Dukeshës, ndërsa pjata e sahana i thyeheshin rreth e përqark· — Edhe nji herë thirrja e çjerrun e Grifonit, gërvishtja e plumçit të pllakës së Zhapinit dhe ngahatja e Derravet të shtypun mbushnin ajrin, përziem me dënesjen e largtë të Breshkës—shëmtaraqe të mjerë...

Kështu, pra, qëndroi endé n'atê vend, me sy të mbyllun, dhe gadi e besonte vehten vërtetë në Botën e Çudinavet sado që e dinte se s'kish veç t'i rihapte syt, për të pá çdogjá të ndërrueme në vërtetësín e trashë: — Për të pá se bari luente nga era dhe ujin e hurdhës e lëvizshin gurët e vogjël që bijshin në tê. — Trangllima e kupave të çajit ishin cingaret e dhenvet, dhe britma e Mbretneshës: zanì i bariut të ri. — Teshja e Bebes, thirrja e Grifonit dhe zanet tjera të çuditshëme s'ishin tjetër (ajo e dinte mirë) veçse zhurmat e ngatrrueme t'oborrit të çiflikut, në nji ditë të gjallë pune, dhe dënesja e randë e Breshkës së Ndërrueme: **blegritja e dhenëve atje tej...**

Mâ në fund, solli nëpër mend se si kjo motër e vogël e saj do të bâhej, në kohën e ardhshëme, edhe vetë nji grue e rritun; se si do ta ruente, gjatë gjithë vjetve të pjekunís, zemrën e thjeshtë e të dashtun të foshnjërís; se si do të mblidhte rreth vehtes fëmij tjerë të vegjël e t'i kënaqte me shum prralla të bukura e të çuditshëme: ndoshta edhe me andrrën e dikurshëme të „Botës së Çudinavet"; dhe se si do të mirrte pjesë në gëzimet e idhnimit e tyne të vogla e të thjeshta, tue kujtue fëminín e vet dhe ditët e kandshëme verore.

Fjala kuptim'i dukshëm			Për ç'fjalë qëndror
Shgrrim	Nga folja	me zhgrry (me ndy)	Shkrim
Kërcim	„	„ me vallzue (me hovë)	Këndim
Mbjellje	„	„ me mbjellë	Mbledhje
Hecje	„	„ me ecë	Hekje (zbritje)
Shëmtim	„	„ me shëmtue (e kundërta e foljes me zbukurue)	Shumzim
Përtim	„	„ me përtue (me mos pasë qejf për punë)	Pjestim (damje)
Hiçori	Kotësi, kurrëgjasi (nga fjala hiç)		Histori
Dheshtroje	Shtroje e dheut		Dheshkroje (Gjeografi)
Vizorim	Nji kombinim i fjalëve vi dhe zor (vështirë)		Vizatim
Rroshkullim	Me vizatue vija të rrumbullakta		
Lakranishte	Kopësht laknash		Latinishte
Grepishte	Si me thanë, „në mënyrë të grepit“		Greqishte
Shojza	Nji farë peshku		Shoje (këpucësh)
Qefllim	Nga fjala Qefull (nji peshk)		Qellim

PËRMBAJTJA

	faqe
Parthanje — — — — — — — —	5
Përmes gropës së lepurit — — — —	7
Pellgu i lotëve — — — — — — —	15
Nji ndeshje vrapimi dhe nji histori e gjatë —	23
Lepuri urdhnon — — — — — —	30
Këshilla e nji krymbi — — — — —	38
Thi e spec — — — — — — — —	47
Përcjellja — — — — — — — —	53
Nji gosti e çmendun — — — — — —	59
Sheshi i doçeve — — — — — — —	69
Historija e breshkës së ndërrueme — — —	75
Vallja e gaforreve — — — — — —	88
Kush i vodhi biskotat — — — — —	97
Dishmija e Lizës — — — — — —	105
Spjegim' i fjalëve me dy kuptime — —	113

Titulli origjinalit:
Lewis Carroll: ALICE'S ADVENTUES IN WONDERLAND

Redaktori teknik
Jani Gjino

Korektor
Jani Gjino

Madhesija 7 1/, tabakë
Duel nga shtypi në Shtatuer të vjetit 1953

Shtypë në shtypëshkrojën
„Milladin Popoviq" — Prishtinë